

6

4-C

15

~~15~~

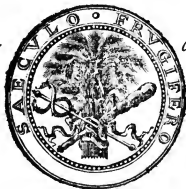

SYMBOLAE
LITTERARIAE
OPVSCVLA VARIA
PHILOLOGICA SCIENTIFICA ANTIQVARIA
SIGNA LAPIDES NVMISMATA GEMMAS
E T
MONVMENTA MEDII AEVI
NVNC PRIMVM EDITA COMPLECTENTES
VOLVMEN QVARTVM

Ornatum Tabulis m. l. aere incisis

*P. Paulini
a. S. Joseph
fratris*

*Biblioth. S. Paulini
S. Joseph Pizy*

FLORENTIAE. MD. CC. XLVIII.
EX IMPERIALI TYPOGRAPHIO
PRAESIDVM PERMISSV.

*P. Paulini a. S. Joseph
fratris*

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

1913

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

1913

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

1913

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

1

AMPLISSIMO EXCELLENTISSIMOQVE DOMINO
GABRIELI LANCILLOTTO CASTELLO
PANORMITANO
PRINCIPI TVRRISMVZAE
MARCHIONI MOTTAE ET CAPICII
COMITI GAGLIANI
INLVSTRI DOCTO MAGNANIMO
PIETATE PRVDENTIA COMITATE
IN EXEMPLVM SPECTATISSIMO
DE PATRIA DE CIVIBVS DELITTERATIS HOMINIBVS
OB EXIMIVM IN EOS FAVOREM ET BENEVOLENTIAM
OPTIME AC PRAECLARE MERITO
INEXHAVSTO LEGENDI MEDITANDIQVE STVDIO
OMNIS ERVDITIONIS ET ANTIQVITATIS SCRVTATORI
ET LOCVPLETATORI EGREGIO
PATRIAE ERVDITORVM SODALIVM ACADEMIAE
QVAE EXQVISITIOREM AC SELECTIONE REM OMNIGENAM ERVDITIONEM
GVSTAT ORNAT AMPLIFICAT
MAGNO ORNAMENTO
EDITIS CVLTISSIMI INGENII SVI MONIMENTIS
APVD OMNES LAVDATISSIMO

SOCIETATIS COLUMBARIAE FLORENTINAE
ALIARVMQVE COMPLVRIVM SOCIO ACCEPTISSIMO
QVOD GENEROSAE PROSAPIAE SVAE
MAIORVMQVE SVORVM INSIGNEM GLORIAM
DECVS NOMEN CELEBRITATEM
FLORENTE ADHYC AETATE
IN DIES AVGEAT ATQVE AETERNITATI COMMENDET
PATRONO SVO AB ORIGINE SPLENDIDISSIMO
FAVTO RI MVNIFICO AMICO OPTVMO
AC RARISSIMO

SYMBOLARVM VOLV MEN HOC QVARTVM
MVL TIS ERVDITAE VETVSTATIS MONVMENTIS
EGREGIE INLVSTRATIS REFERTVM
TENVE QVIDEM SED DEBITVM
PRO MVL TIS IN SE MERITIS EVCHARISTERION
PERENNE OBSEQVII ET OBSERVANTIAE SVAE
ARGVMENTVM

ANT, FRANCISCVS GORIVS
EIVS NOMINI ET ERVDITIONI DICATISSIMVS
ANIMO LVBENS OFFERT DEDICAT

AEQVO HVMANOQVE LECTORI
ANT. FRANCISCVS GORIVS

EST ex iam editis Inscriptionum
Antiquarum Etruriae Urbium, ac
Musei mei Etrusci Voluminibus,
atque etiam ex Columbario Liber-
torum et Servorum Liviae Au-
stae, perspicue pateat, quantum
conlata invicem doctorum Hominum studia pro-
sint ad iuvandas optimas litteras, nec non ad
pervestigandas Philologiae cum sacrae tum pro-
fanae ditissimas fodinas, praecipue etiam ad
amplificandam Antiquariae Scientiae gloriam,
quam maximo sint adiumento; tamen, ni spe
fallor mea, ex aliis lucubrationibus, et Volu-
minibus, quae nunc fervidis curis praelo pa-
rantur, plurimum conferre mutua Amicorum
eruditissimorum officia magis magisque elucescet.
Profecto plurimum debeo, sumque perpetuo de-
vincissimus Ioanni Baptistae PASSERIO, amico
meo optimo, viro in omni doctrinarum ge-
nere

nere consummatissimo, cuius benevolentia, atque in tolerandis litterariis laboribus pertinaci constantia, et amore augendae litterarum gloriae flagrantissimo, (utinam, quod est ab omnibus optandum, maiore, et beatiore otio abundaret!) tantum profeci, ut non solum SYMBOLAS meas, verum et alia quoque praeclara Opera eius Commentariis, ac perpetuis vigiliis lucupletare, et splendidissima facere possem. Iam praelo commissa sunt eius Prolegomena, Observationes, et complures Dissertationes in GEMMAS ANTIQVAS ASTRIFERAS, a me sedula cura collectas, quibus auspiciari mihi placuit Gemmarum antiquarum THESAURVM, quem in Volumine II. harum Symbolarum pag. 77. iam descripsi, et quantocius me editurum promisi. His adcedet celeberrimus inter vetusta omnia, quae exstant Monumenta, ATLAS FARNESIANVS, signum nempe marmoreum caelestem globum sustinens, ab eodem Praestantissimo PASSERIO, quum in lucem nondum editus, et illustratus sit, Commentario pereximio elucidatus: quo quidem quantum etiam in Astronomica scientia, et omnigena eruditione valeas, liquebit clarissime. Nil dico de Rei Vasculariae Etruscae Thesauro, qui plusquam ducentas Tabulas, iam meis sumtibus aeri diligenter incisas, accurata serie dispositas, continet; mox quamprimum edendo cum eius doctissimis Explicationibus: adiectis quoque Observa-
tio-

tionibus de antiqua Etruscorum, et Itolorum Pictura. Nil etiam dico de eius TAGETE, qui Tractatus ad Etruscam antiquam linguam expendendam, ac dilucidandam pertinet; deque GLOSSARIO primaevae linguae cum Etruscae, tum Latinae; neque pluribus heic Lectorem morabor, ut alia eius Opera, praesertim ad Etruscas Antiquitates illustrandas multo labore meditata, enumerem, quum locus minime heic sit opportunus. Illud addere lubet, quod una certantes non formidamus, sed flecci facimus quorundam fuitiles censuras, ne dicam scurriles, contumelias, qui studia, ac labores nostros, multis offusis ambagibus irritos reddere, nosque ab hisce lucubrationibus abstrahere (frustra tamen) conantur.

His expositis, quantum et alii Amici doctissimi, me rogante, bono litterariae Reipublicae adlaborent, paucis enumerare lubet, eorum Opusculorum, quae in hoc SYMBOLARVM Volumine IV. et in sequentibus, Deo Dante, proferentur, adiectio et ceterorum edendorum ELENCHO, quem habes, LECTOR BENEVOLE, in fine sequentis V. Voluminis. Inter primos Amicos meos summa quoque cum laude memorandus est Vir Doctissimus, ac Celeberrimus P. Franciscus Antonius ZACHARIA, Inclutae Societatis Iesu Presbyter, qui statim ac Florentiam advenit, ut intra hunc ipsum annum Sacri Oratoris munere

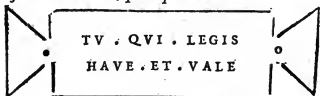
in Ecclesia Florentini Iesuitarum Collegii fungeretur, complures Lucubrationes suas eruditissimas Symbolis hisce locupletandis mira animi contentione, et ardore assidue exaravit, mihiq; humanissima benevolentia in lucem proferendas tradidit: quae profecto ipsum quam acri ingenio, atque in toto doctrinarum orbe quam praestanti scientia polleat, non secus ac alia iam ab eo edita Opera, perspicue ostendunt.

Sed quae in hoc IV. Volumine exhibentur, breviter enumeranda de more sunt. Primum occurrit in ipso Operis limine Dissertatio C. V. Ioannis Baptistae PASSERI De Hebraismo Aegyptiorum; cui adcedit Lexicon Aegyptio-Hebraicum, nempe Vocum, quae ex Hebraica Lingua derivantur. De hoc egregio Opere, eorum tantum iudicium expetimus, qui sano iudicio de aliorum lucubrationibus iudicant. Sequuntur aliae duae PASSERIANAE DISSERTATIONES: prima nempe illustratur Iupiter ΠΟΛΙΣΤΕΦΗΣ, sive abeneum Iovis signum antiquum ex Museo lectissimo V. C. Caroli FridERICI Equitis Angli, nunc primum depromptum, duplici ferto coronatum: secunda, perrarus Numus BALLEORVM, qui exstat in meo Museo, et nunc primum Eruditis proponitur, multa eruditionis fruge explicatur. Reliquam Voluminis partem ornant, ac locupletant Opuscula

*scula egregia duorum Clarissimorum Virorum, qui non tantum Collegii Iesuitarum, verum etiam Litterati Orbis praeclara sunt ornamenta, nimirum P. Iacobi BELGRADI, et prae-
laudati Francisci Antonii ZACHARIAE. Prioris sunt Epistolae duae, altera de Crassitiae laterum, quibus Veteres in magnis molibus, et substructionibus utebantur, quam pro sua singulari in me humanitate, et benevolentia mihi inscripsit; altera vero Basis Ariminensis Inscriptio militaris recens inventa inlustratur. ZACHARIANA Opuscula, quae sequuntur, haec sunt. Epistola de C. Nonii Caepiani Inscriptio-
ne, Arimini nuper inventa, qua multa optimo iudicio expenduntur. Litterarium Symbolarum orbem claudunt eius Epistolae patrio sermone scriptae, quibus vetusta PISANORVM Marmora et Monumenta; et pleraque a me praetermissa expenduntur, atque adiectis eruditis Observationibus locupletiora, atque emendatiora proferuntur. Quia vero summa laus est laudari a summo Viro, silentio praeterire nefas duco ea, quae Eminentissimus Princeps, Purpuratorum Collegii, & Litterariae Reipublicae pereximium ac sempiternum Decus, ANGELVS MARIA QUIRINVS S. R. E. Bibliothecarius, & Pontifex Brixiensts, scribit in laudem eiusdem P. ZACHARIAE in fine Epistolae ad Clarissimum eius sodalem P. Hieronymum LAGOMARSINVM; quum praeterea ab eodem humanissimo, im-*

not-

mortalis nominis Purpurato meae SIMBOLAE egregia commendatione ornentur: ita enim inquit: Demum Te rogo, Hieronyme, ut nomine meo salutem plurimam dicas Franc. Anton. Zachariae, sodali tuo, tecumque in praefens Florentiae moranti, ac certum eundem facias, magni me aestimare eius eruditionem, quam testantur plures ab eo in lucem editae lucubrationes; & magis magisque absque dubio testantur ea, quae modo ipse elucubrat pro SYMBOLIS GORIANIS, ut fidem mihi fecit harum PRODROMVS typis vulgatus; hesternoque tantum die meas ad manus perlatus. Vale. Brixiae die xxx. Augusti an. MDCCXLIX. Hisce eruditae Antiquitatis laudiciis annum pensum feliciter absolvimus; alia plura in sequenti Anno Sacro, Deo largiente, et iuvante, daturi, dummodo Litterati Viri faveant, et conatus nostros benignissima probeant humanitate, quae propria eorum tantum est, qui optimas disciplinas augeri, et mirifice in dies illustrari sine invidia, et insulsa contentione, non vero ad indoctorum tantum risus excitandos, percipiunt.

Ex ant. Gruteriano Marmore.

PRAE-

PRAEFATIONIS

MANTISSA

*In qua Inscriptiones aliquot antiquae Romae recens
effossae nunc primum proferuntur.*

Quoniam Typographus monet, pagellas heic aliquot deesse ad integrum folium absolvendum, optimum factu mihi visum est, antiquos aliquot Lapidés recens effossos hoc loci adiicere: idque eo lubentius facio, quia faventibus Clarissimis Viris, qui ad me humanissime miserunt, nunc primum in lucem prodeunt. Primus, & quidem Consularis, leges aliquas ad Sepulcri locum religiosum pertinentes continet.

*Lapis Romano in Agro effossus hoc ipso anno,
utrinque scriptus.*

.....
.....
.....
EADEM . FACERE . LICEAT . Q
NON . ERIT . TVM . QVANTI . E
EA . RES . IVSVE . EIVS . LOCI . Q . . .
INTER . ERIT . TRD . DQ . M
T . PINNI . HILARE . ET . A TE . P . D . .
HEREDIBVSQVE . VESTRIS . ET
E . R . Q . D . A . P . P . HAEC . SIC . F . . .
STIPVLATVS . EST . C . ELEVR
SPONDERVNT . T . PINN
P . DECIMIVS : EPAGATH
ACT . VI . IDVS . M
L . IVLIO . VRSG . SERVIA
L . FABIO . IVSTO

In al-

In altera lapidis facie

QVAM . Q
 ET . SINE . FINE . GEMVN . .
 DESINITE . O . MISERI . LO
 ET . FLETVS . TANTOS
 NON . EGO . SVM . SANGIIS
 SOLA . NEQVE . INMITI
 VOS . SERTEIS . LAETI . N
 HOC . FVERIT . GRATV

Misus Cl. Franciscus Eques Victorius.

*Lapis eximius utrinque scriptus, mense Octobri huius
 anni MDCCIL. Romae effossus in platea, quae Ter-
 mini dicitur a Thermis Diocletianis, dum veteres
 lateres pro quodam aedificio exstruendo quaererentur,
 iubente Emin. S. R. Ecclesiae Cardin. Principe
 GONZAGA VALENTI etc. etc.*

SANCTIS MARTVRIBVS
 ꝑ PAPRO ET MAVROLEONI
 DOMINIS . VOTVM . REDD ꝑ
 CAMASIAS QVI ET ASCLEPIVS . ET VICTORINA
 NAT . H . DIE . IIIX KAL . OCTOB
 PVERI . QVI VOT . H . VITALIS . MARANVS
 ABVNDANTIVS . TELESFOR

In al-

PRAEFAT. MANTISSA XIII

In altera lapidis parte dextrorsum in imo facta.

DOMNIS SANCTIS

PAPRO . ET . MAVROLEONI

✠ MARTYRIBVS ✠

CAMASIVS QVI ET ASCLEPIVS ET VICTORINA VOT . 61 EDII

NATAL . HAB . Ð XLII KAL OCTOB

A RANE . VITALIS

NTI . TELESPOS ✓

Dum haec excuderentur pridie Nonas Novembr. praenotati anni, adlatas Inscriptiones per Epistolam misit Praeful ob eximiam probitatem ac doctrinam, atque edita insignia Opera Celeberrimus BOTTARIUS, qui vidit, & adcurate exscripsit. Vides Sanctis Martyribus, qui et DOMINI adpellantur, ex ritu apud Christianos antiquissimo, Vota reddita: quae cum reliquis animadversione dignis, alibi in Syntagmate Inscriptionum antiquarum, Deo dante, expendentur. Princeps Ferrariensis Ecclesia dedicata est, ut ajunt, S. *Marolino Martyri*, cuius ad hoc tempus nullum inventum fuerat monumentum. Ex hoc itaque idem s. MAVROLEO Martyr innotescit, & probatur.

IN.

I N D E X

S Y M B O L A R V M

Q V A E

IN HOC VOLVumine QVARTO
CONTINENTVR

I.

DEDICATIO OPERIS D. Gabrieli LANCILLOTTO CASTELLO, Principi Torremuzae etc. etc. *pag. III.*

II.

PRAEFATIO ad Benevolum Lectorem. *pag. v.*

III.

Mantissa Praefationis, in qua Inscriptiones aliquot antiquae recens effossae proferuntur. *pag. XI.*

IV.

Ioannis Baptistae PASSERII Pifaurensis De HEBRAISMO AEGYPTIORVM Dissertatio, Capitibus sive Argumentis X. comprehensa, a *pag. I. ad pag. 37.*

V.

Eiusdem LEXICON AEGYPTIO-HEBRAICVM, nempe Vocum Aegyptiarum, quae ex Hebraica Lingua derivantur, a *pag. 39. ad pag. 104.*

VI.

Eiusdem DISSERTATIONES DVAE. I. De atheno Iovis Signo

Signo duplici ferto coronato. II. De Nummo aereo BALLEORVM, a pag. 105, ad pag. 128.

VII.

P. Iacobi BELGRADI Soc. Iesu Presb. etc. Epistola : De Craffitiae Laterum, quibus Veteres in magnis molibus, et substructionibus utebantur. pag. 129.

VIII.

Eiusdem Epistola, qua Basis marmoreae Ariminensis Inscriptio militaris recens inventae illustratur. pag. 135.

VIII.

Francisci Antonii ZACHARIAE Soc. Iesu Presbyteri de G. NONII CAEPINIANI Inscriptioe Arimini nuper reperta Epistola. pag. 143.

X.

Eiusdem : LETTERE sopra alcune Antichità di Pisa. pag. 177.

MONUMENTA ANTIQVA

Tabulis aereis incisa

ADLATA ET INLIVSTRATA

In hoc SYMBOLARVM VOLUMINE IV,

I,

TAbula referens Signum aeneum Iovis duplici ferto coronatum. pag. 108.

II.

Tabula referens posticam partem eiusdem aheni
Signi, quod Londini in Museo FRIDERICIANO ce-
leberrimo adieratur. pag. 108.

III.

Tabula exhibens aereum Numisma BALLEORVM nun-
quam antea visum, editumve, e Museo Goriano
depromptum. pag. 118.

MONVMENTA ANTIQVA

Tabulis buxeis incisa

I.

INscriptio antiqua Tiburtina nuper propter Viam
Tiburtinam effossa. pag. 142.

II.

Basis Ariminensis in honorem C. NONII CAEPIANI
posita, ut videtur cum statuae honore. pag. 144.

IO. BAPT-

IO. BAPTISTAE PASSERII

PISAVRENSIS

*Protonotarii Apostolici, ac Regiae Societatis
Londinensis Etruscae Cortonenfis ,
& Olmucienfis Membri*

DE HEBRAISMO

AEGYPTIORVM

DISSERTATIO

Ad Religiosissimum Doctissimumque Virum

PAVLVM M. PACIAVDIVM

CLER. REGVLAREM TEATINVM

THE

LIBRARY

OF THE

UNIVERSITY OF

CHICAGO

CHICAGO, ILL.

1891

1891

1891

1891

1891

DE HEBRAISMO

AEGYPTIORVM

CAPVT I.

Ad Linguam Etruscā explicandā maxime confert non modo Lingua Graeca, sed etiam Hebraica; cuius voces, quae in Latina Lingua adhuc durant, non aliunde, quam ab Etrusca, illi obvenisse credendum videtur.

VVM saepe saepius, PACIAVDI CLARRISIME, in Etruscorum Inscriptionibus elucidandis linguam Hebraicam adeundam duxerim, atque inde auxilia postulaverim; non desuere Viri, & quidem docti, qui la-

borem hunc meum reprobarunt, quum in tanta Hebraeorum, & veterum Etruscorum, non dicam discordia, sed ignoratione, nullam Linguae adfinitatem sibi persuaдеant exstitisse; quippe qui nec ducti ratione, nec admoniti experimento, in perdifficili hac quaestione sententiam proferunt, cui ipse eventus contradicit. Quis enim negabit sermonem Latium Hebraicis vocibus non redundare? Has passim, & ignorantes proferimus, & quarum

A ;

spe-

Specimen tumultuarie, atque extemporanee collegium peculiari Tractatu de HEBRAISMO LATINORVM mox proferemus. An non & ipse Latinus, a quo nisi originem, saltem denominationem Latina Lingua receperat, Hebraico nomine est nuncupatus? A *Latio* enim dictus est, in quo nempe Saturnus latuerat, ut antiquis omnibus, praesertim vero Servio in viii. Aeneid., & Ovidio in Fastis persuasum est. Latium vero est a לטל lut, *abscondere, operire, occultare*. Ipse Romulus Latini nominis restitutor, & propagator, Romanorumque parens, Hebraica dictione dictus est diminutive a לרר rom, *altus*; unde vulgo etiam *Altellus* nuncupatus est, ut a Festo testatum accipimus. At certe Latium non aliunde, quam ex Etruria, voces istas excepit, quum ante Latinam Linguam Tuscus sermo Italiam fere totam obtinuerit, ut multis testimoniis in nostris Roncaliensibus probatum est. Non igitur aliunde voces istas Roma suscepit, quam ex priore Lingua, omnia tunc obtinente, ex cuius corruptione, atque exterarum commixtione, sermo Latinus emerfit. Sermonem vero Tuscum ex Graeco plerumque constare non modo non dubito, sed etiam experimento monstravi in peculiari iam edita elucubratiuncula de HELLENISMO ETRUSCORVM. Sed cum istorum derivatio ad ea tempora referenda sit, in quibus Lingua Graeca longe difformior erat, atque diversa ab illa, qua Homerus usus est, multumque adhuc referret de origine primigenia, ad quam de proximo adcedebat; consequens est, ut Hebraismum maxime redoleret.

CAPVT II.

Propugnatur Hellenismus Etruscorum ex eorum origine, cum plerumque tradatur a Graecis ortum habuisse.

VT vero scrupulum omnem ab iis, qui nullam omnino adfinitatem inter Hebraicam, Tuscamque Linguam adsequebantur, removerem, placuit peculiari exercitatione illam ab omni suspicione vindicare, & quo pacto id acciderit, in medium proferre: ad quod maxime conduceret, si Etruscorum originem indubitata, auxilio veterum Scriptorum, adsequi valeremus. At video quaestionem hanc, quo magis pertractatam, novis semper opinionibus, atque auctoritatibus succedentibus eo fieri obscuriorem. Ea tamen omnium sententia magis animum captivat, quae Etruscos Graecorum Colonos sensim huc commigrantes perhibet, quod triplici testimonio facile comprobatur; quorum praecipuum consistit in uniformi Scriptorum consensu, qui pleraeque Etruriae Vrbes ab Achaeis, Cretensibus, Peloponnesiis, praesertim vero a Lacedaemoniis conditas memoriae tradiderunt. Horum suffragiis adcedit probatio Graecae originis, quam nobis facit ipse frequens Hellenismus, ubique in Etrusca Lingua conspicuus: quem, adversus Praestantissimum GORIVM nostrum infeliciter impugnatum, eadem tractatione de ETRVSCORVM HELLENISMO defendere studuimus. Tertium vero, atque omnium validissimum Graecae originis argumentum, est Graecia ipsa tota in Etruscorum moribus infusa, quorum integram imaginem, veluti in quodam sacrario, ad haec usque nostra tem-

pora conservatam, brevi in omnium conspectum revelabimus in ingenti Thesauro Vasculario eiusdem Cl. GORII studio, & munificentia ex toto fere Orbe in Etruriam revocato: in cuius ingentissimo adparatu vetus illa Natio rediviva est; nec tantum ostendit quid olim factum sit, sed quid etiam cogitarit: ut iam citra iactantiam liceat nobis Etruscis adserere antiquitatem Gentis nostrae latius patere, quam Romanam. At caerimoniae in Ceramicis illis operibus depictae, adeo Graecis conformes sunt, ut fere semper illius gentis Scriptores adeundi sint ad illa illustranda. Quid dicam de insculptis Monumentis? Nonne divinam Iliadem, & privatae vitae moderatricem Odysseam puram putam, totam, integram, in illis non intuemur, ipsumque Homerum quodammodo Artifici Tusco imminentem, ducentemque stylum, non agnoscimus, ac reveremur? At contra, qui fuerint Lydii, & Chananaei, unde aliqui Tuscos deducunt; quibusque moribus usi sint, minime adsequimur, & nomine tenus ignoramus. Nulla itaque ratione adduci possumus, ut ea quae oculis patent, & veluti manibus contingimus, dubiis, atque ignotis praeferamus.

CAPUT III.

Defenditur Hebraismus Etruscorum, ex quo tota Graeca Lingua Hebraicis vocibus abundaverit; idque longa Graecorum nominum enumeratione demonstratur.

SVpereft, ut diligentius perferutemur, qua ratione Hebraismus invaferit Graeciam, unde in Italiam traiecit; quod experimento, & ratione fimul adfe-

adsequemur. Experimento inquam, quum tota Graeca Lingua Hebraismo redundet: quod praeter Vossium, Marshamum, Bochartum, aliosque primae notae viros, integro Lexico veluti ex professo demonstravit Avenarius. Ipsa quoque veterum Heroum, Urbium, Montium, & Fluminum Graecorum nomina ab Hebraico sermone petita sunt: in cuius rei gratiam paucula ex multis in medium adferemus.

ACHELOVS, a נַחַל Nachal, *torrens*, unde & Nilus.

ASOPVS, ab אֶסַפִּי Asaph, *colligere*; unde אֶסְפִּים Asupim, *collectiones*.

AESON, ab אֶסּוֹן Ason, *Mors*, quasi *mortuus*; unde magicis carminibus in iuventutem rediisse fabulabantur.

ARACNE, ab אֶרַג Arag, *texere*; unde Latinis *aranea*.

AGAMEMNON, ab אָגַד Agad, *congregare*, & *congregatio*; metaphorice *agmen*, *turma*, *exercitus*. Et מָנָה Manà, *constituere*, *praeficere*, quasi *coetui*, seu *turmae praefectus*.

CALLIRHOE idem sonat Hebraeis, quod & Graecis; nam illis *pulchre fluens*, a ΚΑΛΩΣ *pulcer*, & ΠΕΩ, *fluo* ab Hebraeis כָּלַל Calal est, *perficere*, *adornare*; unde & כָּלָה Calà, *Sponsa*, ab ornamentis. Sed רָוָה Ravà, *rigare* significat.

8 DE HEBRAISMO

PISA, unde & urbs Etruriae, & nostra Pisaurum nomen naſtae ſunt, eſt a פִּיסוֹן *Piſon*, fluvius celebriſ ex Genef. 2. ita ab aquarum multitudine nuncupatus.

TENARVS, Inferni oſtium, quem ad inſtar camini deſcribit Claudianus de Rapt. Proſerp. a תַּנּוּר *Thanar*, *furnus*.

PENEVS, a פָּנָה *Panah*, *diluere*, *expurgare*; unde & Panifus.

CEFIVS, a כַּפָּס *Caphas*, *ſubmergere*.

SALAMINA, a שָׁלֵם *Salem*, *ſalvus*, *ſoſpes*, *pacificus*; quod primum ad eam adpellentibus, ſalutem, & requiem praeſtiterit.

PAROS, ſaxoſa, & marmoribus celebriſ, a פָּרַשׁ *Paraſe*, *frangere*; vel quod fracta videatur, vel mare frangat.

NAXVS, a נָחוּשׁ *Nacuſe*, *metallum*.

DORES, a דּוֹר *Dor*, *progenies*, *Coloni*, *peregrinatio*.

Multo plura, & fere omnia Graeca nomina, huc revocare datum eſſet, niſi multa ex iis, veteri nomine poſthabito, novitia adpellatione a Graecis mediae aetatis donata eſſent; vel ita ad illorum pronunciationem adcommodata, ut omnino a primaeva origine deſciviſſe videantur.

Ipfæ quoque ratio evidentiffime demonſtrat Graecam

cam Linguam plus ceteris Hebraismo redundare debuisse ob incorruptam illam, atque immediatam originem, quam Graeci referunt Iavano nepoti Noe. Consentiunt quippe Interpretes divinarum Scripturarum, hunc Iapeti filium, cui Asia minor contigerat, Ionios procreasse; unde sensim adstantes Insulae, dein Macedonia, Boeotia, atque Achaia frequentari coeperunt. Mansit diu cunctis Graecis derivatum a Iavano *Iaonum* nomen, in tantum, ut Hesychius in ΙΩΝΕΣ tradat, Achaïam ipsam aliquando hoc nomine audiisse; & Strabo in Boeotia Ionum agrum collocarit. Homerus quoque, sive eius nomine Auctor in Hymno Apollinis Deli, incolas ΙΑΩΝΕΣ adpellat. Quin & idem Strabo, Plutarchus, Heraclides Ponticus, & Herodotus Lib. 1. universam Graeciam, qua citra, qua ultra mare sitam, Ioniam olim nuncupatam fuisse tradiderunt, eodemque nomine diu post a Barbaris Graecos omnes fuisse adpellatos, ut in Acharnanibus tradit Scholiastes Aristophanis. Quid plura? Sacer ipse Textus Graeciam omnem *Iavan* adpellat. Sic Danielis Cap. viii. Alexander Macedo nuncupatur *Rex Iavan*. Superfunt quoque non pauca filiorum nomina in ipsis Graeciae Urbibus, & Populis; nam *Elis* est ab *Elisa*: *Dodona* est a *Dodanim*, *Creta* a *Cettin*, & alia non pauca, quorum examen sacri Interpretes diligenti studio prosequuti sunt.

CAPVT IV.

Hebraismus Graecorum derivatur ab illorum primaria origine, quum totus adhuc Oriens fere Hebraice loqueretur; quod ostendunt nomina propria Locorum, atque Hebraeorum, quae Hebraismum sonant.

NON aliam vero Linguam a Iavano, eiusque filiis in Graeciam introductam fuisse, quam quae in toto fere Oriente obtineret, facile coniectari potest. Hebraicam nempe in multas, ac varias dialectos deformatam, quot fuere familiae illae, quae terrarum Orbem inhabitandum susceperunt; de qua pluribus infra dicturi sumus. Mansisse tamen in omnibus substantiam Hebraicae Linguae, quam non nisi longo temporis intervallo posteri illorum deformatum, facile ostendunt ipsa nomina propria omnium pene descendunt Noe, & praesertim *Iavani*, quae omnino Hebraica sunt, אֱלִישָׁה, תְּרִישִׁי, כְּתִים, דְּדָנִים, Elisa, Tarsis, Chittim, & Dodanim. Ipsa quoque nomina propria locorum totius fere Asiae, quamquam longe post Linguarum divisionem excogitata, & plerumque a loci natura desumpta, originem referunt Hebraicam, quod pauculis exemplis, quae extemporanee occurrunt confirmamus; nec enim otium vacat plura disquirere.

AMANVS, Mons, ab חֲמַן Haman, *fructificare.*

BATHAN, unde BATHANEI, Ptolemaeo natio desertis septa, a בְּתָה batha, *solitudo.*

CAY-

Caucasus, a כוכב Cocab, *stella*; unde כוכבים Cocabim, *stellae*, quarum studium in eius summitate frequentatum est.

Casius, mons altissimus, Plinio Lib. v. Cap. 22. a חסד chafadh, *tegere*, quod diu Solem regat.

Cappadocia a קפדה Capadah, *diviso*, quod montibus altissimis vallata a ceteris Provinciis separaretur.

Charrae, Civitas, a קרת Cheret, generico nomine Civitatis; unde קריתים, & קריות Chiriataim, & Cherioth aliae Vrbes denominatae sunt: seu potius a חרבה Carabà, *solitudo*, qua vallatur.

Caborus, fluvius Armeniae, a כביר Cabir, *copiosus*, *adfluens*.

Araxes fluminum vehementissimus, & pontem indignatus, ab הרס aras, *erumpere*, & *diruere*.

Rhodope a רדף radaph, *sequi*; nomine indito ab Orphei fabula.

Niphates Assyriae terminus, quem Graeci a nivibus dictum tradunt, a נפת, nepheth, *terminus locus terminalis*.

Tyrus Phoeniciae, & Tyras in Ponto a טיר Tyr, *arx*, *castellum*, *propugnaculum*. Hinc Thyatira, Phoeniciis dicta צור Tzor, hoc est *petra*, *saxum*.

12. DE HEBRAISMO

NISTBI, a נָצִיב Netzib, unde נְצִיבִים Netzibim, castra, stationes militum.

Ab אֶבֶן, heben, & אֲבָנִים habanim, saxa, & loca saxosa, dicti sunt Adiabeni, Acabeni, Agabeni, Ruabani populi Armeniae, Syriae, & Arabiae montana incolentes, a Ptolemaeo memorati.

SAOCORVS Armeniae fluvius a שִׁיחֹר Schicor, quo nomine a limi nigredine etiam Nilus adpellatur.

Mallos, Magarfos, Tarfos, Tinos, Saros, Adaria, Cybira, Tabe, Doron, & mille alia, vel Hebraica sunt, vel redolent Hebraismum; quae ne nimius sim, & longius a proposito abeam, missa facio. Haec omnia clare ostendunt Hebraicam Linguam, quamquam variis pronunciationibus vitiata, diu toto Orbi communem fuisse. Ne tamen redarguamur audaciae, quod a sacrarum Litterarum traditione recedamus, quasi contra illarum auctoritatem, Linguarum divisionem impugnemus, aliquid nunc de illa dicendum erit.

Putant aliqui septuaginta Familiarum Idiomata in Babelicae Turris aedificio mirabiliter excitata, adeo inter sese repugnasse, ut ne vel minimum quidem vestigium primigeniae conservarint. Alii contra, quibus adhaerere video maiorem Interpretum partem, quos hic adducere longum foret, putant, neutiquam novas linguas creatas; sed veteris usum confusum. Genes. 11. *Descendamus ונבלה* vena- belà, & confundamus ibi labium ipsorum & idcirco vocatum est nomen eius בבל Babel, quia ibi confudit Dominus labium ipsorum. Est autem

autem haec vox a בלל balal, *confundere*, & *commiscere*: quod longe abest ab illorum idea, qui linguas novas ibi creatas putant, Sinicam, Scythicam, Illyricam, Graecam, Germanicam, denique & Belgicam; quod ullo ne argumento fulciatur, ipsi viderint, qui talia scripserunt. Confusionem hanc, quidem non sine miraculo existisse fatemur omnes. Sed quod minore miraculo exstare potuit, nulla ratio suadet, ut vehementiori, ac magis ingenti factum esse reputemus. At experientia docet Linguam eandem variis spiritibus, & accentibus prolatam, vix ab alio percipi; ut nos Itali vix intelligamus Britannum Latine loquentem. Testimonio Syrorum Grammaticorum tradit Georgius Amyra in Institutionibus Chaldaicis linguam illam toto Orbe diffusam, ubi duo ex peritis simul convenirent invicem loquentes, minime percipi. Si huic discrepantiae addamus inflexiones novas, atque hactenus ignotas, si variam syntaxim, si metaphoras, si figuras inusitatas, si novas verborum circumloquutiones, Lingua eadem iam confusa est, ut de illa Sacrae Scripturae testimonium verificetur. Ita igitur rem sese habuisse mihi suadeo; quod probat evidenter ipsa Lingua Chaldaica, quam unam ex primitivis exstare consentiunt Eruditi, ut iure merito de primatu cum Hebraica contendat; atque inde progenitae ceterae Linguae Orientales, quae adhuc post tot vicissitudines maximam ostendunt cum Lingua Hebraica adfinitatem. Quod adeo verum puto, ut si Lex Moyfi illius aetate evulgata fuisset, omnis fere Natio haud difficilliter subiectam oculis intelligere potuisset, in quo conveniunt Hebraeorum Magistri in Lutz. Cap. viii. & in Beracoth Cap. ii. & aperte dicitur in Iosephoth: *Omni lingua data est*

est Lex in Sinai; quia singula praecepta audiebantur septuaginta Linguis.

CAPUT V.

*Potissimum vero a Coloniae Aegyptiorum
in Graeciam derivatis.*

SI quae tamen natio Linguae mutationem pati debuerat, ea profecto erat Graeca, quae tota mari pervia, & commercio exterarum Nationum, proptereaue & incursionibus exposita, paullatim ex tot tantisque diversis dialectis, novum facile, atque inconstans quid nancisci debuerat, ut fere prima omnium patriam linguam immutaret. Sed factum est, ut ex societate Aegyptiorum, apud quos Hebraismus tenacius retentus est, ut infra probabimus, linguam hanc apud ipsos coulabentem restauraverint. Hoc praecipue contigit, cum Aegyptiorum Coloniae multa Graeciae loca obtinuerunt, uti praecipue colligitur ex Diodoro Siculo Lib. 1. „ Osiris peragravit ceteras Asiae Nationes, atque per Hellespontum in Italiam transivit. Licurgum in Thracia Barbarorum Regem sibi obfistentem occidit. Illi provinciae Maronem [Aegyptium] iam senem praefecit, qui aedificavit civitatem ab ipso Maroneam vocatam. Macedonem filium Regem statuit eius provinciae, quae ab eo Macedonia dicta est. Triptoleum (patris Aegyptium) colendis Atticis agris praefecit: „ & rursus „ Tradunt insuper plures ex Aegyptio Colonias per universum Orbem diffusas; „ nam in Babyloniam Colonos traduxisse Belum, „ Neptuni, ut volunt, Libyaeque filium, qui sedem urbi pone Euphratem elegit. Ferunt etiam „ Da-

„ Danaum ex Aegypto profectum, antiquissimam
 „ fere urbium Graeciae Argos condidisse. Col-
 „ chorum quoque gentem, quae in Ponto est, Iu-
 „ daeos insuper, qui Arabiam inter Syriamque
 „ confedere, ab ipsis testantur transmigrasse. . . .
 „ Quin etiam Athenienses Colonos Saitarum, Ae-
 „ gyptiae gentis esse, adserere nituntur.
 „ Petes enim Menesthei, qui ad Troiam militavit,
 „ pater, quum esset Aegyptius, postmodum Athe-
 „ nienfium Civis, & Rex factus est. „ Similiter,
 „ & Brechteum tradunt, Aegyptium genere, Athe-
 „ nienfibus imperasse. Multa quoque de hoc testi-
 „ monia decerpere possumus ex Platone, qui Grae-
 „ cos Aegyptiorum Colonos fuisse passim testatur,
 „ potissimum in Atlantico.

CAPVT VI.

*Insuper a studiis, artibus, & religionibus, quae
 ex Aegypto in Graeciam traductae
 sunt, ostenditur.*

R eligiones quoque passim ab Aegypto in Grae-
 ciam transfusae, non modice conferunt, ut
 probatum habeamus etiam linguam illuc demigras-
 se. Praecitatus Diodorus Siculus manifeste testa-
 tur loco citato, Deos omnes in Aegypto natos
 esse; atque inde eorum cultum, & nomina in ce-
 teras Gentes derivasse. Orgia quoque inde in Grae-
 ciam transfusa testatur. „ Quapropter cum Graeci
 „ ea ex Aegypto transtulissent, huic quoque Phallo
 „ honorem impenderunt, ea in sacris caerimo-
 „ niis *Phallon* adpellantes „ Hanc enim vocem
 ex Hebraeo descendere, infra demonstrabimus. Sa-
 cra quoque Eleusina ab Aegyptiis in Graeciam
 trans-

translata sunt. Idem Diodorus Sicul. „ Dicunt Erich-
 „ theum adtulisse ex Aegypto frumentum Athenien-
 „ sibus propter cognationem; obque id beneficium
 „ eis Regem constitutum, qui, sumto regno, do-
 „ cuit eos caerimonias, ac mysteria Cereris Eleu-
 „ sinae ab Aegyptiis translata „ Divus quoque
 Clemens Alexandrinus Stromat. Lib. v. huius de-
 rivatae religionis ex Aegypto in Graeciam lucu-
 lentum tradidit testimonium, ubi *de Litteris Ephesii*
 sermonem facit. Hoc nomine intelligebantur, ut
 ipse testatur, traditiones quaedam, & precationum
 formulae, quae ex Aegypto Ephesum traductae,
 inde *Ephesiae* dictae sunt, ubi per totam Graeciam
 diffeminatae sunt, iuxta quas Branchus Sacerdos Mi-
 lesius, quum magna annonae caritas populum ur-
 geret, pompam instituit, in qua ille ita clama-
 bat: „ Canite, o pueri Hecæergon. Populus vero
 „ e contra clamabat, Bedis, Zapht, Chton, Ple-
 „ tron, Sphinx, Cnachzbi, Cheyptes, Phlegmq,
 „ Drops. Deinde Prien clamabant, Marptes,
 „ Sphinx, Clopo, Zinchthodon „. Quis vero
 inde non adgnoscat una cum religione etiam lin-
 guam commigrasse?

CAPUT VII.

*Spartiatæ Hebraeorum consanguinei habebantur;
 quod confirmat obuius in eorum nominibus
 Hebraismus. Id etiam observatur in
 linguae Phrygiae vestigiis.*

SED non ex uno argumento desumitur Graeco-
 rum Hebraismus, qui adeo in Etruscam lin-
 guam influere potuit. Constans enim est opinio
 Spartanos, a quibus plurimae Coloniae in Italiam
 dedu-

deductae sunt, praecipue vero in Etruria, atque Campania progeniem Hebraeorum fuisse, luculentum de hoc testimonium habemus Machabaeorum Lib. 1. Cap. 12. ubi adfertur epistola Ionatae summi Sacerdotis ad Spartiatis missa, in qua illos vocat fratres : *Spartiatis fratribus salutem quoniam estis fratres nostri* ; quapropter testatur illorum semper memoriam habitam fuisse in sacrificiis. Huic vero epistolae succedit altera, quam Rex Spartiatum Ionatae rescripsit : *Inventum est in scriptura de Spartiatis, atque Iudaeis, quoniam sunt fratres, & quod sunt de genere Abraham*. Quaerunt vero Eruditi, quo tempore haec divisio facta sit, cuius in Scriptura altissimum habetur silentium ; duo tamen omnium probabiliores sententiae adducuntur, quarum una fulcitur auctoritate Strabonis Lib. x. adferentis, Cadmum in Graeciam advenisse cum magna sociorum manu, & praesertim itineris sui socios habuisse Arabes, qui ex Abrahamo, ut plurimum originem trahunt. Adstipulantur ea, quae de Cadmo Spartanorum Conditore tradit Apollodorus in Bibliotheca Lib. 111. nam ex disseminatis hominibus, qui armati e terra prodierunt, unum nominat, qui cum aliis quinque superstes fuit, *Vdum* nuncupatum, qui facili mutatione idem ac Iudaeus est. Altera opinio fulcitur auctoritate Diodori Siculi, adferentis aliquando Aegyptios advenarum turbam, regnum totum & multitudine, & novis religionibus perturbantem, eiecisse, quorum melior pars sub Danao, & Cadmo in Graeciam concesserit, reliqua Moysen sequuta, Iudaeam tunc desertam occupasse. De hac tamen divisione nec verbum quidem in Scripturis habemus. Immo fere constat universum Populum Israel, Moysen fuisse sequu-

tum. Vna tamen supereſt via, qua ſententiam hanc defendamus; nam facile potuit fieri aliquos ex Hebraeis magis in ſuperſtitionem pronos, vel ſponte ſeceſſiſſe, vel a Moyſe fuiſſe reiectos, qui tanquam transfugae computari non ſunt in Populo. Vt cumque interim res ſe habuerit, quum Spartani Hebraeorum genus eſſent, conſequens eſt etiam patriam linguam ſimul adduxiſſe, quam tamen bellis, foederibus, connubiis, commerciis, paulatim immutarunt. Ceterum in iſſis Spartiatum nominibus ſuperſunt manifeſta Hebraiſmi veſtigia, ut ex ſequentibus patet.

MENELAVS, ex מנה *manà*, *donum*, & לעם *laham*, *populus*; unde Graecis ΑΛΩΣ, quod idem eſt ac ſi dixeris *donatus populo*.

LEDA Caſtorum mater, a לדה *Ledah*, *puerpera*.

ZIZAMENES a צִיז *Ziz*, *Corona*, & המון *Hamon*, *multitudo*.

AREVS ארי *Ari*, *Leo*.

OEBALVS, idem qui Hebraeis עובל *Hobal*.

LACEDAEMON, compositum ex לאמים קדמנים *Populi Orientis*.

MYLES a מלך *Melech*, *Rex*.

CAPHAREVS עפר *Haphar*, *terra*.

HELENA, ab אל *El*, *fortis*, & אישה *Hiſcià*, *mulier*.
At

At Phrygia, nescio quo fato, omnium maxime Nationum Asiae, Hebraismo redundavit; omnia enim illorum nomina paene ex Hebraico descendisse observantur, in cuius rei gratiam paucula haec exempla subiiciam.

PARIS פָּרִישׁ Parasc, *eques, miles, catafractus.*

SARPEDON compositum ex שַׂר פָּדָן Sar Paddan. Prima vox, *principem esse* significat, secunda locum inter duo flumina inclusum: Interamaam dixerimus; Graeci ΜΕΣΟΠΟΤΑΜΙΑΝ. Forte etiam Phryges Padani dixerunt terram sitam inter Simoin, & Xantum. Inde Padus Italica; sed de hoc fusius in Tractatu de nominibus Urbium, & Locorum Italiae.

ASTIANAX Regem Urbis significat. Asta enim Phrygius, Aegyptius, Persis, & Graecis. Urbem significabat. Hinc Hasta Vrbs Italiae. Anas vero est ab Hebraico אֲנָשׁ Enosc, *vir*; unde אִשָּׁה Hiscia, *femina*; antonomastice sumitur pro Rege, aut Regina, unde transit ad Graecos ΑΝΑΞ, & ΑΝΑΣΤΑΣ; que madmodum ΒΑΣΙΛΕΥΣ, est ab alia Hebraica voce בַּעֲלִיל Bahelil, *Domini- nus terrae*.

IASIVS יִשִּׁשׁ Iafesc, *senis, longaevus, antiquus.*

CAPYS חֶפְשִׁי Capesci, *homo liber, a חֶפֶשׁ, Capesc, libertas.*

ABAS אָב Hab, *Pater.*

OROS Ductor Classis Lyciae apud Vergilium, quasi *splendidus*, ab אֹרֹר Hor, *splendor*.

IDA mons altissimus, אִיד Hid, *nubes*.

ELYMVS, אֵל Hel, *fortitudo*. Hinc. אֵלִים Helim, *fortes*.

ASSARACVS ab אֲשַׁר Asciar, *felicem reddere*; unde אֲשֵׁרִי, *haceri*, *beatus*, sive a שָׂרָה Sciarà, *regnare*.

LAOMEDON, Iudex Populi, a לָהֶם Laan Populus, & a דּוֹן Dun, *iudicare*; unde מַדּוֹן Madon, *lis*, *controversia*. Insuper & vox מְדִינָה Medina Vrbs, in qua Iudices consistunt, vox a Saracenis ad Hispanos transfusa, & apud ipsos, ut multa alia adhuc superstes. Ab eadem Hebraica origine est Graecum ΜΕΔΩ : *impero*, unde ΜΕΔΔΙΧ, MERRIS, & MEDIASTVTICVS apud Campanos, & Tuscos.

GANIMEDES, Protectorem Senatus significat a גָּנָן Ganan, *protegere*, *defendere*; unde Ganen Clypeus, & Medo, *iudico*, *impero*.

ILVS, unde Ilion, & Gens Iulia, ab אֵל Hel, *fortis*. Divinum etiam nomen a fortitudine compositum.

AENEAS, אֲנוּשׁ Henosc, *vir*.

HELENVS, אֲנוּשׁ אֵל Hel henosc, *fortis homo*.

HELIMVS, idem quod אֵלִים Helim, *fortes*, quercetum Lucus.

COROEBVS, קֶרֶב, Cherab, *certamen*, *praelium*, quasi *certator*. Si-

SIMOIS, *laetus*, a שִׁמְשִׁי Samac, *laetari*.

SCAMANDER, שְׁמָן Sceman, *fertilis*.

ΠΥΡ. vox Phrygia, ut ait Plato in Cratilo, quae *ignem* significat, ab הֹר Hor, *ignis*.

MANIKA vox Phrygia, quae *magna* significat: vox in Latium transfusa; est vero a מִנָּה Manà, *numerare*.

C A P V T V I I I.

Nomina Graecarum litterarum Hebraismum redolent. Hae non a Chaldaeis, sed ab antiquis Hebraeis derivantur. Ex hisce fontibus Hebraismus in Graeciam derivatus, secessit in linguam Etruscam.

Ipsa quoque Graecarum litterarum nomina, quae vel ab Aegyptiis, vel a Phoeniciis petita sunt, ipsum penitus Hebraismum redolent; nam sunt fere eadem, quae ab Hebraeis usurpantur, ac non ambiguum testimonium nobis reddunt Hebraicae linguae olim Graeciam obtinentis. Nec vero putandum est nomina Graecarum litterarum a recensionibus Grammaticis fuisse introducta; haud enim modica occurrunt argumenta, quibus illorum antiquitatem adstruamus. Antiquae sunt voces apud Aristophanem in Nubibus, qui equi nuncupantur stygmatis Σ, & Κ, unde ΣΑΜΦΟΡΑΙ, & ΚΟΠΠΑΤΙΑΙ nuncupabatur, propter ΣΑΜ, hoc est Σ, ut Dores pronunciabant, & Κ, hoc est ΚΑΠΠΑ, sive ΚΟΠΠΑ. Nomina quoque aliarum litterarum recensentur a Platone in Cratilo „ Scis enim, quod

B 2

„ Ele-

„ Elementorum nomina dicimus; ipsa vero elemen-
 „ ta nequaquam, quatuor dumtaxat exceptis: dici-
 „ mus enim ε, & υψιλον, ομικρον, & ωμεγα.
 „ Ceteris autem tam vocalibus, quam non vocali-
 „ bus, alias addentes litteras, ut βηταη. τ. α.
 „ nomina constituimus, atque ita proferimus. Ve-
 „ rum quousque elementi ipsius vim declaratam
 „ inferimus, convenit nomen illud vocare ipsum,
 „ quod nobis significet elementum, ut in βητα
 „ adparet, ubi additis η. τ. α. nihil obfistit, quin
 „ integro nomine natura elementi illius ostende-
 „ retur, cuius nominum auctor voluit; usqueadeo
 „ scite litteris nomina dedit. „ Esse vero nomina
 Graecarum litterarum ab Hebraicis expetita, duo
 facile ostendunt. Maior Scripturae Hebraicae an-
 tiquitas, quam quod Graeca valeat praesumere,
 cum libri Moysis omnem cuiuscumque Graecae
 scripturae antiquitatem omnium consensu longe
 transcendunt: alterum vero, quod nomina littera-
 rum Hebraicarum sint imaginum significativa, ut
 patet iis, qui huius linguae prima rudimenta salu-
 tarunt, quae significationes etiam litteris Chalda-
 icis communes sunt; at earum voces litteris Grae-
 cis accommodatae, nihil fere significant: ex quo
 cognoscimus, Graecos ab Hebraeis litteras exce-
 pisse. Sed qua aetate haec nomina incoeperint, li-
 quido non constat. Si quid deferimus libro Zohar
 Amenunae senis, qui de rerum creatione scripsit,
 illa autem Mundi creationem exstiterunt, quam sive
 fabulam, sive allegoriam refellit Rabi Eliezer cap. 3.
 „ Quousque Mundus non est conditus, erat Deus
 „ benedictus, & nomen ipsius solum, hoc est sola
 „ Divinitas. „ Antiquiora tamen haec nomina ex-
 stitisse, quam quod Babylonica servitus fuerit, pro-
 bat.

bat eorundem nominum natura, quae pura pura Hebraica est; cum e contra cuncta Maforetum, vel Syriacis nominibus gaudeant, vel Hebraicis adeo corruptis, ut longe posteriora reputentur; ita ut Elias Levita Germanus in Praefatione Maforeth tradat, circa finem Templi secundi fuisse adinventam, ut genuina Linguae Sanctae pronuntiatio, quae iam sensim ab usu recedebat, diligenter servaretur; nam, ut ait, Bellarminus in Institutionibus Hebraici, antiqui vocalium loco adhibuerunt נ ם ן ן ן ן.

Ne vero litteras Hebraicas a Chaldaeis una cum nominibus acceptas credamus, quae opinio Beato Hieronymo vulgo adpingitur, immo Hebraeis fuisse antiquissimas, multa persuadent, Scripturamque Samaritanam medio tantum tempore existisse, & primo constans est Rabinorum traditio, quam firmant Rabi Simeon Ben-Eliezer R. Eliezer, Ben-Parta R. Eliezer Modat, & R. Judi Hakkados, sentientes legem scriptam fuisse a Moyse scriptura Assurit; quibus accedit R. Levi Tractat. Meghila Cap. i. dicens „ Assyrica scriptura data „ est Lex, ut ostendit prodigium litterae *Samech*, quod prodigium explicatur in Tractatu Schiabath Cap. הכונה Habbone, ubi dicitur litteras in geminis tabulis, tanquam utrinque perforatis; ex utraque parte adparere, ut non sine miraculo interior lacuna litterarum clausarum *Mem*, & *Samech*, veluti suspensa subsisteret; quod minime explicari posset in Scriptura Samaritana, in qua eae litterae clausae non sunt; cum potius id prodigium in littera *hain*, quae clausa est Samaritanis, verificari debuisset. Praeterea capitula columnarum, eo quod referat imaginem litterae ם *vau*, vocantur ם

vavè , & װוֹ vavehem , quasi ad imitationem huius litterae confecti , quemadmodum Divus Hieronymus vertit illud Exodi 38. 28. fecit װוֹ capitella , pro columnis ; hanc vero similitudinem minime desumere potuisset a longe diversa forma huius litterae apud Samaritanos . Etiam ex Iesu Christi testimonio desumi potest aliquod huius veritatis argumentum , ubi dixit „ Iota unum , aut „ unus apex non praeteribit a lege : ut significaret nihil , vel minimum ab ea detracturum . Haec vero sententia facile ostendit litteram װ , quae omnium minima est , in Lege adparere descriptam . Nomine vero apicis non intelligit puncta Masoretica , quae nondum ea aetate introducta erant ; sed ipsum װ Iod , quod interpositum litterae װ apicis figuram gerit , seu potius capita , quibus litterae quaedam non ad ornatum , sed ex ipsarum natura litteris praefiguntur , ut litterae ז Zain , quae proinde eo nomine , ac si dixeris clavam , adpellatur . Neque praetereunda est historia , quam in libro Arcae Noe referunt R. Azarias , & Zemuch David , inventum nempe aliquando fuisse tumulum cuiusdam Ducis Amasiae Regis Iuda , adposita inscriptione litteris Assyriis , quas vulgo Hebraicas vocamus , exarata . Hoc vero minime alienum a veritate reputabimus , si oculis subiiciamus antiquissimas illas scriptiones adhuc in Arabiae rupibus exstantes , quas a Kircherio in Oedipo referuntur , & explicantur , & Moyfi contemporaneae reputantur , immo & eius iussu exaratae , ut testimonium aliquod peregrinationis ad posteros usque transmitteret , quarum sensus est . *Locus in quo septuaginta palmae , pluvia , manna , ceteraque , quae licet nexibus involutae , formam tamen referunt litterarum Hebrai-*

braicarum. Adeo vero constans fuit semper apud Hebraeos opinio de antiquitate scripturae *Afurit*, ut gravis contentio sit apud ipsos de antiquitate litterarum finalium $\text{ף} \text{ך} \text{ם} \text{ך}$ Chamnaphez; cum enim R. Ieremias, sive ut alii volunt R. Chia, dixerit has quinque litteras esse inventum Zophim, idest Prophetarum, ceteri uno ore contradicunt, neminem Prophetarum novas litterarum formas induxisse, ut ostendit R. Azarias, „Obtinet, ac su-
 „perat sententia Sapientium, legem datam esse
 „litteris Asyriis, Nec facile meo iudicio credendum est Scripturam divinis testimoniis consecratam, aliquem ex Scribis ausum esse immutare, aut in aliam formam transcribere, ne suspicio novitatis populum perturbaret, & mysteria illa, quae in litterarum forma perscrutari solent, & quibus aliquando etiam nos utimur ad eorum pervicaciam impugnandam, quae hic adducere non vacat, penitus subverterentur. Quapropter cum apud Divum Hieronymum in Prologo Galeato scriptum legamus „Hesdram Scribam, legisque
 „Doctorem alias litteras invenisse, quibus nunc
 „utimur, commodè intelligi potest non ex ingenio, aut arbitrio id effecisse, sed dudum desuetas, & veluti Babylonica servitute oblitteratas, restituisse Samariticis eliminatis, ne cum illis, vel in hac re communicaret. Quum propterea harumce litterarum forma omnium antiquissima habeatur, nominaque litterarum adamussim earum imaginibus respondeant, evidens sit nomina Graecarum litterarum a Iudaeis petita fuisse, atque Cadmeis adplicata, quo argumento utebāmur ad Hebraicae Linguae influxum in Graecam demonstrandum.

CAPVT VIII.

Aegyptios Hebraica Lingua, vel altera illi simili loquutos, probatur ex illorum primæva origine, a diuturna cohabitatione cum Hebraeis, & ab inverisimilitudine ipsius in captivitate alteram Linguam conservasse, cum præsertim in captivitate Babylonica Linguam patriam amiserint.

Quia vero, ut præmisimus, Hebraïsmum censemus in Graeciam non ab Hebraeis modo, sed etiam ab Aegyptiis delatum fuisse, quum inde tot Coloniae, mores, scientiae, atque instituta processerint; superest modo, ut Hebraïsmum Aegyptiorum ostendamus. Primum vero argumentum iure desumi valeat ab immediata derivatione Aegyptiorum a Mitzraim Nepote Noe, & a quo Aegyptus מצרים adpellata est. Si enim Graecia mari undique exposita, atque undique pervia, & quae toties rerum vicissitudinibus apta, hinc atque inde commigravit, & fere nunquam sibi constitit, bellisque, & populationibus obiecta, peregrinos Reges passa est; tamen tot vestigia primigeniae linguae a Iavano introductae, diu conservavit; quanto magis credendum est Aegyptum undique mari vallatum, & inclusum solitudinibus, ac veluti totius Mundi penetrabile, quod perraro admodum externa bella petierunt, & sollicitarunt magis, quam perturbaverint; demum omnium magister, nullius auditor, antiquam linguam factam rectam custodisse?

Secundum argumentum eruitur a diuturna trium seculorum cohabitatione Hebraeorum cum Aegyptiis,

ptiis, cum tanto numero essent, ut Scriptura Sacra in principio Exodi utatur hac phrasi: & *impleverunt terram*; & quanquam in principio ab Aegyptiis saeparati constiterint; certum tamen est succrescente eorum numero, in servitute fuisse redactos, ac Aegyptiis immixtos diu existisse. Scio quidem Rabinos, ut divinam Hebraicae Linguae originem, perpetuamque illius conservacionem in Populo ostenderent, tradidisse, illam ad instar sacri depositi perpetuo ab Hebraeis custoditam, quos inter R. Eliezer in suis Capitibus Cap. 58. Melchita in Sectione *ingredere*, Talcuma in lect. *Balac*, Scir, a Scirim Rabà, quorum una est haec sententia „ Etiam in Aegypto non mutavit suam linguam „ At duo sunt, quae nimis dubiam reddunt hanc traditionem; difficultas nempe huius Linguae conservandae, dum servitute premerentur, & exemplum eorundem Hebraeorum, qui servitutis Babylonicae spatio, certe multo breviori, eandem Linguam amiserunt.

Id quod attinet ad primum argumentum, animadversione dignum est, Hebraeos in Aegypto nullos libros habuisse, nullamque Legem scriptam, quorum usu antiquam Linguam conservarent; nulli praeterea inter ipsos fuere Magistratus, nulla Sacerdotia, nullae opes, nullumque otium, quo duplicis Linguae studium coleretur; sed omnibus invisi, atque operibus *luti*, & *lateris* additi, & iam regno suspecti, nullam peregrinae linguae addiscendae commoditatem, aut potestatem factam sibi habuere, cuius usu facilius coniurarent. Nec credibile mihi videtur cum Hebraeorum masculini sexus infantes perimi iussi sunt, concessum fuisse Hebraeis matribus Aegyptiorum ancillis, ut
alie-

alienam Linguam in natos instillarent. Quotquot igitur ex Aegypto migrarunt, nullum ab infantia studium, nisi servile, cognoverunt.

At contra quam Babylonem traducti sunt, non modo Libros sacros, & Prophetas habuere, quorum adeo fuerunt studiosi, ut multos ex iis integre memoriae mandare consuefcerent, atque, ut aiunt, a א ad ל, hoc est a prima ad ultimam litteram; verum etiam plurima gentis suae monumenta, Librosque sacros, qui interierunt, quorum usu Linguam patriam tot seculis tenaciter cultam, & oraculis consecratam conservarent. Floruerant ante captivitatem inter ipsos Academiae, illaque praesertim sub Ezechia, de qua multa praedicantur apud Rabinos in Capite Chelek, ut iam „ ad ann. usque ad Bersabeae non inveniretur inter Hebraeos עם הארץ *populus terrae*, hoc est, *homo rudis*. Floruere inter ipsos familiae dignitatibus, opibus nobilitate, & Sacerdotio spectatissimae, atque in omni scientiarum genere excultissimae. Haec servitus non ultra aetatem unam producta est, in tantum, ut multi, qui pereri in servitutem traducti fuerant, & adhuc primae dignitatis memores, senes in patriam remeaverint. His minime obstantibus, vix pauci inventi sunt, qui post reditum Hebraice callerent, ut cum Libri Moysis publice legerentur, explicari per seniores, veluti per interpretes deberet. Immo necesse fuerit, ut Biblia Chaldaice verterentur, quorum translationes, quas *Targumim* vocant, & inter quas maxime probatur illa Onkelos, qui Pentateucum Chaldaice vertit, Ionatae Ben Vziel, qui Prophetas, & Iosephi Caeci, qui Hag'ographa, quarum usu plebs Hebraismi inscia Libros

Moyfi

Moyſi haberet familiares . Libri quoque ſacri , qui exinde conſcripti ſunt Chaldaice , Syriace , & Graece exarati habentur , ut iam Lingua purior Hebraica nonniſi multo ſtudio compararetur a Doctis ; quod manifeſte oſtendit R. Azarias in Maor Anaim Cap. 57. adeo ut ex tot , tantique dialeſtis in Iudaea obtinentibus, nova , ut ſemper adſolet , Lingua emerſerit , quam Hieroſolymitanam vulgo nuncupant , quae Chriſti Servatoris aetate in uſu fuit . Quis igitur credat eosdem Hebraeos in Aegypto commorantes , & tanto maioribus difficultatibus impeditos , Linguam peculiarem conſervaffe ? Sunt equidem , qui id miraculo adtribuant , ut Lex Moſaica in ea Lingua ſcriberetur , quae a Deo parentibus primis data eſt . Sed non video cur ad miraculum recurramus , cum tot ſacri Libri non minoris dignitatis , Chaldaice , & Graece ſcripti ſint . Nonne & Evangelia , & Novi Teſtamenti monumenta eidem Legi parere debuiffent ? Evidens igitur ſit Libros ſacros ſemper ea Lingua conſcriptos eſſe , quae ea aetate vulgaris , & obvia eſſet . Haec apud me tanti ponderis ſunt , ut probabiliffimum putem non alia Lingua Legem a Moyſe fuiſſe exaratam , quam ea , qua Hebraei in Aegypto utebantur , hoc eſt , Aegyptiaca . Si quo tamen aliqua differentia exiſtit inter Pharaonicam Linguam , atque Iſraeliticam , ea tamen meo iudicio non fuit , ut alter alterum non intelligeret , quum praecipue adeo diuturnae ſimul feciſſent . Vt vero ſuſpicionem hanc meam aliquo experimento demonſtrarem , placuit voces quamplurimas ex antiqua Aegypto exceptas , quae mihi dum haec ſcriberem , ad manus pervenerunt , ad Hebraicas origines revocare ; quas quum fere conſonas compererim , in ordinem digeſſi , ut quod

quod iam suspicatus fueram, ad evidentiam usque comprobarem.

CAPVT X.

Refelluntur obiecta, & exemplis uberioribus demonstratur etiam Linguam Chananæam Hebraicæ fuisse adfinem. Id etiam probatur fragmentis Linguae Punicæ, quæ enumerantur, quæque Hebraïsmum purum putum redolent.

SVperest, ut obiectis satisfaciamus, quæ adversus hanc nostram sententiam adduci possunt. Primum quidem omnium validissimum desumitur ex Genesi Cap. 42. 23. ubi filii Iacob inducuntur Iosephum sibi incognitum adloquentes: *nesciebant autem, quod intelligeret Ioseph, eo quod* המליץ *hamelitz, per interpretem loqueretur.* Diversa ergo erat Lingua filiorum Iacob ab illa Iosephi Aegyptie loquentis per interpretem, ab illa, qua ipsi loquebantur, & qua ipsi simul conloquentes, a Iosepho intelligi non putabant. Sed facillimum est difficultatem dissolvere; non enim impugnamus adeo inter sese Linguas hasce repugnasse, ut quanquam substantia una esset, nonnisi difficalter unus alterum intelligeret; sed regia dignitas postulabat, ut ad magis expeditam, commodamque diligentiam, Interpres utriusque gnarus adhiberetur: quam sententiam etiam gravissimi Interpretes sequuti sunt, quum præcipue vis illius vocis non significat *Expositorem*, sed *Loquentem*, *Legatum*, & *Oratorem*, ut est in Lib. Iob 33. 23. „ Si fuerit pro eo Angelus loquens „ Sed potissima solutio difficultatis ex iis, quæ præmissimus, facile eruitur; non enim quaestio nostra est de pri-

primaeva Lingua Patriarcharum ; sed de illa Hebraeorum, quam Hebraei diuturna servitute contra-
tam familiarem habuerunt, & quo Libri sacri con-
scripti apud nos adservantur.

Secunda difficultas eruitur ex Psalmo 80. 5. ubi
de Iosepho dicitur „ *Cum exiret de terra Aegy-*
„ *pti, linguam, quam non noverat, audivit.* „ Vnde
colligunt Chananaeos Aegypto proximos diversa
Lingua usos esse, quam quod in Aegypto vige-
ret; unde colligitur Linguas Orientis omnino in-
ter se discrepasse. At qui ita arguunt, minime
observarunt Eusebium, Athanasium, Theodoretum,
Euthymium, Hieronymum, Caietanum, po-
tissimosque Recentiorum manifeste adferentes, non
intelligi hic de Lingua Chananaeorum; sed de ser-
mone, quo Deus in Sinai cum Moyse primum
loquutus est, quem nemo ante noverat; nulla
enim Lex scripta pridem data fuerat. Sed ubi
etiam de Chananaea loqueretur, minime hinc re-
fellitur coniectura, Hebraeos in Aegypto ser-
vientes, Aegyptiace fuisse loquutos. Immo ut
verius loquar, hoc argumento mirifice fulcitur
haec nostra subspicio. Constat enim Chananaeos
linguam fere Hebraicam adhibuisse, ut constat ex
eorum nominibus propriis locorum, atque Urbium,
quorum perpauca adferre non pigebit.

BENADAD, Rex Syriae בן אדד Ben Adad, fi-
lius Adad, qui Syriis Sol ab אדד Adar, *splendere*.

THOR Phoeniciis, *Taurus*, unde & Latinis. Sed
תור Thor, invenitur etiam in Daniele Cap. 4. 22.
& Cap. 5. 21.

NEEL

NEEL ESCOD, idest, *torrens Patri*, Fluvius Cananeae num. 13. 25. Sed utrumque ex Hebraico; nam Neel, est a נַחַל Nacal, *torrens*; Escol vero est idem אֶשְׁכּוֹל Escol, *Botrus*.

CADES, קָדֵשׁ Cades. *consecrare*.

PHARAN, פָּרָה Pharas, *dissipare*.

ENAC, Gigas, paene עֲנַת Henac Hebraicum; unde עֲנָקִית Henacoch, *Gigantes*.

EDOM, אֲדוֹם Adom, *ruber*.

HOR, Montis nomen, ab הָרַר Har, *Mons*, unde ΟΡΟΣ Graecis, *Mons*; inde Pisaurus, & Metaurus, quasi fluvius inter montes, & trans montes.

ARAD, עֲרֵד Harad, *asinus silvestris*.

ZARED, זָרַב Zarab, *diffusio*.

HAMON, אֲרֵן Aren, Ornus, unde haec arbor dicta eodem nomine a Latinis.

BEER, בְּאֵר Beer, *puteus*.

NAHAHEL, a נַחַל אל Nel, *torrens Dei*, five *torrens magnus*.

GAZZA, קֶצֶה Chaze, *finis terminus*; nam Syriae finis. Optime Torquatus noster:

Gazza è Città della Giudea nel fine.

IABOS

IABOS, Iebuseus, a יבס, *conculcare*; unde יבסי Iebusi, *conculcans*.

BASAN, בשם Basciam, *aroma*; unde ΒΑΣΑΜΟΝ Graecis. Quanquam Vossius hanc vocem derivet a בעל שמים Bahal Sciamaim, *Dominus Caeli*, quae derivatio nimis aliena videtur, & violenta; dixerim potius esse a voce Aegyptia *Bal*, quae *Myrrham* significat, ut in ea voce demonstrabimus, ac si diceremus *Myrrha caelitem*.

IERICO ירת Iareach, *Luna*.

TYRVS Phoeniciae צור Tzor, quod Phoeniciis & Hebraeis *petram* notat.

Alterum quoque huius veritatis testimonium erui potest e Linguae Punicae fragmentis, quae Latini Scriptores nobis praeservarunt, praesertim Plautus in Poenulo, quae feliciter auxilio Linguae Hebraicae explicata sunt; quanquam Lingua Punica, a Phoenicia in Africam traducta, multis corruptionibus obnoxia fuerit. Placet etiam nonnullas Punicas voces ab aliis Scriptoribus collectas adducere, atque in illis originem Hebraicam indagare; unde colligimus, quod sicuti terra Canaan ante omnem Hebraeorum commercium fere Hebraice loquebatur; ita pariter Aegyptii simili Lingua uti potuerunt. En Punicae Linguae specimen.

MAMMON, apud Hebraeos *divitiae* adpellari dicuntur. Congruit & *Punicum nomen*, nam *lucrum Punicae Mammon* dicitur. Divus Augustin. Lib. 2. de Serm. Dom. in Mont. Cap. 14. Vere *Mammon*,

SYMBOL. LITT. VOL. III. C non

non Hebraicum, sed Syrum est; sed & Punicum, & Syrum est ab **המן** *Haman*, multiplicare, unde **המונים** *Hamonim*, *divitiae*.

BAAL, *Iovem* significat, & Baal Samen, *Dominum Caeli*, quem Poenulus invocat apud Plautum. Videndus Div. August. de Civ. Dei Lib. 1v. Cap. 11. Vox prima penitus Hebraica est; nam **בעל** *Bahal Dominus*; Samem vero **שמים** *Sciamaïm, Caeli*.

CARTHAGO Tyriis *Carthada*, contractum ex **קרמ** *Cheret* **תרשה** *Adascià*, *Civitas nova*.

BIRSA Arx Carthaginis **בצרה** *Botzrà*, *arx*.

MAGALIA, Poenis *Casae*. Servius Aeneid. 1v. 259. Hoc nomine etiam suburbium Carthaginis nuncupabatur, Megar Plauto. Est vero a **גור**, *habitare*, unde **מגור** *Magòr*, *habitatio*. Inde Graecis **ΜΕΓΑΡΩΣ** *Domus*, & *Civitas* huius nominis.

SYPHERES Supremi Magistratus, a **שפט** *Saphat*, *iudicare*; unde **שופטים** *Sophetim*. *Judices*. Hinc *Suphetii Albanorum*, & *Saphinim Tuscorum*.

HANNIBAL est ex **אני** *Ani*, *Classis*, seu ut placet Vossio ex **תנן** *Kanàn*, *gratia*, & **בעל** *Bahal*, *Princeps*, *Dominus*, quasi *Princeps gratusus*, seu *Princeps Classis*.

AZDRVAL ex **אצר** *Atzar*, *thesaurizare*; unde **אוצר** *Otzar*, *Thesaurus*, quasi *Thesauri Dominus*.

HANNO ex eadem origine, unde & Hannibal.

AMIL-

AMILCAR, quasi *המל ברה* Camal Carà, *clementia gaudens*. Prima vox notat *indulgere*, secunda *laetari*.

ALMA Punice, *Virgo* ex Divo Hieronymo in Isaiam. Vox penitus Hebraica est; nam *עלמה* halma, *Virgo*: Inde & *Alma* Latinum.

AVE vox Hebraea cum ceteris fere omnibus, quae habentur apud Plautum in Poenulo, quarum examen missum facimus cum earum Hebraismus pridem a doctis Viris deprehensum, iam evulgatum habeatur.

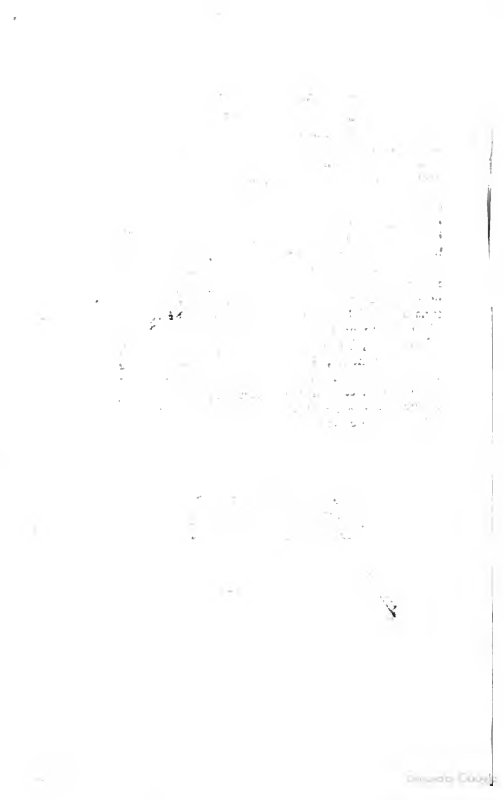
Tertium obiectum eruitur ex Prophetia Isaiae Cap. 19. 18. „ In illa die erunt quinque Civitates in Terra Aegypti loquentes Lingua Canaan, „ & iurantes per Dominum „ Ergo, inquit, Lingua Canaan, hoc est Hebraea (talis enim huius prophetiae sensus est) erat diversa a Lingua Aegyptiorum. At quis hoc unquam negaverit ea aetate quum haec scriptura adimpleta est? Putant enim hoc evenisse sub Ptolemaeis, qui Hebraeis summopere faventes, illos non modo in Aegypto admiserunt; verum etiam muneribus, & officiis dignati sunt, quod praesertim Alexandriae contigit, ubi primum ab Alexandro Magno habitare permissum, ut narrat Iosephus de Bell. Lib. 11. & contra Apion. Lib. 11. Ptolemaeus quoque Lagi filius centum millia Hebraeorum in Aegyptum admisit, ex eodem Iosepho Antiquit. Lib. x1. Cap. 1. & Aristeo de Septuaginta Interpret. ex quibus triginta millia in exercitu habuit, & mili-

tiae Praefectos ex eodem Iosepho contra Apion. loc. cit. Philadelphus quoque, & Philopator illos insignibus beneficiis decorarunt, ut constat ex eodem Iosepho Antiquit. Lib. XII. Cap. 2. & Aristea. Quis autem non videt diversam fuisse illa aetate Linguam Hebraeorum, sive interim Hebraice, sive Syriace loquerentur, a Lingua Cophta, seu Graeca, quae in Aegypto tunc obtinebat, ut evidenter demonstrant Ptolemaeorum nummi Graece signati. Sed Eusebius, Hieronymus, ac Cyrillus, alique Interpretes, passim putant hanc prophetiam Christianorum tempora respicere, quum Aegyptus Regia Ascetarum, & Religionis emporium lingua Canaan, hoc est Fidelium loquuta est.

Quo tamen consilio in hisce vocibus Aegyptiis explicandis processerim, breviter expediam. Elegimus primo loco voces illas, quarum Aegyptiam explicationem antiqui Scriptores nobis tradiderunt; quorum praeterea sensus quum certus sit, certa quoque inde emergit explicatio. Secundam classem occupant voces, quas certo quidem scimus Aegyptias; sed illarum significationem nulli veterum tradiderunt; sed illam a verisimili coniectura desumentes, inde ad originem Hebraicam non difficili labore ascendimus. Cuiusmodi sunt Deorum nomina, quorum significatio, etsi nulli tradiderint, eruitur tamen ab unusquisque natura. Huiusmodi vero Hebraicae explicationes non certae sunt, sed probabiles. Dubiae tamen sunt, quas adposuimus vocibus tertiae classis, quas neque certo scimus an revera fuerint Aegyptiae; sed probabili tantum coniectura ad Aegyptum revocavimus, eo quod pendeant a quibusdam ideis, quas ex Aegypto processisse scimus, cuiusmodi sunt

sunt nomina omnia ad fabulam Inferorum pertinentia, quam Graeci integram ab Aegypto transtulerunt. Credibile enim est nomina vetera ad admirationem conservandam retinuisse: quod eo probabilius mihi videtur, quum eorum aliqua omnino Hebraica sint, cetera vero Orientalem indolem, & a Graeca peregrinam redoleant. Quanquam non ignorem Grammaticos Graecos post Platonem sequutos, Graecam originem in omnibus fere indagasse, quod aliquando feliciter successit, eo quod idem nomen utrique linguae commune fuerit, vel si diversum, explicaverit tamen notionem eidem rei convenientem. Si tamen festinato hoc labore, atque omnino repentino quidpiam adsequutus sum, ut Aegyptiam Linguam ostenderim, vel eandem cum Hebraea, vel illi saltem adfinem, id modo in Etruscae Linguae gratiam praestitum referatur, ut frequens in illa Hebraismus, & qua via advenerit, cognoscamus, neque nos, saepe in hac indagine versatos, inopiter laborasse videremur.

LEXICON
 AEGYPTIO-HEBRAICVM
 N E M P E
 VOCVM AEGYPTIARVM
 Q V A E
 EX HEBRAICA LINGVA
 DERIVANTVR.

A

BATH. Plurali numero *Ebatichim*; ita apud Aegyptios vocabantur *pepones*, ut colligitur ex Numer. 2. 5. „Recordamur piscium, quos comedebamus in „ Aegypto gratis, & cucumerum, atque אֲבַתִּיכִים *abatichim*, peponum „ Vox ista cum alibi non occurrat, & referatur ad fructum Aegyptiacum, consentiant Interpretes esse vocem Aegyptiam.

C 4

ABA-

ABATHOS . Aegypti Insula , ita nuncupata , quasi invia ; quia ad illam propter papyri copiam , & limi tenacitatem difficillimus pateret aditus . Hoc etiam nomine nuncupabant regiones maximis desertis vallatas , quae tanquam Pelagi Insulae utrimque separantur in Libya , ut tradit Strabo Lib. 17. & quae ABATHA metaphorice ad similitudinem eiusdem Insulae nuncupantur . Nomen illi formatum est a densitate calamorum , & a terra argillosa ; nam Hebraeis עבה *haba* , significat *densum esse* ; & inde fit מעבה *mahabèh* , *terra tenax* , & *argillosa* . Vox ad Graecos concessit , quibus Plutarcho auctore in Problemat. ABATOS , significat locum prae religione inaccessum ; quanquam si illis credimus , formatus est ab A negativa , & BATOS , *accessu facilis* .

ABRECH . Titulus eximii honoris apud Aegyptios , quo Genes. 41. 43. Iosephus a Pharaone donatus est „ fecitque eum ascendere super currum „ suum secundum , clamante praecone אברך *Abrèch* , „ ut omnes genuflecterent „ Variant Expositores in huius vocis explicatione , quam LXX. tanquam incognitam omnino praetermittunt , & Symmachus Hebraeam retulit . R. Kim chi , putat scriptum אברך , pro הכרך , ut sit imperativus Hiphil , a verbo כרך *genusflexit* . Onkelos putant vocem esse compositam ex אב *Ab* , *Pater* , & רך *Rech* , *tener* , quasi pater prudentia , & aetate adolescens . Salomon Iarchi putat vocem רך *Rech* significare etiam *Regem* ; unde id nomen pervenit ad Latinos . Quae explicatio recte congruit cum iis , quae ipse Ioseph de se ipso dixit Cap. 45. 8. „ Dei voluntate huc missus sum , qui constituit me , לאב לפרעה *leau le Parhòh* , in Patrem Pharaonis .

Huic

Huic sententiae adstipulantur etiam B. Hieronymus in Quaestionibus Hebraicis .

AETOS. Ita *Nilum* antiquitus nominatum fuisse , tradit Diodorus Sic. Lib. 1. „ Fluvium vero propter cursus velocitatem, profunditatemque aquarum AETON; tunc adpellatum, quod nomen „ *Aquilam* apud Graecos significat. „ Hinc etiam tota Aegyptus, ut notat Stephanus, AETIA dicta est, quanquam illum non ab ea volucre; sed ab Heroe huius nominis dictam putet. At valde dubito, nomen id retenta veteri significatione, qua propter velocitatem fluvium illum *Aquilam* vocabant, AETON Graece dixerint, quod ΑΙΤΤΙΩΝ Aegyptio vocabulo dicere debuerant, quod facile Aquilam notabat; unde Aegyptus dicta est. Ut enim tradit Hesychius ΑΙΟΡ Cypriis *vultur* significasse; quae vox est ipsum purum putum Hebraeum חַיָּה hagur, quo significatur *Grus*, *Ardea*, *Anser*, & universa avis longissimi volatus. Ab ΑΙΟΡ vero voce Cypriis usitata, ΑΙΤΤΙΩΝ per compositum factum est.

ALECTO. Multas ex vocibus, quae ad infernam fabulam pertinent, inter Aegyptiacas computavimus; quia cum fabula ipsa ex Aegypto accepta sit, credibile sit nomina quoque peregrina retinuisse, quorum ignoratio fidem, & admirationem conciliaret narrationi. Suspicionem hanc confirmat ipse sonus verborum a Graeca dialecto recedens, & Orientem referens. Praeterea certo scimus quaedam ex ipsis nominibus Aegyptia esse; ex quo facile arguimus, & cetera inde prodiisse. Iuvat hic Diodori Siculi auctoritatem referre, ut quae sparsim dicenda sunt, ex hoc loco confirmata ha-

ta habeantur. Sic ille in fine Lib. II. ubi de Aegyptiorum funeribus narrationem instituit, „Ante-
 „quam sepeliatur corpus, condicetur a Cognatis,
 „Iudicibus, & defuncti Amicis sepulturae dies.
 „Mortuum vere proprio nomine adpellantes, ad-
 „ferunt illum paludem transcursum, adstantibus
 „Iudicibus amplius quadraginta numero, seden-
 „tibusque in praeparato ultra stagnum emicyclo,
 „traditur navis ad id composita ab his, qui-
 „bus ea cura iniuncta est, regente Magistro, quem
 „sua lingua Aegyptii Cyronem vocant. „Vnde
 „& Orpheum cum hunc morem apud Aegyptios
 „conspexisset, finxisse arbitrantur postmodum Infe-
 „ros; & paulo post, ubi Graecorum sapientissimos
 „enumeravit, qui sapientiae acquirendae causa di-
 „verterant ad Aegyptios, haec subdidit. „Nam
 „Orpheum hymnos Deorum plurimos, Orgia, &
 „Inferorum fictionem inde exstulisse tradunt....
 „Impiorum vero poenas, & Campos Elisios, &
 „statuarum usum ab Aegyptiorum sepulcris sumta
 „introduxit. Mercurium quoque secundum anti-
 „quos destinantem finxit mortuorum animas. Erat
 „mos Aegyptiis, ut, qui corpus Apis reduceret,
 „aliquid prope adstanti Cerbero abscissum por-
 „rigeret. His ab Orpheo ad Graecos traductis,
 „Homerus Orpheum imitatus, idem in suo Poë-
 „mate scribens, ait Mercurium Cilleniū animas
 „Heroum evocare, & virgam in manibus tenere. „
 „Et rursus post pauca, „sequebatur virens pratum, ubi
 „Iuniorum erant animae.... Pratum vero habita-
 „tionem confictam putant eorum, qui trans pa-
 „ludem delati sunt, quae Acherusia vocatur.
 „Ea prope Memphim, circumque prata amoe-
 „na, paludesque calamis plenae, prosequitur dein-
 „ceps mortuos haec incolere loca, quoniam Ae-
 gy-

„gyptiorum sepulcra maiori sane ex parte in eis
 „locis posita. Corpora vero per fluvium, &
 „Acherusiam paludem ad sepulcrum delata, ibi-
 „que condita, aliaque plura, quae nunc etiam
 „servant Aegyptii, dant fabulis, quae Graeci de
 „Inferis finxerunt locum, Nam navis, quae
 „veſtat corpora, variis adpellatur. Haec apud
 „Graecos *epinathra*. Obolum aiunt dari portito-
 „ri, cui nomen inditum est ab incolis *Charon*.
 „Adferunt circa haec loca Hecates umbrosae tem-
 „plum. Cocyti portas, atque oblivionis aereis
 „veſtibus distinctas esse, & alias portas veritatis,
 „quas prope statua sit Iustitiae sine capite. Mul-
 „ta quoque alia fabulosa de Aegyptiis ferunt,
 „quae adhuc nomine, & opere perseverant. „
 „Postrema haec verba mirifice confirmant coniectu-
 „ram hanc meam, quā ductus, non modo, quae
 „a Scriptoribus numerantur, sed cetera quoque In-
 „ferorum nomina in Aegyptum revocavi.

Inter haec sit **ALECTO**. Graeci patrio sermoni
 plus aequo deferentes, Graecam vocem esse adfirma-
 runt, formatam ab A, & **ΛΗΩ** *cesso*; quasi
incessanter adfligens; sed explicatio duriuscula mihi
 videtur. Adducor potius, ut credam esse ab
אלה *Alà*, *maledicere*; unde **אלות** *Aldòth*, *male-*
ditiones, & *dirae*, ut Deuteron. 29. 21. „Sèpa-
 „rabit quoque eum Dominus ad malum ex omni-
 „bus tribus Israel iuxta omnes **אלות** *Aldòth*,
 „maledictiones foederis, quae scriptae sunt in
 „Libro huius Legis. „

ALILAT. Hoc nomine Herodotus in Talia nar-
 rat

rat nuncupatam fuisse Vraniam apud Arabes Aegyptio conterminos „ Dionysium, quem *Vrotalt*, & „ Vraniam, quam *Alilat* adpellant, solos Deorum „ esse arbitrantur „ Idem nomen paulatim deflexum recenset Lib. 1. de Persis agens „ Vrania „ quoque sacrificant, sic nimirum a Syriis, Arabibusque edocti. Assyrii Venerem *Milittam* vocant: Arabes eandem *Alittam* adpellant, Persae *Metram*. „ Militta est, a מלך *Malach*, regnare; unde מלך, & מלכם *Molech*, & מלכדם *Idolum Ammonitarum*. Molochum vero alii ipsam Venerem fuisse, alii Saturnum, alii Martem, demum alii Mercurium esse contendunt; unde Malitta est, quasi מלכת *Melecheth*, *Regina*, & per sincopen Melet-, seu Melit; nam femina libenter abeunt in ת TH, praecedente Segol, Chirich, aut Sciurech.

AMMON. Nomen Iovis apud Aegyptios. Diodorus Sicul. Lib. 1. de eisdem Aegyptiis loquens. Iovem quoque a nonnullis *Ammon* vocatum. Et Plutarchus de Isid. & Osirid. „ Porro quum „ plerique existiment peculiare apud Aegyptios „ nomen Iovis esse *Amun*; quod nos productio „ vocabulo *Ammonem* dicimus, Manetos Sebennita „ ea voce occultatum, & occultationem iudicat „ significari: & cum Principem Deum eundem „ cum universo putent, utpote obscurum, & absconditum, vocari ab his, & *Amun* dicentibus, ut prodar se, ac conspiciendum praebeat „ Rationem huius nominis prodidit Herodorus Lib. 11. „ quod quum ab Hercule cernere „ eum volente, carni nollet, amputato arietis capite,

„ pi-

„ pite , pelleque villosa , quam illi detraxerat , in
 „ duta sibi , ita se Herculi ostendit „ Sunt qui
 putent Ammonem esse ipsum Cham filium Noe ,
 cui Africa contigit ; sed repugnat analogia ; nam
 חם Cham significat *calidum* , a חם chamam
caluit ; quod nihil commune habet cum natione
 indicata . Vt sentio , Amon Aegyptiorum est ipsum
 חמון Hammôn Hebraeorum , de quo Genes. 19. 38.
 „ Sed & minor quoque peperit filium , vocavit-
 „ que nomen eius בן עמי Ben hammi . Ipse est
 „ Pater filiorum חמון Hammôn usque in prae-
 „ sentem diem . Ben hammi , vertitur a vulgata
 „ *filius Populi mei* , nam עמי Ham *Populum* signi-
 „ ficat . „ At illud nomen pendet ab alia radi-
 ce עמם Hamam , quae significat *tegere* , *operire* ,
 & *abscondere* ; quapropter Aegyptiorum *Hammon* ,
 idem est , ac Hebraeorum , & utrumque *abscon-*
ditum significat .

ANUBIS . Plutarchus in Lib. de Iside , & Osiri-
 de , Aegyptio Deo Graecum nomen tribuere vi-
 detur ab ΑΝΩ , & *Nub* : sic enim in Lib. de Isi-
 de , & Osiride „ Iam qui caelestia ostendit Anubis ,
 „ superiorum quasi ratio (ΑΝΩ enim *supra* est)
 „ particulam hanc a patria dialecto mutasse vi-
 „ detur ; nam Graecis *supra* . Sed Graeci , ut
 „ multa alia ab Aegyptiis accersita habent . „
 At mea opinione Anubis est a נבח Nabahc *la-*
trare ; unde & *latrator* , Anubis est apud Virgi-
 lium . Vox quoque נוב nub , *loqui* significat , ut
 Prov. 10. 31. נובב nobeb loquentem , & facun-
 dum facere ; quod praecipuo dono Mercurio ad-
 tribuitur .

APIA .

APIA. Hoc nomine Antiqui terram intelligebant. Constat hoc ex Herodoto in Melpomene, adferente Apiam Scithis esse *terram*. Etiam Peloponesus hoc nomine antiquitus audita est; legitur enim apud Homerum Iliad. A. ΕΞΑΠΙΗΣ ΓΑΙΗΣ, *ex Peloponesia terra*. Vocem tamen Aegyptiis fuisse communem intelligimus; ex quo Herodotus in Euterpe, Urbem nomine *Apiam* in Aegypto recenseat. Praeterea cum Pharaon ingenti aliquo titulo Iosephum ornare velleret, Genes. 41. illum vocavit צפנת פענח Tzaphnat Paeneah, quod vulgata vertit vox *Salvatorem Mundi*. Postrema vox *Paeneah*, quae Mundo respondet, aliquam cum *Apia* similitudinem servat. Sed *Apia* est אפר *hapar*, *pulvis, limus, terra*. Immo Proverb. 8. 26. significat *universum Orbem*, „Adhuc „ עפרות תכל *haperôth Thebèl*, *terras orbis non „ fecerat, & flumina, & cardines orbis terrae.* „

APHITAS, sive PHITAS, Vulcani nomen, cui apud Menphitas templum stetit eximium, Dedali opus, ut narrat Diodorus Sicul. Lib. 11. Eius meminit Cicero in 11. de Nat. Deor. & ex Nilo natum tradit, & Aegypti custodem habitum, ut tradit Eusebius de Praepar. Evang. Lib. 11. At Suidas in ΦΘΑΣ ait huic voci praemissam A propter euphoniā factum *Aphtam*, a quo *Aphtites*, secundum Stephanum, pars quaedam Aegypti dicta est. Graeci Patriae suae id nomen adsererent, quasi ΑΦΘΙΤΟΣ, hoc *aeternus* dictus sit. Kircherius dictum putat a פתה *Patha*, *persuaderi*; unde pittà, *persuadere, delinire, demulcere*; quod idem sonat, ac *Mulciber* Latinorum; ita a ferro emollien-

liendo nuncupatus, metaphora inter utramque notionem intercedente; nam, teste Diodoro Siculo, etiam apud Aegyptios Artium inventor habebatur. Priori coniecturae, & propriam subiiciam; nam potest derivari a פתח Pathac explicare, aperire, unde formatur פתוח Pituach, *sculptura*, *caelatura*, *pictura*, quae postrema vox inde in Latium facile expetita est.

APIS. Hoc nomine saepissime sacrum Bovem intelligimus; quanquam ex Plutarcho constet etiam Caprum hoc nomine aliquando audisse; quod minime mirum videri debet, si animadvertamus Orientales Linguas quosdam spiritus habuisse, quos Graeci Scriptores rerum ignari penitus pratermiserunt, qui tamen significationem penitus immutabant. Sic itaque Plutarchus loquitur in Lib. de Isid. & Osirid. „ Apis, sic enim Caprum, qui *Mendete* „ alitur, nominatur „ dictum puto ab אֶפֶר hapar, quae *Terram* notat; unde mutatis punctis אֶפֶר hoper, *binnulus filius caprae*, ut Cantic. 2. 9.

ARA. Graecis APA, non modo preces, unde & precum locus, quae & BHMA, Latinis *Ara*; sed etiam significat imprecationes, & diras; quae vox notat non tantum malevola dicta, quae in adversarios effundebantur, sed malefica quaedam numina, quae malorum haberent potestatem, de quibus Virgilius Aeneid. XII.

Dicuntur geminae pestes cognomine Dirae,

Quas & tartaream nox intempesta Megeram

Vno eodemque tulit partu. Hinc obnuntiare diras,
& diris devovere, Dirisque infestari.

Ita

Ita vero proprie adpellabantur Furiae, quae in ministerio Iovis esse putabantur, ut tradit Servius Aeneid. 11. 622. „ Graecis ΑΡΑΙ. Quae vero in „ terris versarentur, ΕΡΙΝΝΥΣ; quae apud Inferos erant, ΕΥΜΕΝΙΔΗΣ; sed haec facile ab Aegyptiis cum reliquis traditionibus, quae ad impiorum supplicia pertinent, accepta sunt; nam mihi *Ara* est ipsum אַרַר *Arar* Hebraeorum, quod *maledicere* significat; unde מְאָרוֹת *meheròth*, *maledictiones*, & *imprecationes*.

ARSAPHES, sive ARSAPH. Ita *fortem* nuncupabant Aegyptii. Plutarchus de Isid. & Osir. „ Fertur „ etiam ab Aegyptiis Bacchus filiis Isidis, qui „ non Osiridis, sed *Arsaphes* nomen gerat, quo „ *fortis* significatur. „ At idem nomen non ad vires corporis, sed ad dignitatem referendum est; quo facile regiam potestatem indicabant, eo modo quo Graeci illum ΑΕΣΙΜΝΕΤΕΝ, hoc est *Regem* indigitabant; nam *Arsaph* compositum ex אֶרֶץ, unde הָרִים, *harim Reges fortes*, ut apud Michaeam 6. 2. Saphes vero, seu Saph, a שָׁפַט, Saphat, iudicare; unde Suphetes Carthaginensium, Suphetii Albanorum, Saphinim Tuscorum, & Sophi Persarum.

ASMACH. De hac voce Herodotus in Euterpe: „ Ab hac Vrbe (Elephantina in altiore Aegypto) „ pervenies ad transfugas, quibus nomen est *Asmach*; „ quod verbum Graeca in lingua idem pollet, quo „ sinistrae Regiae adstantes. „ Sed unde significationem hanc derivavit, nobis non constat; nam vox ista hac aetate nulla est apud Graecos; nec
video

video cur transfugas hac notione significarent . Mihi probatur coniectura *Asmach*, esse ab השמיט *Ischmitch*, a radice שמיט *derelinquere*. Si vero adhaereamus sententiae Herodoti, ut significaret *finistrae Regiae adfistentes*, *Asmach* est השמן *Casmon*, *Magnates*, *Principes*, & *Optimates*.

ASNATH. Nomen proprium filiae Putipharis, quae Iosepho Patriarchae in uxorem data est iussu Pharaonis, Genes. Cap. 41. & dedit ei אסנת *Asnath* filiam Putiphar Sacerdotis Eleopoleos in uxorem. At id nomen cessit huic feminae ab eventu, deinde sequuto; seu potius divino consilio factum est, ut a nativitate eo nomine donaretur, quo deinde Aegyptii intelligerent, qua providentia, quove consilio Deus Iosephum in Aegyptum adduxisset; nam אסנת congruit cum radice אסם *Asam*, quae notat *borreum*; unde אסנת *Asnath*, ut notavit Bougetius; nam eius cum Iosepho nuptiae anno 1. fertilitatis sequutae sunt, quo in *manipulos redactae segetes, congregatae sunt in horrea Aegypti*.

ASTARTA. Bibliorum Reginae nomen, ad quam Isis divertit, ut notavit Plutarchus in Lib. de Isid. & Osir. Nomen compositum videtur ab *Asti* Civitate, & *Arta* titulo dignitatis. De prima voce communi Persis, Phrygiis, Graecis, Latinis aequae, atque Aegyptiis, egimus in eiusdem Linguae Phrygiae specimine. *Arta* vero nomen Persicum est, quo maiores suos, & homines priscos adpellabant, ut notat Stephanus in ΑΡΤΑΙΑ, & Hesychius in ΑΡΤΑΙΟΙ. Quos vero Persae *Artes* adpellabant,

Tusci nostri *Lartes*, & Romani *Lares*, ut demonstravi in Acherontico Cap. XII. facile ab *הר Haymons*, quia Heroum animae in montium verticibus habitare credebantur, ut dixi in Dissertatione *de transvectione animarum*; seu potius metaphorice, unde *הר'ים Harim* dicuntur, non modo res sublimes, sed etiam Personae excelsae, & Reges fortes, ut apud Michaeam 6. 2. „ Audiant montes iudicium Domini, & fortia fundamenta terrae „ Haec nota dignitatis boni ominis causa in nomen cessit; hinc Hartabanus, Hartabazus, Artaxerxes, Artaphernes, & his similia, quae vel sacrae Litterae, vel Graecorum Historiae celebrant. Si vero suspicari velimus *Astartam* eandem esse cum *Astaroth* Phoenicum, & Syrorum, arcessendum est ab alia origine *עשתר*; unde *עשתרות* Astaroth greges, & caulae ovium: adtributum Lunae conveniens, quam ovina specie in Oriente repraesentatam, in hac voce notavit Zanolinus.

B

BAL. Sic Myrrham nuncupabant Aegyptii. Id nomen ab effectu petitum est, eo quod myrrha deliramentum amovere putaretur. Plutarchus de Isid. & Osir. myrrham Aegyptii *Bal* nominant, qui vox significat *amolitionem delirationis*. Aliquam huius vocis originem mihi deprehendere videtur in Hebraeo *בהל Bahal*, quae conturbari, seu praecipitem agi significat. Hinc *בהלה*, Behalà, *conturbatio*, & *נבהל* Nibal, *attonitus*. Facile tamen est Aegyptios ad instar ceterorum Orientalium spiritus quosdam, & adspirationes habuisse.

buisse, quas Graeci neglexerunt in eorum vocibus referendis, quae aliquando negationem importabant; quod Graecis plerumque praestat littera A, dictioni praemissa; quae quia cum apud Orientales plerumque habeat in lenissimam adspirationem, facile a Graecis praetermissa est.

BACCIN. Ita Bos sacer adpellabatur. Macrob. Saturn. Lib. 1. Cap. 21. „ In Oppido Ermunti magnifico Apollinis Templo, consecratum Soli colunt Taurum Baccin (alias Bacchin) insignem, miraculis convenientibus naturae Solis; nam & per singulas horas mutare colorem adfirmatur. „ Baccin est ipsum בקר *Bacàr*, quo Bos, & Argumentum significatur.

BARATHRVM. Si fidem Graecis adhibemus, vox illorum propria est; nam BAPAΘPON, sive BEPETPON *foveam* notat, quae Athenis fuit adinstar putei, in quam noxios deturbabant. Ita limo obsidente fundum, ut qui in illud deiectione forent, laxo, & molli solo subsidente, ac sensim fauces obstruente, miserrime perderentur. At Graeci ab Aegyptiis nomen mutuati sunt. Ita enim Diodor. Sicul. Lib. 1. „ Est Syriam inter, atque Aegyptum palus admodum profunda loci insciis pericula insperata adfert; in arcto enim contractam, arenae cumuli circumstant, qui Notis ventis agitati, in aquam deferuntur: adeo arena densa, ut continens videatur; neque facile terra sit, an aqua, discerni queat: quo fit, ut plures ignorata loci natura, neque vadum edocti, cum omni exercitu absorpti sint; limo enim demersi, nullam sperant salutem: quae res Barathri eo cognomine dedit „ *Barathrum* vero, sive

Beretrum constat ex duplici voce utraque Hebraea כֹּחַר *Beher puteus*, & אֶחָר *Athàr, claudere*; unde iter clausus, & praeclusus, quasi dixeris *puteum*, seu *fossam* occultam, quod egregie naturam loci significat.

BARIS. Herodotus Lib. II. naves Niloticas describens, hoc nomen nobis praeſervavit „ Ita ianuam impetu aquae insidente, trahit barim; hoc enim his navigiis est nomen „ Aegyptium morem sequutus Propertius, ubi Lib. 3. Eleg. x. historiam Cleopatrae descripsit eodem nomine usus est.

Romanarumque tubam crepitanti pellere fistro

Baridos, & contis rostra Liburna sequi.

Nomen detortum est ex Hebraeo עֲבָרָה *habarà, navis transitoria*, a עָבַר *habar, transire*, sive אָרוּחַ *respirare*; unde בְּרִיחִים *barichim, navis*, quae vento trahitur. Vox ista concessit ad Graecos, quibus tamen pro peregrina habita fuit; unde Euripides ΒΑΡΒΑΡΟΥΣ ΒΑΡΙΔΑΣ. Inde demum Italii venit nomen *barca*,

C

CADMVS, quem plerique Phoenicem esse putant, Diodor. Sicul. Aegyptium fuisse testatur „ Cadmus ex Thebis Aegypti ortus, praeter ceteros „ filios, & Semelem suscepit „ Convenit igitur eius nominis originem ab eius patria accersere; est enim אֲדָמָה *anteire*; unde קִדְמוֹן *Cadmōn, antecedens*, vel qui praecedit, quin Dux Colonum extiterit. Multa ex his nominibus forte etiam, & antiquis ignota,

ta, nec a traditionibus praeservata, cum adhuc scripturae usus infrequens esset, ab eventu, seu officio deinde composita sunt. Non dubito tamen Magnates imposuisse etiam filiis suis boni ominis causa nomina haec praestantia, quod de Phrygibus, & Persis supra observatum est.

CALLISTVS. Ita Aegyptii Stellam Veneris nominabant, ut constat ex Chronico Alexandrino : „ Haec vero antiqua, ac vetusta Aegyptiorum Regum palatia Maneton descripsit, in cuius commentariis refertur alia fuisse cognomina erraticarum quinque Stellarum; Saturnum enim vocabant *Lampontem*, Iovem autem *Phaetontem*, Martem dixere *Pirventa*, Venerem *Callistum*, Mercurium autem *Silbontem* „ Haec eadem fere habentur apud Achillem Tatium in *Isagoge* „ Aegyptiis, ac Graecis Saturni Stella utcumque obscurissima sit *Fenon*, hoc est *lucidissima* dicitur; sed Graecis sic quidem boni ominis causa adpellatur; ab Aegyptiis vero Nemesis Stella nominatur. Altera est Stella Iovis, secundum Graecos *Phaëton*, Aegyptiis vero Stella *Osiridis*; tertia est Martis, secundum Graecos *Pyrois* ab Aegyptiis *Herculis* Stella. Quarta est Mercurii, quae Graecis dicitur *Stilbon*, Aegyptiis Stella *Apolinis*. Quinta est Veneris, *Callistus* Aegyptis, Graecis *Lucifer* „

Huius vero Scriptoris auctoritate docemur nomina Astrorum, Graecis simul, ac Aegyptiis fuisse communia, ex quo cum Graeci ab Aegyptiis Astrorum scientiam didicerint, ut saepe ostendit Plinius, credibile erat scientiam hanc quum de Populo in Populum migraret, antiqua nomina retinuisse.

nnisse, ut in ceteris factum observamus. Quum vero tradit Stellam Saturni *Nemefim* ab Aegyptiis nuncupatam, intelligendum est de potestate, quam illi tribuebant communi cum Graecorum *Nemefi*. Quin turbet Aegyptia haec nomina Graeca significatione pollere; quum ceteroquin constet Graecos magna ex parte ab Aegyptiis descendisse, quod etiam ostendit communis utrique nationi Hebraismus: ex quo factum est, ut ipsae voces & Graece simul, & Aegyptie significarent, quod exemplis saepe demonstrabimus. Itaque *Callistos* Veneris nomen commune Aegyptiis, ac Graecis iuxta Graecos, derivatum a *Calos*, *pulcher*, *decorus*; unde *ΚΑΛΛΙΣΤΩΣ*, & *ΚΑΛΛΙΣΤΑ* *pulcherrimus*, & *pulcherrima*. Aegyptii vero eadem notione retenta nomen deducunt a *כלל*, *Calâl*, quo notatur *perficere*, *absolvere*, atque *adornare*; unde *כלה* *Calà*, *Sponsa* ab ornamentis, quibus utitur in pompa nuptiali, ut notant Mercerus, Pagninus, aliique Grammatici; nemo itaque non videt Graecam vocem ab Hebraeo descendisse.

CERES, Hoc nomen Graecos omnino latuit; eius tamen religionem Graeci ab Aegypto desumerunt. Diodor. Sicul. Lib. 1., Cum maxima sic-
 „ citas omnem fere Orbem praeter Aegyptum
 „ pervasisset, adtulisse ex Aegypto dicunt Ere-
 „ ðeum propter cognationem Atheniensibus fru-
 „ mentum, obque id beneficium eis Regem con-
 „ stitutum; qui sumpto Regno, docuit eos caere-
 „ monias, & mysteria Cereris Eleusinae ab Aegy-
 „ ptiis translata, Hoc tamen nomen occultum Graecis, palam fuit Latinis, qui multa Deorum nomi-

mina ab Aegypto immediate susceperunt, vel quae Graeci inter arcana retinebant, ipsi propalam publicarunt. Nomen est ab Hebraeo גֶרֶשׁ Gheresc, quo significatur aliquando omnigenus fructus vi Lunae productus, ut intelligunt illud Deuteronomii 33. 14. „propter suaves quoque fructus solae, res „ & גֶרֶשׁ, Gheresc, productionem Lunarum; sed mutato Sciboleth, seu substituta D pro שׁ, גֶרֶם, Gheres, significat *maturam spicam*, ut Lev. 2. 14. & 16. quo inspecto, nihil amplius quaerendum est ad Cereris verum nomen indagandum.

CETHOS. Ita nuncupat Aegyptum Iosephus contra Appionem Lib. 7. „ Dicit enim Maneton, quia „ Cethos Aegyptum vocabatur. „ At locus iste non levem mihi ingessit dubitationem; nam *Cethim* in Scriptum sacra omnino est Macedonia. Itaque Machabaeor. 1. 1. Alexander, & Persens Cireorum Reges adpellantur, & Isaïas 23. Tyri everfionem ab Alexandro Magno faciendam praedicens, illam de terra Chetim venturam prophetauit. At rursus כִּתִּים *Chittim*, Beato Hieronymo Numer. 24. 24. est *Italia*, vel *Roma*, nemoque adhuc id nomen ad Aegyptum transtulit. Putamus tamen non *Cethos*, sed *Netos*, aut *Neton* Aegyptum dictam; nam in Linguis Orientalibus multae adspirationes naturam nominis mutant, quae tamen in aliam Linguam translatae, saepe confunduntur. *Heton* vero est ad הֵטֵן *fortis*; unde הֵטֵן *Heràn*, *fortitudo*, in quo sensu accipitur illud Psalmi 74. 15. *tu siccasti fluvios* הֵטֵן *Hetàn*, fortitudinis; quod nomen genericum est, & fluvios omnes copiosiores, & rapidos designant; ut non desint, qui sub hoc nomine intelligant Mare Rubrum, miraculo exsiccatum, hoc est di-

vifum; nam adiacet deserto Hetan, ubi Hebrae post transitum confiterunt. Alii intelligunt de Iordane; alii rurfus de Arnon, & Iabok. Vt cumque fe res habeat, genericum id nomen, atque ambiguum, rapiditatem notat, & impetum aquarum. At trahi poffe etiam ad Nilum, facile fuadent verba Diodori Siculi Lib. 1. de eodem fluvio loquentis „ fluvium vero propter cuius velocitatem, „ profunditatemque aquarum ΑΕΤΩΝ, tunc adpellatum. „ Quia vero Graecis ΑΕΤΩΣ eft *Aquila*, ob litterarum fimilitudinem Nilum ΑΕΤΩΝ, hoc eft *Aquilam*, plerique tradiderunt. Puto tamen & *Aquila*, & Nilum ΑΕΤΩΝ, dictum ab eadem origine Hebraica, hoc eft אֵיתָן Hetàn, *fortitudine*.

CANOC. Alterum Mercurii nomen, ut refert Kircherus Oedip. Lib. 1. Cap. 66. חֲנוּךְ vero eft אֲחִי חֲנוּךְ Canàch, *erudire, instruere, docere*, quod officium Mercurio tribuebatur.

CHARON. Id nomen Aegyptium effe late demonstravimus in *Alectho*. Ipsum terribili squalore horridum nobis describit Virgil. Aeneid. vi. *Dirum* adpellat Seneca, *asperum*, & *ferum*, & *implacabilem*, paffim ceteri Poëtarum. Hunc dictum puto ab Hebraeo Charon, quod notat *Iram* dictum censuit Voss. de Idolol. Lib. 1. Capit. 57. hinc Psalm. 78. 49. Mifit in eos חָרוֹן Charòn, *iram indignationis suae*.

CHARTUM. Conveniunt Expositores vocem hanc, quae plurali numero eft חֲרֻמוֹת Cartumim, vulgoque interpretatur *Coniectores, Augures, Magos*, ut Genes.

Genes. 41. 8. & Dan. 1. 20. esse Aegyptiacam, apud quos cum hac scientiae monstra maxime obtinerent, facile introductum est, ut ab illis ad ceteras Nationes nomen id derivatum sit. Iuvat in hanc rem sententiam Doctissimi Calmetis in medium adferre „ Nomen Cartamim, quod hic „ habetur, in exemplari Aegyptiorum esse, cuius „ Germana significatio sit ignota, passim persuasum est. Septuaginta vertunt ΕΙΣΙΤΑΣ, *Interpretes*. Aquila ΚΡΙΦΙΑΣΑΣ, *occulta paudentes*. Symmachus, cui Recentiores nonnulli accedunt, Maeyus, *Magos*; alius ΣΟΦΩΣ *Sapientes*. Alii interpretantur *Prophetas*, *Divinos*, *Genethliacos*; quae omnes interpretationes id genus hominibus recte possunt accommodari. *Magi* erant, quia virgas suas in serpentes commutarunt coram Moyse, ut legitur Exod. 7. 2. Divinandi munus etiam sibi arrogabant; quia ad interpretanda Regis somnia advocantur. Sic ex Hebraica radice חרם, *celare*, & טמה *claudere*, nomen Chartumim si deducatur, possemus illud interpretari de iis Sacerdotibus Aegyptiis, quorum erat libros sacros, & notas Ieroglyphicas explicare. Clemens Alexandrinus Lib. v. Stromatum, narrat libros omnes Theologicos apud Aegyptios hoc modo fuisse conscriptos, additque Diodorus Lib. 11. a nemine potuisse illos, praeter quam a Sacerdotibus, explicari. Vocabulum Hierogrammateis, quo utitur Porphyrius Lib. 14. 3. de Abst. ad denotandum genus quoddam Sacerdotum Aegyptiorum, maxime accedit ad Hebraeum Chartumim, hucusque eximius Doctor. Video tamen priorem eius sententiam, qua vox ista deducitur a radice חרם *celare*.

celare, scalpere, stylo scribere, passim a Grammaticis exceptam esse; nam communiter sub eadem radice ponitur.

CHEMIA. Hoc nomine vocabatur Aegyptus in sacris Isidis, ut narrat Plutarchus de Isid. & Osir. quapropter hinc colligimus hoc nomen ad sacra pertinere; deducitur vero a filio Noe **חם** *Cham*, cui Africa in sortem contigit, & cuius filius Mizraim Aegyptum Hebreandum suscepit; hinc in Scripturis saepe Aegyptus *terra Cham* adpellatur Psalm. 105. *Es Jacob peregrinus fuit in terra חם Cham*. Nomen id recte conveniebat naturae regionis; nam est a **חם** *Chamam*, *caluit*: unde **חם** *Cham*, *calidos*, quod mire convenit Aegypto.

CHENOSIRIS. Nomen hederæ apud Aegyptios. Plutarchus de Isid. & Osir. „Hedera ab Aegyptiis „dicitur nominari *Chenosiris*, quod significat plantam. Osiridis igitur Chen apud ipsos plantam „notabat. „Procedit vero ex Hebraeo, **קנה** *chene*, *culmus*, *barundo*, *ferula*, unde **קנמון** *Chinemôn*, *Cinamomus*, quasi planta amomi; sive potius a radice **קיק**, unde **קיקיון** *Chichaidôn*, *hedera*.

CHION. Nomen proprium Divinitatis in hac natione, quanquam Numinis quidditas varie a Scriptoribus explicetur. Circa id propositum audiendus est Servius in Aeneid. IV. vers. 250. „Nilus „Challiroen Oceani filiam amabat. Ex his nata „puella nomine Chion, quam rure vitam agentem „Iupiter a Mercurio tolli, & nubibus misceri „prae-

„ praecepit , unde factum est , ut nives , quae cadunt , Graecae XIONEE adpellantur „ At Plutarchus de Isid. & Osir. hoc nomine Saturnum a Graecis adpellatum tradit „ Anubis nonnullis Saturnus esse videtur ; quod enim KYEIN Graece dicitur , Chion , idest *Canis* adpellatur . „ At כִּיֹן Chion apud Hamos 5. 25. nuncupatur Idolum , seu Numen peculiare Aegyptiorum . En littera Hebraea „ *Portastis tentoria Regis vestri , & כִּיֹן Chion figurarum vestrarum , sidus Deorum vestrorum , quod fecisti vobis* „ Hanc vocem Septuaginta vertunt *Chevan* , quod tria Numina notat , quae subtili studio Expositores scrutati sunt , *Moloch , Chian , & Renphan* . Salmasius , & Kircherius defendunt *Kion* esse ipsum Saturnum ; cuius sidus Persae adhuc KEIPAN vocant . Puto tamen *Kion* esse ipsum Anubim , sub canis specie figuratum ; nam Phryges , cuius lingua omnium maxime Hebraismum redolebat , *Canes* KHNAΣ adpellabat , ut in Cratilo demonstravit Plato .

CNEPH . Deus Thebeorum apud Plutarchum de Isid. & Osir. „ Thebaidos incolae mortalem Deum , nullum esse censent , sed Deum , qui *Meph* ipsis „ dicitur ortus exortem , & immortalem putant . „ Hunc describit Vossius de Idolol. Lib. ix. Cap. xi. capite alato , unde dictum censet a כְּנַפֵּחַ Canaph , *ala* , sive , ut Chaldaei dicunt *Chenaph* , quae vox notat etiam *alatum* . Sanchoniaton vero apud Eusebium de Praepar. Evangel. Lib. i. Cap. x. ipsum in serpentis formam figuratum describit , traditque dictum Cneph , quod ipsorum lingua *bonum spiritum* significat : quo nomine audiebat etiam apud Phoenices , cuius auctoritatem tanquam antiquiorem lubentius amplector . Procedit vero Cneph
ab

ab אָנֶף Anaph, *spirare*; unde spiritus pressa leni adspiratione, ut fiat quasi אָ, *ch*.

COPHTVS. Huius vocis derivationem attigit Plutarch. de Isid. & Osir. sed minus feliciter, „Coph-
tus hodie dicitur, qui nomine quidam privatio-
nem notari existimant „ Aegyptiis ΚΟΠΤΕΙΝ
pro privare usurpantibus. At nec a Graecis Aegy-
ptium nomen petendum erat, nec a privatione.
Melius quidem a loci natura; nam Plinius Lib. 37.
Cap. v. ait, hoc nomine intelligi maritimam, &
littoralem Aegypti regionem. Vox pura puta He-
braea est; nam אָנֶף Choph, significat *regionem*
maritimam, & *maris portum*, a radice אָנֶף tegere,
& *protegere*, ut Iosue 9. 1. Ezechiel 25. 16. Deu-
ter. 1. 7.

CYBELE. Cum Deorum nomina ex Aegypto, ut
plurimum accersita sint, ut supra ex Diodoro Siculo
demonstravimus, inter quae maxime numeranda
sunt, quae nullam radicem trahunt vel a Grae-
ca Lingua, vel Latina, ab eo fonte id etiam pe-
tendum censeo. Cybele notat Deorum matrem,
synonymastice *Magna Mater* dicta. Eius autem
Etymologiam Linguis omnibus incompertam, He-
braei facili negotio, declarabunt, a pariendo for-
matum; ipsis enim אָנֶף Chebel *parere* significat,
ut Psalm. 7. 15. אָנֶף Chibelatheca *peperit te*
mater tua.

D

DANAVS. Dux Aegyptius a nullo Scriptorum veterum non memoratus; qui Coloniis adeo Graeciam frequentavit, ut inde Graeci omnes ab ipso Danai adpellati sint. Eius nomen notat dignitatem; nam *Iudex* interpretatur a דן Dun, *iudicare*; unde דן Dan, *iudicavit*, & *iudicans*, & דנין Danani, *iudicavit me*; ex eadem origine est nomen unius ex Iacobi filiis.

E

EPHESTIOS. Hoc nomine Graeci adpellant, quem Latini Vulcanum. Hic primus Aegyptiorum Rex fuisse fertur, & Nili filius, qui iuxta Manethonem apud Sincellum, spatio novem mille annorum regnavit; at Graeci ab Aegypto hoc nomen exceperunt, in tantum, ut Stephanus, & Eusthatus tradant Aegyptum ab ipso ΗΦΑΙΣΤΟΝ nuncupatam. Ignis inventor habitus est, ut & Vesta; nam Aegypti ignem & masculum, & feminam in natura recognoscebant ob diversos caloris effectus; seu potius in caelestem, & terrestrem distinguebant, ut observavi in Indigitamentis. Haec tamen vox, quam Graeci nobis tradiderunt, non parum ab ipsis deformata est, ut patriae pronunciationi accommodarent; ut enim Vesta dicta est ab Ἑστ Hesc, *ignis*; ita, ut auguror, ΕΦΕΣΤΙΟΣ, ab Apia, Terra, & *hesc*, quasi APESC, seu EPESC.

ELIYS. Omnia fere ex decem nominibus, quibus

bus divinis Scripturis Deus O. M. nuncupatur, ab Ethnicis impie detorta sunt ad Deos suos designandos. Incertum sane est an ipsi e Libris Moyſi illa hauserint, an Moyſes, qui primus Dei Nomina in scriptis retulit; nam & quae traduntur de anterioribus Scripturis Adami, Seth, Enoc, Matufale, Noe, Melchisedeco, ceterisque apud Rabinos, vel apocripha sunt, vel saltem dubia, num a communi Lingua elegerit quasdam significationes Dei adtributa significantes, ut essentiam, fortitudinem, omnipotentiam, dominium, & his similia, in quibus facile & ceterae gentes, quibus eadem Lingua communis erat, facile convenire potuerunt, utpote quae exprimerent illam Divinitatis ideam, quae naturae beneficio nobis insita est, cui posteriori sententiae libentius subscriberem; quum pro certo constet Gentiles haec nomina adhibuisse, quum adhuc Libri Sancti occultissimi haberentur, seu saltem Gentibus erant despectissimi, quorum vanitatibus adversabantur. Vt cumque tamen res ista se habeat, certo constat *Elium* Solis cognomen apud Graecos esse antiquissimum, originemque suam trahit ab אֵל Hel, *potentia, fortitudo*; quo nomine Hebraei Deum *fortem* significant. Nec contradicerem, si quis illud deduceret a radice הלל; unde תהלה Thaala, *lumen*, & הילל Helel, *Lucifer*; quae vox maxime accedit ad notionem, & sonum huius vocis.

EPAPHVS. Iovis filius ex Io, qui Metaphim in Aegypto condidit. Nomen id notat virtutem, & vim ab אפא Aph, *aggredi*.

ERA. Deorum nomina cum Religione ab Aegypto

pto defumpta fuisse, satis opportuno loco demonstravimus. Inde *Erae* nomen Graecis stetit non dubito, quo potestatem *Aeri* praesidentem, Latini *Iunonem* dixere, denotabant. Graeci quidem, Platone duce, deducunt ab AHP, unde *Aer* Latinis, ac si dixerint AHPA, unde EPA. At Graecorum AHP, idem importat, quod Hebraeorum אֵר *Aver*, hoc est *aër*.

ETHVN. Vox אֶתֶן *Ethun*, *funem* significat, sed funem Aegyptii operis ex bisso, seu pretioso alio stamina intexam. Occurrit Proverb. 7. 16. „In-
texui אֶתֶן, *Ethun* funibus lectulum meum.
Et sensus est: *intexui pretiosis loris, seu vinculis Aegyptii operis lectulum meum*. Vocem hanc Aegyptiam putant communiter Grammatici, Hebraeis tamen communem, deducuntque a radice אֶתֶן.

EREBVS. Locus profundissimus in Inferno, omnium obscurissimus, cuius nomen cum ceteris Inferorum fabulis, de quibus in ALECTO, Graeci ab Aegyptiis facile ebiberunt. Si Graecis deferimus, est ab ΕΡΕΦΩ, *tego*. Si vero Hebraeos interrogamus, & Erebus, & Erepho est ab אֶרֶב *Ereb*, *latibulum*, ut Iob. 37. 8. Nec minus probabile mihi videtur descendere ab עֶרֶב *hereb*, quod significat *tenebras*, & *vesperas*. Vtraque notio recte Erebo convenit.

ERECTEVS. Hic ex Aegypto frumenti copiam Athenas devexit, quo populum fame laborantem sublevaret; unde Athenarum Rex constitutus est, ut diximus in CERES. Eius nomen ab hoc beneficio inditum illi fuit; nam sonat escam, cibum e longinquo delatum, ab אֶרֶב *iter facere*; unde

אֲרַחָה arucha, *commaticum, viaticum, esca*, quam peregre profecturi parare solent. Inde deflexum id nomen pro Graeci sermonis proprietate.

H

HECATE. Nomen Lunae apud Inferos. Graecorum doctissimi, qui illius originem in propriae Linguae thesauris scrutati sunt, mirum in modum ingenium cruciarunt. At ab Aegypto originem habuisse, clare ostendit Diodorus Sicul. quem citamus in **ALECTO**. Hebraeis הִתְחַטָּה Hitcatàh, *expiationem* significat, ut Iob. 41. 17. Tribuebatur vero Lunae a profundioribus Mythologis vis quaedam animarum purgandarum, quae in quibusdam cavernis in orbe Lunae sitis exercebatur, ut ostendit Plutarchus in Lib. *de Facie in Orbe Lunae*. De hac quoque potestate expiationis Hecati attributa, multa disseruimus in Indigitamentis. Misos igitur faciamus, qui id nomen a centenario numero derivatum credunt, ut alios praetermittamus, qui lusisse potius in hac significatione, quam philosophati esse visi sunt.

HORAE. Hoc nomine notantur non modo diei spatia, sed etiam anni tempora, quae primum ab Aegyptiis distincta, & definita sunt, ut manifeste ostendit Diodorus Siculus toties in citato Lib. 1. Pugnant Graeci in huius vocis derivatione, ut videre est apud Platonem in Cratilo. Omnium tamen mihi adridet Macrobiï sententia, qui Saturnal. Lib. 1. Cap. 11. hanc vocem derivat ab Aegypto, ubi Sol *Horus* vocabatur. Iuvat heic sententiam adducere doctissimi Vossii, qui Etymol. in Horae, haec habet „

biet „ Quum autem Aegyptiacam Linguam multa
 „ cum Hebraea communia habuisse vocabula sit
 „ verosimile; nec a vero abludat Apollinem, seu
 „ Solem, ΩΡΟΝ adpellatum ab Hebraeo אור ,
 „ quod est *lucere, illuminare*; vel potius ΩΡΟΣ
 „ ab Hebraeo חֶרֶס Cheres, idest *Sol* „ Addere
 etiam poterat (non enim latebat virum Hebrai-
 ce doctissimum, eandem vocem saepe significare
 anni tempora, & Lunae cursum.

HORVS. Ita Aegyptii Solem nuncupabant, ut
 constat ex Macrobio Saturnal. Lib. 1. Cap. 21.
 „ Apud eosdem Apollo, qui est Sol, *Horus* voca-
 „ tur, ex quo, & Horae xxiv. quibus dies, nox-
 „ que conficitur „ quod etiam firmaverat Diodo-
 rous Sicul. Lib. 11. At Plutarchus rerum Aegyptia-
 carum peritissimus in Lib. de Isid. & Osir. indi-
 cavit, non Solem hoc nomine intelligi, sed Natu-
 ram, & spatia illius motus, & conversiones, quae
 fiunt in punctis Solstitialibus „ Memoriae prodii-
 „ tum est in libris, qui Mercurii dicuntur, seu
 „ de sacris nominibus, facultatem, quae praeest
 „ conversioni Solis, *Horum* vocari, Graecis *Apol-*
 „ *linem*. Haec notio maxime explicat, quae de
 „ origine nominis Horarum superius dicta sunt: si-
 „ gnificant enim anni spatia, quae a Solis con-
 „ versione, Aegyptiis *Horo* nuncupantur „ *Horus*
 vero ex his, quae supra notavimus, vel est ab
 חֶרֶס Cheres, *Sol*, ut placet Vossio, quod So-
 lem, & anni tempora significat: sive ab אור Hor,
resplendere, quod aliquando accipitur pro ipso So-
 le, ut Genes. 1. 3. *fit אור Hor, lux*, & *fuit*
lux. Rursus vero 2. 16. pro *luminaribus* ponitur
 אור, & אורות Hor, & Horot. Hinc *urere* Lati-
 nis; *Horae*, *Oriens*, & *Aurora*.

SYMBOL. LIT. VOL. IV:

E

Co-

עִיר הַצֶּדֶק, Hir Azedhec, *Civitatem Iustitiae*, a צֶדֶק Zedech, *Iustitia* Alii denique עִיר הַהֶרֶם Hir Acheres, *Civitas Solis*: quam lectionem sequuta est nostra Vulgata, & synonymus *Hon*, Solis. Vox tamen אֵון *hon*, proprie notat *fortitudinem*; sed, ut puto, est ab אֹר *hor*, *Sole*.

HERMANVBIS. Vox composita ex *Herma*, & *Anubis*, qua notatur ipse Anubis inferiorum, seu terrenarum rerum potens; nam triplex illi officium, apud Caelites, in Terra, & penes Inferos. Supremam potestatem *Anubin* dicebant; mediam vero, hoc est terrenam, *Hermanubin*, & contra-cte *Hermam*, qua *terrenum* significari puto. Haec Mythologia quodammodo colligitur ex verbis Plutarchi de Isid. & Osirid., „Iam qui caelestia ostendit Anubis, superiorum quasi ratio (*Ano* etiam „supra est) aliquando etiam Hermanubis usurpatur. Altero nomine Superioribus, altero Inferis scilicet respondente „*Her* vero Terram significat ab אֶרֶץ, *Herez Terra*, vel ab הָרֵר *Herer*, *Montes*, & loca montana; quanquam Plato in Cratylo, a sermone dictum putet; sed verosimilius est vocem Graecis advenisse ab Aegypto. Quia vero Graeci varias Deorum potestates coniunxerunt, *Hermathenas*, & *Hermeracleas*, & alia huiusmodi formaverunt; unde paulatim *Pantheorum* origo deducta est, ut in Notis at Lucernas observavimus.

HATHIR. De hac voce multa praemisimus in Horvs, ibique ex Plutarchi loco demonstravimus hoc nomine Aegyptios intellexisse domum Hori mundanam. Vox ista coaluit ex duplici voce *Hat*, *domus*, & *hir*, *Hori*. Ut vero secunda est ab

Hebraeo אֹר *Hor*; ita prima ex בֵּית *Babit*, seu *Beth*.

I

IANVS. Quaerunt Latini originem huius nominis intra Latii terminos; minime advertentes ipsum non secus ac reliquos Numen esse peregrinum. Constat enim ex Plinio Lib. 23. Cap. v. ipsum apud Aegyptios cultum. „ Item Ianus Pater in „ suo Templo dicatus ab Augusto, iam pridem „ auro occultatus „. Quin obster a Dionysio Halicarnasseo patrium Numen Latinorum adpellari; nec enim inficiabor apud ipsos fuisse antiquissimum non secus ac cetera Numina, quorum tamen origo ex Oriente petenda est, quemadmodum de Saturno observatum est, quem fabulis involutum Latina civitate donaverunt. Qui tamen sapientius sentiebant, sub hoc nomine Deum ΠΡΟΤΩΓΩΝΟΝ intelligebant, ut ostendimus in Notis ad Lucernas. Ianus igitur creditus est Deus ille increatus, quem Orientales ΙΑΝ, & ΙΑΕ pronunciabant, de quo multa in Notis ad Gemmas Astriferas a Clarissimo GORIO meo collectas; estque ipsum יָה' *Iah*, decurtatum a nomine יהוה' *Iehovah*, per quae Deum ex se ipso existentem intelligimus, ut dicemus in Iove. Hinc intelligimus originem huius Divinitatis esse antiquissimam, in qua nondum Fabulae penitus corruperant religionem: eius enim idea de proximo accedit ad illam veri Numinis essentiam, quam sensim hominum superstitio commentis, & novis vocabulorum monstis pro lubito excogitatis, deturpavit.

Video quoque illi adtributum cognomen *Patulci*, quod a patendo factum est; sive a Templo belli tempore patente; seu potius a duplici aspectu, quo utrinque patebat: seu potius a patentibus ianuis, quae ipsi sacrae erant: dictus autem *Patulcius*, a פתוח Patoth, qui sunt *cardines ianuarum*.

ISIS. Numen potissimum, & antiquissimum Aegyptiorum, de quorum Religionibus agens Diodorus Sicul. Lib. 1. ita loquutus est „Duos esse „Deos, & hos aeternos arbitrati sunt, Solem videlicet, & Lunam, & hunc quidem Osiridem, & hanc Isidem certa nominis ratione adpellaverunt. . . Isidem vero interpretatam esse „antiquam sumto nomine ab aeterno, & veteri „eius ortu tradunt. „Huius Scriptoris auctoritatem sequutus est Eusebius de Praepar. Evangel. Origo nominis sumpta videtur & ipsa a Lingua Hebraica, in qua ששׁ Iascesc antiquum denotat, unde Paralip. n. 36. 17. „Non est misertus „adolescentis virginis, & ששׁ Iascic, *senis*.

ISTIA. Hoc nomine Graeci Deam ignis praesidem adpellant, quae Latinis *Vesta*, de qua Ovidius Fast. VI.

Nec aliud Vestam, quam vivam intellige flammam:
est autem IETIA ab שׁנ Hesc, *ignis*. Quia vero feminina Hebraica saepe terminantur in *ith*; hinc ab *hesc*, factum est *bistia*, quasi *bisecit*.

IUPITER. De hoc nomine Graecis ignoto, multi multa erudite disseruerunt, quorum sententias in

Indigitamentis retulimus . Quod certum est , id nomen in recto coaluit ex Iove , & Patre , seu , ut antiqui pronunciabant , & praesertim Etrusci , אֶרֶב . IVVE . Id vero , ut omnes fere consentiunt , esse idem Dei nomen sacrosanctum , ac ineffabile יְוָה' Ieovah , quo notatur id , quod ex se ipso est . Vnde tamen illud Itali eruerint , num ab Hebraeis nempe , vel ab Aegyptiis , quaestio ardua est , & periculi plena , & quam leviter attigimus supra in ELIVS .

K

KEMIN . Synonymus Ori , hoc est Solis , ab *apparendo* formatus . Plutarchus de Iside , & Osir. „ Orum solent ii *Kemin* appellare , hoc „ est *visui expositum* „ Hebraeis יָהֵן , *adspectum* significat , ab hain *oculus* ; aspirationes vero praesertim in principio litterarum , a Graecis facile permutatae sunt . Si tamen a notione , quam Plutarchus nobis tradidit , recedere licet , Hemin facile est a כָּמֵן *camam* , *calefacere* : unde nomen כָּמֵן *cam* , quod *calidum* significat ; unde tota Aegyptus Chemia nuncupata est , ut diximus in ea voce .

KYON . Plutarch. de Isid. & Osir. „ Stella caniculae propria est Isidis , & dicta est Kyon , sive „ *Canis* . „ Id nomen Graecis etiam usurpatum est , ut constat ex Proclo in Libro de Sphaera , & Aristot. 7. de Animal. , quanquam haec notio aliunde accersita videatur : nam ΚΥΩ *concupere* est , quod minime convenit astro ferventissimo . Hoc tamen nomine Hebraei stellam Saturni intellegebant , ut dictum est in CHION .

KYPHI .

KYPHI. Mistura erat sexdecim aromatum, quam Diis adolebant. Plutarch. de Isid. & Osir. „ Kyphi „ porro mistura erat sexdecim aromatum in unum „ compositorum, mellis, vini, uvae passae, cype- „ ri, resinae, myrrhae, aspalathi, seselis, iunci „ odorati, bituminis, folii siculnei, rumicis, iu- „ niperi, utriusque cardamomi, & calami. Has „ autem species non temere componunt; sed „ seplasiarius dum isthaec miscent, sacrae recitan- „ tur literae. „ Huius misturae rationem, & aro- „ matum mensuram addiscere licet ex Dioscoride Lib. 1. Cap. 24., ubi testatur misturam hanc etiam in medicamentis fuisse. Eius vocis origo est a כפר *Capbar*, unde *Copher*, quod duas habet notiones, utrasque huic suffitui convenientes; nam aliquando significat *bitumen*, seu *picem*, ut Genes. vi. 14. וכפרת, & *bituminabis eam intrinsecus*, & *extrinsecus*. בכפר *bachopher cum bitumine*. Aliquando significat *expiationem*, seu *multam* pro peccato oblatam, ut Exod. 22. 30. „ & si כפר *Copher*, pretium fuerit ei impositum, „ dabit pro redemptione animae suae „ saepe etiam significat *propitiationem*, ut Isaiae 43. 3., quapropter vox ista aptissima erat ad hanc resinarum, & aromatum misturam in usum expiationis comparatam. Hac voce notant etiam ciperum arborem, ex qua etiam in hac mistura desiderabatur.

L

LAMPON. Ita vocabatur Stella Saturni, quam etiam *Phaenona* dictitabant, ut diximus in CALLISTVS. Id evincitur ex Chronico Alexandri-

no. „ Saturnum enim Aegyptii vocabant *Lampon-*
tem. „ Secundum Graecos ita dictus est a
 ΛΑΜΠΩ *splendo*; unde ΛΑΜΠΑΣ, *fax*. Sed
 ΛΑΜΠΩ, & ΛΑΜΠΑΣ venit a לפיד *lapid*,
lampas, *fax*, *taeda*; & לפידות *lapiddoth*, *lampa-*
des, ut Iudit. 4. 4.

LETHE. Oblivionem significare tradit Plutarchus
 de his, qui se a Numine &c. „ Vocari autem
 „ *lethe*, hoc est oblivionis locus „ Explicatio ma-
 gis opportuna esse non poterat, si id nomen Grae-
 cum est; nam ΛΗΘΗΣ, *oblivio*: si vero vox
 Aegyptia est, quod satis credibile puto, eo quia
 pendeat a traditione Inferorum, aliunde origo vo-
 cis petenda est. Mihi *lethe* sonat *obscurum*, sive
occultum; a לוט, *luth abscondere*, *involvere*, *ob-*
tenebrare; unde לט *lath*, *occultatio*, *obtenebra-*
tio; unde Latinum *lateo*.

LEVANA. Id Numen Latini tantum agnoverunt;
 notatque unum ex Lucinae officiis, a levandis
 pueris recens natis; unde, ut Latini putant, dicta
Levana. At mihi id nomen ipsam *Lunam* signifi-
 cat; nam לבנה *Levanah*, *Luna*; unde & po-
 stemum hoc nomen. Quum Graecis vox ista igno-
 ta sit, sequitur, ut immediate ab Aegypto, vel
 ab Oriente petita sit.

LOTHOS. Planta celebris apud Aegyptios: unde
 non modo multiplex alimentum; sed & mysteria,
 atque significationes eruebantur. Est autem a לוט
loth, quod non modo *aromata* significat; sed
 & glandem, & castaneam, immo & radicem cu-
 ius-

iusdam herbae, ut tradit Rab Selomoch in Commentariis.

M

MALCANDER. Nomen Regis Biblii apud Plutarchum, qui uxorem habuit *Astartam*, apud quos Isis hospitio excepta est. Id nomen notat *Regem hominum*, a מלך *Malach*, *regnare*; unde *Melech*, *Rex*; *Ander* vero Graecis ΑΝΔΡΩΣ, *Homo* est ab אדם *Adam*, *rubere*; unde *Homo*, eo quod ex rubra argilla compactus sit.

MANEROS. Vox sane Aegyptia, ut colligitur ex Plutarcho de Isid. & Osir. quanquam deinde Phrygibus communicata, subinde & Latio „ Sane „ magnae res gestae a Semiramide celebrantur „ apud Assyrios, a Sesostris in Aegypto, & Phryges praeclara facinora etiamnum *Mani* adpellant; quia Manis quidem antiquorum Regum „ apud ipsos virtute, & potentia polluerit, quem „ nonnulli *Masden* adpellant „ fuisse vero & *Manentem* quemdam bonum Genium apud Aegyptios per haec verba testatur: „ Dum Isis Osiridis inventum defleret, accedens, quid ageret, observavit Isis truci eum ira intuitum puerum consternatum habuisse. In honorem tamen haberi „ propter Isidem; esse enim Manerotem hunc „ quem in conviviis cantant Aegyptii „ Sunt qui Manerotem negent hominis esse nomen; sed affirmant ista voce Aegyptio sermone convivas modestiae admonere, atque hoc „ esse, quod identidem Aegyptii nominando Ma- „ ne-

„nerotem, significant, quo pacto scilicet etiam „mortui simulacrum in cistella circumlatum non „sit monumentum eorum, quae Osiridi eveni- „runt; sed quod censeant monendos convivas, „ut fruatur praesentibus, & mox ipsi quoque „tales futuri: ideo inferri eam in convivia ima- „ginem. „Igitur Maneros Aegyptiis referebat quendam boni Genii imaginem, quae in conviviis inferretur; quod importare videtur nomen Manerotis, quod est ab ΗΡΩΣ Genius, & Manus, quod Latinis *Bonum* significabat. Nam & Latinis *mane* pro *bono* dicunt ex Macrobo. Saturnal. Lib. 1. Cap. 11. Sed & Graecis, & Latinis *Herota*, & *manum* ab Hebraeo deduxerunt. ΗΕΡΩΣ, ut putat Vossius in hac voce, est a Chaldaeo תורן *Viri nobiles*; sed facilius crediderim, ut sicut Graeci illos dixerunt ΗΡΗΣ, a Iunone, quae aër est, quod ibi habitare crederentur; illos Aegyptii dixerint ab מור, hoc est *lucescere*; unde *lux*, & *aër*. *Munus* vero facile est a מנה *mana*, *munus*, *dona*, *oblatio*, & *sacrificium*.

MENPHIS. Proprio nomine nuncupabatur מֶנֶפִּיִּס Noph, sive מֶנֶפִּיִּס Moph, ut notat Mercerus ad Pagninum in מֶנֶפִּיִּס, & in מֶנֶפִּיִּס, unde tamen ita dicta sit, colligitur ex Plutarcho de Isid. & Osir. „Menphi autem Apis nutritur, ac nomen Urbis: „alii portum bonorum interpretantur; alii sepul- „crum Osiridis, „Et recte quidem a portu, nam Nilo adluitur: quapropter nomen petatum est a מֶנֶפִּיִּס nuph, *irrigare*, *aspergere*, *effundere*.

MEMPHIS. Hoc nomine etiam notatur Taurus sacer ex duobus, quos singulis annis, ut refert idem Diodorus, sacrificabant. „Et hunc quidem „Apim,

„ Apim, alium vero Menphim nominatos sacri-
ficant Osiridi „ Geminae hae victimae mysticae
sunt, & pro duobus elementis terra, & aqua tan-
quam vestigalia offerebantur; nam Apis *terram*
significat, ut in *Apia*. Memphis autem *aquam*; nam
eius nomen est, ut supra diximus, נֹפֶךְ Noph,
sive מֹפֶךְ Moph. Primum diximus esse ab *irri-
gando*, unde etiam Neptunus; secundum vero
est a מו Mo *aqua*, ut in Moyfes.

MESORE. Ultimus Aegyptiorum mensis, quorum
rationem astronomicam accuratissima inquisitione
prosequutus est Vir longe doctissimus Nicolaus
AVERANIVS admirando suo opusculo de Mensibus
Aegyptiorum Cap. 11. Gori nostri de litteris optime
meriti curâ in lucem edito. Id nomen facile pe-
titum est ab ipso Aegyptiorum progenitore מִצְרַיִם
Mizrahim, nepote Noe. Nec turbet diversa nomi-
num inflexio; nam, ut notat Calmettus *Mizrahim*
non est numeri singularis; sed indicat multitudi-
nem, ut sunt fere cetera, quae Moyfes enumera-
vit Geneseos Cap. 12. immo non sunt nomina pro-
pria filiorum, sed populorum, qui a nominibus fi-
liorum Noe denominati sunt, ut Kittim, Doda-
nim, Ludim, Enamim, Lehabim, & cetera, quo-
rum forma, ut norunt Grammatici, pluralem nu-
merum sonat: in quo quidem sublimem Moyfis
industriam admiramur, qui cum Mundi Historiam
magis quam unius familiae texeret, unico nomi-
ne utrumque exsequutus est, ac si dixisset genuit
Aegyptios, Lydios, Dodoneos. Sed in hoc nu-
mero multitudinis etiam nomen singulare, ac ho-
minis proprium facile deprehendunt Grammatici,
ita ut Conditor Aegyptiorum Mizrahim, Mazzor,
aut Mezzor nuncuparetur, qui facile est Mesore.

ME-

METRA. Perfarum est femininum Mitrae, qui apud ipsos Sol, Metra vero Luna. Mitra vero, ut placet Vossio de Idolol. Lib. 11. Cap. 19. est a Persico מֶתֶר *Meter magnus*. Ahlat vero est ab Hebraeo הֵלֶל *Helèl, stella*; quae notio consonat cum Graecorum Vrania.

MINAS. Legislator sapientissimus, qui optimas Aegyptiis leges tradidit ex Diodoro Siculo Lib. 11. „ Tradunt persuasisse primum multitudini scriptis „ uti legibus Minam magni animi virum, vitae- „ que inter omnes probatae. Finxisse autem Mer- „ curii datas praecepto, tanquam multorum bo- „ norum causam futuras. „ Nomen ab officio fa- „ ctum est; nam a מִנָּה *Manah numerare* est מִנָּה *Minah constituere, praeficere, stabilire*. Ab Hebraeis praeterea vocatur מִשְׁנָה *Misnah*, secunda pars legis revelatae. Minoëm Cretensium Legislatorem ab hac origine nuncupatum censeo.

Mo. Mos. Moys. Aegyptiis *aqua*, unde nomen Moyfis, ut auctoritate Philonis, Iosephi, & Clementis Alexandrini ostendit Gaulmin. de Vita Moyfis. Nomen factum est a מִוּג *Mug, liquefcere, diffluere*.

MOYSES. Hunc a parentibus *Orsaspsum* appellatum tradit Gyraldus Dialog. Poëtar. 11. Tulit vero nomen Moyfis a filia Pharaonis, a qua adoptatus מֹשֶׁה *Moseh* vocatus est. Exod. 11. „ Crevit autem puer, & (mater nutrix) adduxit illum ad „ filiam Pharaonis, factus est illi in filium, & vocavit nomen eius מֹשֶׁה *Moseh*. „ Vnde colligitur nomen Aegyptium fuisse; cuius significatio pau-

paulo infra subiicitur „ & vocavit nomen eius Mose, dixitque, quoniam משייתרו *Mescitbiu*, traxi eum. Ex quo igitur ab aqua tractus est משה *Moseh*, nomen accepit; nam Hebraeis aqua מוש *Mosc* dicitur; quanquam sint, qui putent nuncupatum a משה *Mascia*, quod est *extrahere*. Videndus Pagninus in משה.

MUTH. Aegyptiis *Mater*. Plutarchus de Isid. & Osir. „ Isis aliquando *Muth*, nonnunquam *Atryi*, „ quandoque *Methier* nominatur. Prima voce *Ma*, „ ter intelligitur. „ A voce Aegyptia est Graecum ΜΗΤΗΡ, & *Mater* Latinum. *Muth* vero est ab אמ Hem *Mater*; unde femininum plurale אמות *Hamoth*, *Matres*; seu a radice מות *Muth*, unde מתה, & מתים, *Metha*, & *Methim*, *homines*, & *mulieres*. Eiusdem vocis Aegyptiae vestigium non obscurum videre est in Canticis 6. 5. in voce מתאימות *Mathimoth*, quae significat feminam, quae geminos parit, gemelliparam.

N

NACHAL. Nilus, qui in Sacris Scripturis appellatur נחל מצרים. *Machal Mizrabim*, fluvius Aegypti. Nomen genericum est, petatum a נחל *Nachal torrens*; nam plerumque nomina propria locorum indita sunt a proprietate, & propterea pluribus communia, ut Euphrates פרת *Pharath*, quasi *inundans*; nam פרש *Pharas extendere*. Nomen vero *Nachal Aegyptium* esse coniecimus, fulti auctoritate Pomponii Melae Lib. II. Cap. x. qui ait, Nili fontes in Aethiopia vocari *Nucal*. Nilus Syris est *Nebel*; unde Graecis ΝΕΙΛΟΣ.

NEIT.

NEIT. Vnum ex Minervae nominibus apud Aegyptios, ut constat ex Platone in Timaeo „ Urbis „ (Sais) praefes Dea, Aegyptiace quidem *Neit*; „ Graece autem, ut illorum fert opinio, ΑΘΗΝΑ. Vtrunque nomen ex Hebraeo est, eandemque retinet significationem sermonis, seu eloquentiae. Nam ΑΘΗΝΑ antiquis Graecis, Tuscis vero TINA est a תנא *Thana*, quo etiam *eloqui*, & *docere* significatur NEIT vero est a נט, unde Neum, *sermo*, *elocutio*: unde Graecis ONOMA, Latinis nomen.

NEPHTIN. Hoc nomine, iuxta toties citatum Plutarchum, intelligebant Aegyptii *Finem*, *Venerem*, & *Victoriam*. Quid *Finis* nomine sibi vellet, alio in loco declarat, Nephtin appellans eas „ terrae partes, quae Mare attingunt „ Consonat haec notio cum Hebraeorum נֹפֶח Noph, quo *Terminum* notant, seu *Finem*, ut Psalm. 48. 2. „ Pulcher נֹפֶח Noph Termino universae terrae gaudium Mons Sion „ Hinc Noph dicta Menphis, ut suo loco dicemus, quod ad illam Nilus divideretur, & Aegypti terminus, & Deltae simul haberetur. Neptunus etiam inde nomen accepit.

NEPTUNVS. Quid de illo senserint Aegyptii, habemus ex Herodoto in Euterpe „ Neptuni nomen „ ab initio non usurpassent Pelasgi, nisi Afri „ semper hunc Deum in honore habuissent. Eum „ Aegyptii igitur putant esse; sed nullo honore „ prosequuntur. „ Quapropter nomen illius Aegyptiis etiam commune, cuius originem hanc fere fuisse puto. Sicut enim, ut supra diximus, *Nephtin* appellabant eas terrae partes, quae mare attingunt; hoc nomine etiam *Venerem* marinam deam

deam intelligentes: ita porro ex eadem origine masculinum nomen effecerunt Nephton, seu Nephtum, quo significare voluerunt Numen illud lit-
toribus praesidens, & in quibus suam potissimum exercet auctoritatem, terram concutiendo, unde *Ennosigaeus* dictus est. Forte ac etiam dictus est a נֹף Nuph *stillare*; unde Graecis Ἰντος; *lavo*; quare in hac re nihil deferimus Varroni, qui nomen Latinum facit a *nubendo*.

NEREVS. NEREIDES. Maris Dii ita nuncupati, si Graecis credimus, a ΝΑΩ. Sed & ipsa Graeca vox est ab Hebraico נָהַר Nahar, *fluere*, & *fluvius*, unde & נְהַרִּים neharim, *flumina*, ut Isaiae 18. 2.

NETHIRON. Sive NEVTON. Bos sacer ex illis, qui in annum custodiebantur ad mysteria obeunda. Macrobius Saturnal. lib. 1. cap. 21. „ Taurum „ vero ad Solem referri multiplice ratione Aegy- „ ptius cultus ostendit: vel quia apud Heliopolim „ Taurum Soli consecratum, quem *Nethiron* co- „ gnominant (alias *Neuton*) maxime colunt „ hoc nomen facile est a נָטַר Nathar, *custodire*, *servare*, *reservare*, quod boves isti in loco sacro summa veneratione servarentur.

NILVS. Iuxta Servium, dictus est quasi NEON IAHN, quod semper novum deponat lutum; unde Delta semper accrescit. At quis unquam putet Aegyptium flumen a Graecis nomen accepisse? Verosimilius est esse a נָחַל Nacal, *torrens*, *fluvius*, & *alveus*: quod etiam significatur per נָהַר Nahar; unde Nar, Umbriae fluvius,

No. Vrbs in Aegypto non procul a Nili ostio; de qua Nahum 3. 8. & Ieremias 46. 25., quae urbs a Chaldaeis vastata, ab Alexandro Magno restituta, de eius nomine nuncupata est. Hebreis. נֹנ No vocatur, quam aliqui deducunt a radice נָנ Na: at Rabi Elias illam derivat a נָנֶה Naah *pulchrum esse*: Vossius vero de Idolol. lib. 1. cap. 32. a נֹוֶה Navèh *habitaculum*. Congruit huic etymologiae epichetum, quo a Nahum decoratur, hoc est נֹוֶה אֲמֹן No Amòn, quod Divus Hieronymus in Epitaphio Paulae explicat, ut significet *multitudinis*, sive *habitaculum multitudinis*.

NOPH. Ita Menphim appellant divinae Scripturae, urbem ex eius Regni praecipuis, ubi Nilus bifariam divisus, Deltam cingit. Si Herodotum audimus in lib. 2. a Mene Rege, qui urbem exstruxit, dicta est. Iuxta alios ab Ogdoo Rege condita, a nomine filiae suae nuncupata est. Sed vetus nomen, quo in sacris Libris nuncupatur, est נֹפֶת Noph; inde vero modica variatione N, in M, a Chaldaeis dicta מֶפֶס Mephes, a Phoeniciis *Maphis*; quare utrumque nomen ex eodem fonte expetendum est. Bougetius quaerit id nomen a radice נָפַח Napha *spirare, sufflare*. Pagninus vero, & satius quidem meo iudicio, deducit a voce נֹוֶה Nuph, *stillare, aspergere*, atque etiam *cribare, & concutere*. Notio quidem minime aliena est, si loci situm respiciamus; sed ab alia eiusdem vocis significatione hoc nomen urbi factum est; nam significat etiam *terminum*, ut Psalm. 48. 2. *pulcher terminus universae terrae gaudium mons Sion*. Haec notio magis ad Aegyptiam significationem accedit, apud quos Nephtis *finem* significabat, ut diximus in Nephtim; inde & Neptunus.

nus. Hæc vero Civitas *Terminus* vocabatur, quod inde Nilus divideretur.

O

OCEANVS. Hoc etiam nomine Aegyptii Nilam nuncupabant. Idem Diodorus lib. 1. „Aegyptii putant Oceanum esse Nilum „ . . . Nili nomen vetus, Oceanus fuit. Nam aliquando minorem auctoritatem Oceano tribuentes, illum a terra complecti reputabant. Quapropter Nonnus Dionys. 42. 477. non modo Neptunum inducit mancipantem Veneri Oceanum; sed & illum terrarum ambitu inclusum describit:

*Et latum continui cinctum habita Mundi
Oceanum resonantem, tuum famulum vocabo.*

Homerus quoque Odyss. XIII. titulum Oceani attribuit Mari, quod Circeum ambit. Diodorus loco cit. ait Oceanum Aegyptia lingua nihil aliud denotare, quam *humiditatem*: quæ potissima prerogativa Nilo semper stetit, cuius beneficio tota Aegyptus humectatur. Huius nominis derivatio, quam Vossius de Idolol. lib. 2. cap. 77. petit a חֶגְגִּי chug, *circuire*, ex eo quod Oceanus terram cingat, duriuscula mihi visa est. Probabilius mihi videtur hoc Oceani nomen, quo Nilum antiquitus appellabant, esse a גִּיחוֹן Ghihon, quo nomine secundus fluviorum, qui in Genesi recensentur, dictus est „ & nomen fluvii secundi Ghion, hon: ipse est, qui circuit omnem terram Aethiopiae, Hunc vero Rabi David deducit a גַּחַבִּי Ghavach *irruere*, ob eius catharactas. Etiam Rabi

bi Ioseph, & S. Hieronymus dictum ferunt „ quod „ egrediens irrigat terram. „ Quapropter ΩΚΕΑΝΟΣ Graecorum est a ΓΙΟΝ, praemissa Ω: & hinc fortasse ΚΤΑΝΕΟΣ aquae marinae color, & virentis herbae,

OSIRIS. Huius naturam indicat Plutarchus de Iside, & Osiride. „ Prima autem earum die Osirum natum, & simul cum eo vocem editam, „ quae indicaret Dominum omnium rerum in lucem prodire „ A dominio igitur Osiris a שרָה Sarà, *Principem* esse; unde Assyris Salmanasar, Baltasar, & Phrygiis Assaracus,

P

PALLAS. De hac ita Diodorus Siculus Lib. 1. ubi Deorum Aegyptiorum nomina recenset „ Aërem „ vero nominatum Pallada, ac Iovis filiam dici, „ & Virginem fuisse; quoniam & non corrumpatur, & sublimiorem locum teneat: quapropter ex „ vertice Iovis dicitur nata „ Nec vel minimum ambigo nomen Aegyptiae originis esse, quum Plato, aliique Graecorum sapientissimi in huius vocis interpretatione summopere fluctuaverint. Aegyptiis vero nomen commode derivatur a פֶּלָא Palà *separari*, quod sublimior ea aëris regio ab inferiore separata sit; quae dictio notat etiam *velari, occultari, & admirabilem esse*. Etiam פֶּלָה Palah valet *segregari, & separari*.

PAN. Aegyptium Deum hunc esse ostendit Diodorus Sic. lib. 1. „ Osiris vero tum Serapis dicitur, tum Dio-

„ Dionysius, tum Pluto, tum Hammon: alii Pan, na eundem vocant „ Pan vero lingua Aegyptia *Mundum* significat, ut diximus in Izaphnat; quod nomen recte convenit notioni huius Dei, quem Naturae totius praesidem Graeci, & Latini esse reputabant. Inde Graecis ΠΑΝ, quod *Vniversum* notat antonomastice, & *Mundum*.

PARCA. Vtique a *non pariendo*, si Grammaticos Latinos audimus. Id nomen Graecis ignotum fuit; sed in Latium advenisse, cum ceteris Inferorum Fabulis, non dubito. Huius officium erat ducta vitae stamina interciderere; unde recte deducitur a פֶּרֶךְ Parech *fractio, ruptura*; sive, ut Vossio placuit in Etym. a פָּרַשׁ Pareſc, *divido*.

PHAETON. Iupiter, sive Iovis stella apud Aegyptios, ut ex Chronico Alexandrino „ *Iovem autem Phaetontem*, quod nomen ad filium Solis Graeci tranſtulerunt; nam ad propriae linguae ſignificationem illud accommodantes a ΦΑΩ splendo, ΦΑΕΤΩΝ est *splendidus*; at eius derivatio cum peregrinum quid habeat, petenda erat ab antiquiore dialecto. Iovem vero, quem Divum Patrem, atque hominum Regem ferebant, Phaetonta dixerunt פֶּאֶתֹן; unde in plurali פֶּאֶתֹתִי Phaate *Principes, & Reges*, ut Num. 24. 17.

PENATES. Ita dicti Latinis Dii Domestici a loco, in quo servabantur „ *penitiori, seu penetrali* „ Vox petita est ex Hebraeo פֶּנִּים Penim, *locus interior, intimus* a פָּנָה. Inde vero & *penetrare, & penitus, & alia composita*.

PHALLVS. Simulacri huius pudendi religio ab

F 2

Ae-

Aegyptiis ad Graecos una cum Orgiis transiit, ut testatur Diodorus Siculus. Lib. 2., „Tradit enim „ Osiridis Phallum a Typhoe in fluvium coniec- „ tum, atque ab Iside inventum, sepulcro cum „ ceteris membris conditum Eius imaginem „ coli, sacraque ei ac caeremonias pie, ut Deo, „ fieri docuit, nomen eius Dei praecipuum red- „ dens, atque insigne. Quapropter Graeci, quum „ Orgia, sacraque Dionysiaca ex Aegypto transfu- „ tulissent, huic quoque portioni honores im- „ penderunt, eam in sacris caeremoniis *Phallon* „ appellantes. „ Id nomen inditum est a myste- „ rio, per quod Naturae fecunditatem denotabant; nam velatum, & maxime occultum habebant. Est igitur a פֶּלֶא, unde נִפְלֵא niphla, *arcanum, mysterium, occultum, velatum*: sive a פֶּלֶץ *horrere*, unde מִפְּלֶזֶת Miphlezet Priapus, ut explicat Divus Hieronymus Paralip. 11. 15. 16. „ Sed & „ Maaham matrem Asae ex augusto deposuit Im- „ perio, eoquod fecisset in loco simulacrum Pri- „ api „

PHANERIT. Vrbs in Aegypto, Hori Apollinis patria; eadem forte, quae ΦΑΡΒΑΙΘΟΣ a Stephano graecanice nuncupatur; dicta a Phaenone, & בַּיִת Bahit, *Domus*. Saturniam unica voce diceremus.

PHARAO. Sive nomen proprium, sive titulus dignitatis, Hebraice est a פֶּרֶעָה Parhoh: quem si a Pharo Insula dictum credamus, cum iis, qui ita crediderunt, omnino iocabimur. Qui rectius cogitant, deducunt a פָּרַק Parach, *conterere, dissipare*,

pare, & dividere; quae postrema notio Regi maxime convenit, ob iustitiae administrationem. Vox ista, teste Iustino Lib. 22. etiam Scythis communis fuit, quorum exules patria lingua, *Parthi*, hoc est *divisi*, dicti sunt. Hinc Euphrates dictus פרת Perath, quod Regna, immo maximam Asiae partem, divideret. Mercerus ad Pagninum Pharaonem dictum putat a פרע, propriae est *expeditum esse*; quod convenit iis, qui ad bella semper parati sunt. Bochartus hoc nomine Crocodilon significari putat, ad quod argumentum adducit non satis firmum ab Ezechielis metaphora desumptum cap. 29. 3. *Ecce ego ad te, Pharaon Rex Aegypti draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum.* Kircherius in Oedip. lib. 2. cap. 76. illum deducit a פרע Pharah, quod etiam *liberare*, seu *servare* significat. Sed omnium maxime mihi probatur significatio, quam subindicavit, quanquam non explicavit, Ioseph Antiquitat. Lib. 8. cap. 3. „Pharaonis nomen secundum Aegyptios significat „*Regem*. Reor autem eos ab infantia quidem aliis „nominibus appellatos; venientes vero ad Regnum, nomen id suscepisse „Clericus in Genes. 12. 15. hoc nomen deducit ab Arabico *Pharat*, „*extolli, praeesse*; miror tamen virum ceteroquin eruditionis profundissimae nomen antiquissimum a recentiore lingua deduxisse; nisi forte crediderit in Aegyptiace linguae vestigium in posteriore lingua permansisse. Ego quidem derivarem ab Haeaeo פרת Perath, unde פרתמים Partemim, *Principes*. Scio quidem R. Kinki in illud Hester 1. 3. locum hanc derivare ab Euphrate, quasi dicat *principes Euphrateos*, ut sit dignitas petita a lo-: at Divus Hieronymus, R. David, & Pagninus hanc dictionem independentem cognoscunt,

& significare dicunt *Principes*, seu *Tyrannos*, quamquam origo nominis comuniter ignoretur.

PHAENON. Saturni nomen apud Aegyptios iuxta Achillem Tatium, quem citavimus in Callystus. „ *Aegyptiis, & Graecis Saturni stella, utcumque obscurissima sit, Phaenon, hoc est, lucidissima dicitur* „ sed Graecis sic quidem boni ominis causa vocatur. Graeci nomen desumerent a ΦΑΙΝΩ, *appareo, in lucem edo*; Hebraei vero a פָּנָה phana, *aspicere, convertere faciem*; unde פָּנִים Panim *facies*; & sic, si utramque originem spectes, verbum idem sonat.

PHI. Bubasti civitas apud Ezechielem 30. 17. vocatur פִּי כְסֵף Phi-Beset: est autem in Orientali ripa unius ex Nili brachiis, quod Arabiae proximum est; unde etiam fluvius *Bubastus* appellatur. Divus Heronymus in eum Ezechielis locum interpretatur hanc vocem *Oris experimentum* פִּי pi enim est. a פֶּה peh *os, facies*, & aliquando, cum de locis agitur, significat *angustias*; ut exempli gratia *Regio Phi. Abiroth*, de qua Exod. 13. 20. & 14. 2. interpretantur *angustiae*, seu *loca arcta* hiorot. Quapropter etiam hoc loco *Phi* significare potest ipsam loci angustiam, per quam Nilus defluebat. Cornelius a Lapide in praefatum locum Ezechielis, *Bubastum* dictum putat, quasi *Pubastum*, ut idem fere sonet, quod civitas *Phi*; *Astus* enim Civitatem notat: seu mutata significatione, *Babustus* est civitas *Bub*, seu *bovis*; nam in ea quotannis Conventus celebrabatur in honorem Dianae, quae ibi potissimum colebatur; unde & ipsa *Bubastis* dicta a Latinis. Ovid. Met.

———— cum qua latrator Anubis,
Sanctaque Bubastis. —————

PYROIS. Ita stella Martis apud ipsos vocabatur, ut constat ex Chronico Alex. cit. in Callystus, & ex Achille Tatio. Graeci citra dubium a ΠΥΡ *ignis*, ΠΥΡΟΕΝΤΑ *ignitum* dicunt a colore astri, quod ignitum est. Si vero naturam Planetæ explicare debeamus, ad Hebraeos recurrendum est, quibus פֶּרַשׁ pharas *stragem, caedem, & mortem* designat; imo & militem, ut est apud Ezech. 26. 10. Eandem notionem retinuit, licet diverso vocabulo expressam, apud Accitanos, qui, ut ait Macr. lib. 1. cap. 18. illam *Necin* vocabant, quod est a נִכָּה Nachè *percutere*; ut מַכָּה Macoà, & Machè *percussio*, ut est apud Ios. 10. 10. Isaiam 1. 66. Inde vero est Graecorum ΜΑΧΗ, *pugna*.

R

RHADAMANTHVS. Hunc Iovis ex Europa filium fuisse tradunt, & Lyciae regno potitum, tantae iustitiae fuisse, ut post mortem etiam officium iudicandarum animarum apud Inferos nactus sit. Hinc Virgilius Aneid. Lib. vi. vers. 566.

*Gnosius haec Rhadamanthus habet durissima
 regna,
 Castigatque, auditque dolos, subigitque fateri.*

At quamquam ille minime Aegyptius, credibile sane est Homerum eius nomen, & officium ab Aegyptiis suscepisse, quum ex Diodoro Sic. lib. 2. con-

stet omnia Inferorum nomina, & Fabulas ab illis hausta esse, inter quae tribunal constitutum erat, in quo de illorum, qui mortui essent, moribus, & vita, antequam tumularentur, disquirebatur. Sed inter haec Rhadamanthi nomen accensendum esse, mihi alia coniectura persuadet; nam compositum est ex רַד Rad *Dominus*, & רַדַּד Radad *Dominator*, a רַדַּד Rada *dominari*, seu potius a רָאָה Raah *videre*, *scrutari*, *examinare*; & altera Aegyptia voce *Amenthum*, quae ipsum *Iudicii locum* significat. Plutarchus de Isid. & Osir. „Subterraneum locum, in quem putant a morte „animas ferri, *Amenthum* vocant, quod vocabulum significat dantem, & accipientem. „Ex hoc fonte non dubito Etruscos nomen *Mantus* accepisse, quod illis *Ditem* Patrem, seu Plutonem designabat. Servius Aneid. X. 198. „Etrusca lingua „*Mantum*, hoc est *Ditem Patrem* appellant.

RIB. Hac voce Aegyptii terrae accretionem in Delta beneficio Nili factam nuncupabant, ut ex Horo Apoll. in Hieroglyph. ostendit Etymologicum magnum, qua voce ipsam Deltae formam triangularem, & pyri formam referentem significabant. RIB enim Aegyptiis *Pyrum* significare aiunt. At vereor ne potius a natura loci, quod septemplex ostia Nili irriguum faciunt, atque humens, fuerit appellatum; nam רִי Ri *irrigatio*, *irroratio*, atque *adaquatio* est רַוָּה Rava *irrigare*, *adaquare*, ut apud Iob. 37. 2. כִּרִּי *propter irrigationem*. Est praeterea רִב Rib *multitudo*, *augmentum*, a רָבָה Raba *multiplicare*, *augere*; quod recte convenit Deltae, quae subsidente sensim limo fluminis aucta est.

At mihi videtur vox ista ad Hebraismum re-
cla-

clamare; nam Hebraeis Aegyptus etiam **רהב** Rahab nuncupatus est, ut *Isaiae* 51. 9. *Nonne tu es ipse, qui excidere facis* **רהב** Aegyptum a fortitudine & *Psal.* 81. 4. *Memorare faciam* **רהב** Rahab, & Babel. Sunt qui ita dictum volunt a superbia; nam **רהב** est extolli, & superbire, quod metaphorice, qui superbiunt, supra ceteros sese extollunt; at apud *Iob.* 9. 26. ponitur etiam pro elatione, & tumore, quae literaliter, & physice in ipsa Aegypto, cum Nilus excrefcit, verificantur.

S

Sais. Minervae nomen apud Saitas; unde & eorum civitas nuncupata est. De illa *Cicero* lib. de Nat. Deor. „Secunda Minerva orta Nilo, „quam Aegyptii Saitae colunt „Hoc tamen nomine etiam a Graecis cognita fuit, ut constat ex *Pausania*. Sais vero feminam *Bellatricem* significat; nam **סאן** Saan est bellare, & **אשה** Ischia mulier. Quia vero oleaeatrix habebatur, alienum non foret illam deducere a **צַיִת** Zaith, quae oleam significat.

SATVRNVS. Hoc nomen ignotum fuit Graecis, quibus **ΑΡΩΝΟΣ** dictus est, non secus ac Phoeniciis, quibus **ΒΕΤΤΑΩΣ**, atque **ΙΑΩΣ** nuncupatus fuit, ut tradit *Eusebius* lib. 1. de Praepar. Evangel. qui auctoritatem *Sanchoniatonis Berytii* in hac re nobis praeservavit. Et **ΙΑΩΣ** est ipsum *El fortis Deus*, unum nempe ex Dei nominibus, quibus frequenter Scriptura utitur. **ΒΕΤΤΑΩΣ** vero a saxo eiusdem nominis, quod ipse pro Io-

ve

re devoravit, nuncupationem accepit. BETTAΩΣ quamquam veteres dissimularint, & impia fabula involverint, detortum est ab ipso lapide BETEA, quem Iacob ungens oleo erexit in titulum Domino, ut Genes. 28. „ & vocavit nomen loci illius בית אל Bet - El, hoc est *domus Dei*; unde vero Saturni nomen obvenerit apud Italos, non ita liquet. Cum vero Hebraïsmum omnino redo-
leat, non aliunde, quam ex Aegypto, peti-
tum credam. Vnde delatum in Graeciam, atque inter oc-
cultiora habitum, deinde Latium infecerit; nam
multa Deorum nomina, ut saepe diximus, in Ar-
canis habita sunt apud Graecos, quae in Latio
revelata sunt. Sunt igitur qui putent Saturnum
esse a סתר Satar, *latuit*, in quo Latinis plus
aequo adulati sunt, qui ab eius latitatione *Latium*
dictum autumant, atque ut ait Virgilius:

..... *his quoniam latuisset tutus in oris.*
& Ovidius Fastor.

Et dicta est Latium terra latente Deo.

de quo nobis dicendum erit in Tractatu de *Nomi-
nibus Urbium*. Sed qui ita credunt, nomen ab eius
fortuna ab Italis inditum credunt, cum potius a
natura arcessendum videretur. Opportunius vide-
batur esse a שטר Sciatar, *Dominus*, eo quod toti
naturae ante elementorum divisionem ab eius fi-
liis factam imperaverit. Crediderim potius esse a
זרה Zarah, lenita Z. in S. quod *ferere* significat;
nam & inde verbum *fero* nobis obvenit, ut o-
stendam in Diatriba de *Hebraïsmo Latinorum*, eo
quod ipse omnium Divum Sator habitus sit.

SATYRI. Hoc Commentum Aegyptiis attribuit
Dio-

Diodorus Sic. lib. 1. qui in Osiridis comitatu haec monstra introduxit „ Satyros vero ad psallendum, „ cantandum, ac animi remissionem aptos in ca- „ stris habebat „ Quo nomine Aegyptii illum nuncuparint, nobis, nisi per coniecturam, adsequi non est datum; nam Esaiae 34. 14. manifeste indicatur „ & occurrent Daemonia, Onocentaurus, & „ שַׁחַר Sahir clamabit alter ad alterum „. Satyrum reddunt in hac voce Grammatici, nec nisi ab Aegypto hanc imaginem Propheta mutuatus est; quam sententiam, post Targum Chaldaicum, etiam Aben Zetra secutus est. At tamen origo vocis Hebraea est; nam formatur a שַׁחַר, unde שַׁחַר Sahir pilosus.

SICHICHOR. Alterum Nili nomen est שִׁיחֹר Efaiae 23. 3. Hier. 11. 18. quod *nigrum* significat, a שַׁחַר schachar, *niger*. Hinc Latinis *Melo* dictus ut apud Servium, & Festum; nam ΜΕΛΑΣ, *niger*.

SEBRITAE. Lingua Aegyptia *advenae* dicuntur. Strabo lib. 17. pag. 517. „ Supra Meroen aliam „ insulam, quam Aegyptiorum exules habent, „ qui a Psammitico desciverunt. Hi Sebritae, idest „ *advenae*, nuncupantur „ Nomen est a סִבָּב Sa-
vau *proficisci, vertere se, divertere*; unde סִבִּיבֹת servivoth *circuitus*; nam plurale plerumque mutat Camez in scena cum definitia in *in*, sive in *Oth*; unde Sebritae quasi *seunt*, dicti sunt a professione.

SEMELE. Hanc Aegyptiacae origini manifeste attribuit Diodorus Sic. lib. 1. ubi historiam natalis Dionysii ab ipsa in lucem editi narrat „ Cad- „ mus ex Thebis Aegypti ortus praeter ceteros „ filios & Semelem suscepit. Eam a quopiam cor-
ru-

„ ruptam post septimum mensem peperisse infan-
 „ tem ferunt Osiridi similem; neque illum vixit-
 „ se diutius, sive Diis improbantibus, sive id ad-
 „ versante natura: quod aegre ferens Cadmus,
 „ responso accepto, ut parentum iusta servaret,
 „ Infantem decantavit, illique sacra instituit, ut
 „ esset argumentum illum ab Osiride natum „ .
 Quia vero ut plurimum nomina antiquis Heroibus
 ab eorum gestis post ea indita, vel mutata sunt,
 a *similitudine*, quam eius infans cum Osiride ser-
 vabat, *Semele* dicta est; nam שִׁמֶל *semel, simile*,
 & *similitudinem* significat; inde Latinis *similis*.

SENENECH. Quam reliquae nationes *Sienem* vo-
 cant, apud Ezechielem 29. 10. appellabatur שֵׁנֶה
Seveneh, urbs, inquam, inter Aegyptum, & Ae-
 thiopiam, ubi maxime Sol fervet; nam medio Sol-
 stitii die nulla prorsus umbra refrigeratur, ut ait
 Plinius lib. 37. de qua Lucanus lib. VIII.

*Nam quis ad exustam cancro torrente Sienem
 Ibit?* _____

unde *fusca* appellatur a Martiale lib. IX. Inde
 nomen urbi factum; nam שֵׁנֶה *Senèh rubum* si-
 gnificat; sed quia, ut ait Rabi David in Lib.
 Radicum, & Pagninus, *rubi* nascuntur in deser-
 tis, arentibus, & siccis terris; ideo aliquando sub
 hoc nomine continetur locus desertus, & aridus;
 quapropter ipse Rabi David ita explicandam tra-
 dit hanc vocem in prophetia Iacobi de Iosepho
 Deuter. 33. 16. „ Propter pietatem eius, qui ha-
 „ bitat in שֵׁנֶה *Senèh deserto* perveniet ipsa (be-
 „ nedictio) ad caput Ioseph, & ad verticem se-
 para-

„ parati a fratribus suis „ Ab eadem notione nuncupatus est *Mons Sinai*, quod *aridus*, & *desertus* sit, ut notat idem Pagninus, & *desertum* שׁוֹמֵם Sin, ubi Hebraei castrametati sunt.

SERAPIS. Tot, & tam variae de Serapi traduntur etymologiae, ut quam magis probem, nescio. Qui a graeco ΣΟΡΟΣ, ΑΠΙΣ, quasi dixerint *sepulcrum Apidis*, paene luisse visi sunt; nam ut monet in Euterpe Herodotus, Graeci ab Aegyptiis Deorum nomina mutuati sunt, non iis dederunt. „ Aegyptios primos duodecim Deorum cognominis, na censuisse, & ab illis accepisse Graecos „ Neque tamen oredam Aegyptios a Graecis fuisse mutuatos, aut aliud quidpiam adeo „ Deorum omnium nomina fere ex Aegypto in Graeciam pervenerunt „ Quapropter nec minimum defero auctoritati Varronis, quam retulit Divus Augustinus lib. 18. cap. 5. qui eidem sententiae adhaesit. Nec magis probanda est coniectura Iulii Materni, qui in libro de errore Prof. Relig. *Seraphim* cum Iosepho confundit, & ab via *Sara* dictum putat; qua sententia nihil inanius. Nullo enim probabili fundamento fulcitur, immo illi repugnat sacer Textus, qui manifeste tradit initia Exodi, quod Iosepho mortuo „ *super-* „ *rexit vero Rex novus super Aegyptum*, qui „ *non noverat Ioseph*, dixitque ad populum suum, „ *venite sapienter opprimamus eos* „ Stantibus ergo Israelitis in Aegypto omnis memoria Iosephi exciderat, illisque inde egressis ob memoriam calamitatum cum tota gente odio habitus est. Divus Clemens Alexandrinus in Protrept. dictum putat ex duplici voce *Osir*, & *Apis*, quasi *Osirapis*: quae opinio tamquam a viro Aegypto prolata,

lata, & patriarum superstitionum peritissimo, cum praecedentibus conferenda non est. Geminas illi adiciam coniecturas, unam nempe significare *terrae Dominum*; nam *Apia*, ut diximus, *terram* significat; שר *Sar* vero, *Principem* notat a שור *fur*, *dominari*: quam notionem confirmat Macrobius Satur. Lib. 1. Cap. XX. tradens Serapim apud Aegyptios pro Deo maximo habitum: & eundem esse crediderunt ac Aegypti Genium, & terrae custodem. Alteram vero coniecturam, forte vero similiorem esse a שרף *Sarap urere*; unde שרפה *Serephà*, *combustio*, & שרפים *Seraphim*, quod *accensos*, vel *accendentes* significat; nam, ut ait Plutarchus de Isid. & Osir. *Serapis idem ac Pluto habebatur*.

SEREI. Ita appellabantur laetitiae dies. Plutarchus de Isid. & Osir., Carmosina, idest festum „ laetitiae diem, *seriei* appellant Aegyptii „ Nomen est a סרח *Sarach*, quod inter cetera significat *luxuriari*, & *lascivire*. Videnda exempla 26. 12. & 13. & Amos 6. 4. 7.

SETH. Nomen synonymum Typhonis inditum a violentia. Plutarchus loc. cit. „ Itaque Aegyptii „ Typhonem *Seth* nominant, id significante voce „ cabulo, quod vi praevaleat . . . Et ipsum nomen Typhonis, quod eum *Seth* appellant, notat id quod vi obtinet. „ Illud deduco a שט *seth*, *diripere*, *depopulari*.

SIN. Antiquum Pelusii nomen, quo nuncupatur, Ezech. 30. 15. & 16. quasi *parturiens dolens* סין *Sin*. Id nomen inditum est a limo, quem Nilus advehit, qui Graece ΠΗΛΟΣ; unde Pelu-

lufius, ut colligitur ex Strabone lib. 17. Idem quoque notat vox Hebraea, quae *limum*, ac *lutum* significat, ut in eum Ezechielis locum observavit Calmetus,

SMY. Alter synonymus Typhonis ex Plutarchi loc. cit, Typhon appellatur Seth, Bebon, & Smy; quibus verbis indicatur *violenta inhibitio*, *contrarietas*, & *inversio*, Nomen factum a שִׁמְרָה; unde השְׁמִיד Hifcmid, *perdere*, *delere*, *atterere*; ut Levit. 26. 30. Deuter. 2. 22. & 4. 3. Iosue 23. 15.

SOTIS. Hoc nomine Porphyrius de Nympharum Antro *Caniculam* adpellatam dicit ab Aegyptiis, „ Aegyptiis principium anni non Aquarius, ut apud Romanos, sed Cancer; nam prope cancrum est *Sotis*, quam Graeci *Canis Sidus* dicunt. Neomenia autem est Sotidis ortus, quae generationis mundi ducit initium „ Hinc facile colligimus notionem huius nominis petitam esse a nativitate, & metaphorice a fecunditate, ut manifestius colligitur ex Plutarcho in toties citato libro, ubi non uno in loco tradit „ Solis conversionem nuncupari Aegyptiace *Soti*; quae vox „ ΚΤΕΣΙΝ, idest *graviditatem*, seu *foeturam* notat „ Huic vero stellae Caniculam fecundissimum animal in huius nativitatis, seu exortus, memoriam attribuerunt. Ab Aegyptiaco *sothi* Tusci nostri SATVM acceperunt, hoc est *natum*, seu *filium*, quae vox obvia est in Tabulis Eugubinis; unde & *satus* apud Latinos. Commune tamen omnibus thema est זָרַח Zarah *serere*; unde Graecis ΣΠΕΙΡΩ, Latinis *sero*.

STILBON. Mercurii stella, ut ex Chronico Alexand-

xan-

xandrino; Mercurium autem Stilbonta. ΣΤΙΑΒΩ Graecis est *coruscare*; quanquam notio non satis conveniat Mercurio, qui cum omnium minime recedat ab eclitica, & a radiis Solis emergat, raro se nobis videndum praebet. At nomen Aegyptium compositum est ex *Stil*, & *Bun*. Prima vox Aegyptiis facile *stellam* significavit; unde vox in Italiam venit: nec forte Graeci veteres hac ditione caruerunt; nam apud ipsos invenitur ΣΤΙΑΒΩ *luceo*, ΣΤΙΑΒΩΣ *lucidus*, & ΣΤΙΑΒΗ *lucerna*; unde ego suspicor *stellae* nomen esse ex illis vocibus, quas Graeci intulerunt quidem in Italiam; sed apud ipsos ex usu desierunt, ut *porcus*, *caper* & cetera. Descendit vero ex Hebraeo הלל Helel *stella*. BVN verò Anubin notat; nam בון Bun est *intelligere*; unde נבון Nabon *prudentem*, *sagacem* esse: & בינה Binah notat *intelligentiam*, & *sagacitatem*, unde Anubidis nomen factum est.

STIX. Nomen paludis in superiore Aegypto circa Aethiopiae fines, in qua insula Abatos, de qua in sua voce, Hiaci luctu celeberrima, quum ibi Osiridis corpus sepultum sit. Servius in vi. Aeneid. vers. 134. Maerorem hoc nomine notari dicit ΑΠΟ ΤΟΥ ΣΤΙΦΕΡΟΥ; quippe qui linguam Aegyptiacam Graecae filiam reputabat. Sed melius sentit Vossius de Idolol. lib. 2. Cap. 81. circa huius nominis significationem, tradens ΣΤΙΧΑ esse שתִּיקָה *setickà*, eliso scheva, ut fiat *sicka*. Notat *setikà silentium* שֶׁתִּיקָה *filuit* vox apta defunctorum animis. Multae quoque voces dolorem exprimentes, & ad Infernam Fabulam pertinentes, quae nobis ab Hebraeis obvenerunt,
non

non aliter, quam a Graecis delatas esse puto; quanquam apud illos ut plurimum esse desierint, ut maeror מרירות merirut, a מרר amaritudo ab eodem fonte מרר marar, Graecis permansit ΘΑΝΑΤΟΣ mors, a תאניה Thaniha, ab מנה macror, planctus, tristitia.

SYRIVS. Cognomen Bacchi ex Diodoro Sic. Lib. 1., ubi de Aegyptiis Diis loquitur „ Graecorum „ vero quidam, qui antiquiores Fabulas scripserunt, Dionysium, *Syrium* cognomine appellant, „ quorum Eumolpus in Carminibus Bacchicis inquit, Dionysium aethiorum igne succensum, ex quibus verbis suspicamus nomen inditum ab igne; & probabiliter quidem a שרף Saraph, *urere*. Hinc Syrius Canis.

SYRIS. Nomen Nili apud Aethiopes. Dionysius Perieg. de Nilo.

———— *Syris ab Aethiopibus vocatur.*

quanquam Plinius Lib. V. Cap. 9. non toto eius decursui id nomen attribuat, sed parti tantum. Dubium interim an hoc nomen a calore Regionis, seu potius a navigatione factum sit; nam סיר Syr etiam *fluviales scaphas* significat, ut Exod. 16. 3.

T

TAPHOSIRIS. De hac voce haec Plutarchus de Isid. & Osir. „ iam de Taphosiri disputant, „ dum non esse, quum ipsum hoc nomen significet

ficet sepulcrum Osiridis. Graeci hanc vocem sibi libenter usurparent; nam ΤΑΦΟΣ illis sepulcrum est a ΘΑΠΤΩ, *sepelio*. Sed concedant oportet Hebraeis huius vocis originem; nam est a תַּפֶּת Tophet, *locus profundus*, & barathrum cadaveribus proiiciendis aptum, de quo videndus Pagninus in hanc vocem,

TARTARVS. Et hanc vocem Aegypto adcen-
seo; nam ad traditionem Inferorum pertinet: nec
vel minimum, quod Graecum sit, redolet. Est
autem reduplicativum vocis תָּאָר Thaar, *termi-
nare*, ac si dixeris *terminum terminorum*, seu
finem omnium; nam haec reduplicatio in Hebrai-
co aliquando multitudinem dicit, ut ab אָסַף
Asaph *congregare* אָסַפְסַף Asaph suph *congrega-
tio*; a גָּרַר garar, *secare, metere*, גָּרְגַר gargar
frumentum. Aliquando indicat superlativum, ut
a צָפָה zapha *speculari*, intensissima speculatio di-
citur צָפַץ Zaph zaph; ab הָרַר Har *mons*, lo-
cus *montuosus*. הֶרֶר Herer, & *mons altissimus*
in Armenia Hararat,

THEBAE. Inter Aegyptiacas urbes nulli secun-
da; nam, ut ait Herodotus, ambitu fuit cxxxx. sta-
diorum, & centum portis insignis, totaque pen-
silis, ut inde maximi exercitus, nullo oppidano-
rum advertente, educerentur. De hac Diodorus
Sic. Lib. 1. „ Fertur quoque tempore Isidis con-
„ dita esse urbs in Thebaida Aegypti, centum
„ portarum a matre denominata „ Isidis vero ma-
ter, ut idem tradit, *Rhea* nuncupata est, ut ipse
subdit „ Deinde Saturnum, qui sororem Rheam
„ cepit uxorem, aiunt exstitisse, genuisseque se-
„ cundum aliquos Isidem, & Osiridem. „ Con-
stat

stat igitur Isis matrem duplici nomine fuisse nuncupatam, *Rheam* nempe, quae & Tellus, & *Theben*. At id nomen ex Hebraico est; nam תבל Thebel, *terrarum orbem* significat Psal. 99. *Et ipse indicabit תבל Thebel orbem terrae*. Ad huius similitudinem Aegyptii Coloni Thebas in Graecia denominarunt, sive ab alia huius vocis notione, quae terram habitabilem, sive cultui aptam significat: quanquam alii credant urbem dictam a תיבה Theba *Arca*, seu *Navi*, qua advecti, terram tenuerunt; quae derivatio nimis violenta mihi videtur.

THEMIS. Dea Iustitiae ex Hebraeo תם Tham *Iustum*; unde תמה Tamàh, *iusta*, & תמים Thamam *iustum esse*, ut Genesis Cap. vi. 9. „*Noe vir rectus*, & תמים Thamim *iustus*.

THEONIM. Diodorus Siculus Lib. i. „locus ubi Nilus in mare defluit, *Theonim* vocatum ferunt, antiquum Aegypti emporium, Nomen *classem* significat, a statione navium ad urbem translatum, ut apud Ravennam factum scimus; nam urbis partem portui imminentem, *Classem* appellarunt. Nomen est ab אנה unde אני Ani *classis*. In plurali אניות Anioth.

THERMVTIS. Ita nuncupat Iosephus Pharaonis filiam, quae Moysen educavit. Antiquit. Lib. 2. Cap. 3. Nomen compositum ex *Tber*, & *mut*. Primum notat *mundam*, a טהר Thara *purificare*; unde טהרה Theara, *munda*. Secundum vero *matrem*, ut in muth; quasi dixeris *munda*, seu *puera mater*, seu *munditia matris*.

TINA. Nomen Palladis apud Tuscos, quod *sapien-*

pietiam notat; nam תנה Thana *Hebraeis* inter ceteras notiones *docere* significat, quemadmodum ננה *Syris*.

TYPHON. Huius historiam videre est apud Diodorum Sic. Lib. 1. & apud Platonem in Phaedro, qui nobis illum exhibet biforem, semiferum, furibundum, minas, & flammam spirantem, & immenso corpore praeditum, quo ad caelum usque perveniret. Plutarchus in saepe citato libro pluribus nominibus ab Aegyptiis nominatum tradit, & quae suis locis explicare conati sumus, *Typhon*, *Seth*, *Bebon*, & *Smy*; quibus nil nisi *violencia*, *contrarietas*, & *adversatio* significatur; Numen Aegypto infestissimum, quod eorum columnam Osirin conspiratione facta perdiderit; sub cuius fabulae velamine putant Mythologi Physicam aliquam rationem occultatam contineri, quod nempe aliquando mare ventorum vi elatum, totam Aegyptum inundarit, atque perdiderit, ut nisi in superioribus Aethiopiae partibus, incolae una cum seminibus sese recepissent, atque servassent, esse desissent. Videndus ad hanc rem Vossius de Idolol. Lib. 2. Cap. 75., & Kircherius, qui totus est in huius gentis arcanis enucleandis. Nos nominis tantum originem indagamus. Si ipsum idem ac mare inundans esse reputemus, nomen est a צוף Zuph, *inundare*. Si vero ventum, a quo mare commotum est, est ipsum צפון Zaphon, *Aquila*, *Boreas*; quod non modo de regione sumitur, sed etiam de vento Boreali, ut Isaiae Cap. 43. 6. „ dicam לצפון La- „ zaphon Aquiloni da, & Austro noli prohibere. „ Hanc derivationem eo magis probo, quod Graeci hoc nomine *turbinem*, *ventum tortuosum*, & *tempesta-*

pestatum potentem, ΤΥΦΩΝΑ nuncuparunt, ut videre est apud Aristotelem *de Mundo*. Nomen certe Graecis peregrinum, nec quicquam commune habet cum ΤΥΦΩ, quod notat *inflammare*; nam nihil igneum in se habet, ut observat loco cit. Aristoteles „ Si ad terram usque collisum sit, ignisque interim nihil conceperit, Typhon vocatur „ Ea vox ab Aegyptiis ad Graecos concessit. Delatum inde nomen in Italiam, celebre fuit apud Philosophos, Senecam, Plinium, Gellium, & reliquos paene omnes.

TZAFNAT. Pahaneah. Hoc nomine Geneseos 41. 45. a Pharaone vocatus est Ioseph „ Vocavitque Pharaon nomen Ioseph פַּעַנַח; nam in textu Hebraeo desunt verba, *lingua Aegyptiaca*, quae intelligentiae causa adiecta sunt in Versione; unde occasionem aliqui nacti sunt disputandi, an voces istae Aegyptiicae sint, an Hebraicae. Iosephus, Philo, Theodoretus, Chrysostomus, Chaldaeus Paraphrastes, & magna Rabinorum pars dictionem hanc ad propriam linguam revocant, & interpretantur *revelatorem Arcanorum*; nempe a צָפַן Tzaphan *abscondere*, unde צָפֹן Tzaphon *arcanum*; quae vox reperitur apud Ezechielem 7. 21. & Iob. 20. 26. & ab alia radice עָבַד *operari*; unde Bugetius deducit פַּעַנַח Pahaneah *revelare*. Haec opinio adprobata fuit etiam a Divo Hieronymo Quaest. Hebraic. ubi has voces interpretatus est „ *illum qui res occultas patefacit* „ Non longe recedit opinio Iosephi, & Philonis „ *qui res occultas revelat, qui somnia interpretatur* „ Hos sequitur turba Rabinorum explicantium „ *occulta declarantem, illustrantem, intelligentem, astutum, speculatorem*, „ praer-

„ *praevidentem futura* „ quorum consensu intelligimus voces haec pro Hebraicis adprobari. His adstipulatur Symmachus, qui voces has vertit ΣΑΦΑΘ ΦΑΝΩ; quarum prima vox est a שפח Saphat *iudicare*, unde ΣΟΦΟΣ *sapiens*.

At contra Vulgata, cuius auctoritatem religiosissime sequimur, voces esse Aegyptiacas manifestissime innuit, cum ad faciliorem intellectum interponendum esse duxit parenthesim, *lingua Aegyptiaca*; conveniens enim fuerat, ut Rex Aegyptius Aegyptiaco titulo Regni Praefectum decoraret. Sed in ipso Aegyptiaca linguae sono vim Hebraici sermonis facile inveniemus; nam שפח Zaphan aliquando *abscondere*, aliquando *servare* significat, ut Psalm. 31. 20. „ *quam magna multitudo dulcedinis tuae, quam abscondisti timentibus te* „ littera Hebraea, quam sequitur Caietanus, grammatice habet „ *quam multa bonitas tua, quam servasti timentibus te* „ Nam hic *abscondere* metaphorice dicitur; nam qui servat, abscondit. Iterum in hoc sensu reperitur Proverb. 27. 16. „ *Qui retinet eam* (mulierem „ litigiosam) *quasi qui ventum teneat* „ & sensus „ *est: sicut ventus includi non potest, retineri, ac servari, quin diffluet; ita nec mulier litigiosa* „ Hanc notionem huius vocis, qua servare significatur, retinuit dubio procul lingua Coptica, quae Tzaphat Pahaneah in versionibus explicat „ *Pso-tem, Phane*. A Pso-tem vero est Graecum ΣΩΖΩ, *servo*, & ΣΩΤΗΡ *Servator*.

Altera vox *Pahaneah*, quam Coptitae vertunt *Phane*, nihil commune habet cum Graeco ΦΑΝΙΖΩ *appareo*; unde ΦΑΝΟΣ *apparens*; sed illi potius respondet altera vox pariter Graeca, sed occultioris significationis, ΦΑΝΗΤΑ, qua Orpheus in Hymnis

nis vocat Deum illum Primogenitum Ovogenitum, nempe ex Chao, hoc est *universum*, quod caelum, & terram complectitur: quem etiam *Pana* nuncupavit in altero Hymno.

*Pana voco fortem Mundi integrum
Caelum, & Mare, & Terram omnium reginam,
Et ignem immortalem; illa enim membra sunt Panis.*

Hinc facile intelligimus Pahaneah recte *Mundum* significare, Cophtis *Phane* Graecis ΠΑΝΑ, ut innuimus in *Pan*. Quapropter in utraque voce Aegyptiaca, servata Vulgatae explicatione, primaevae linguae originem cognoscimus.

TZOHAN. Nomen urbis, in qua Moysis prodigia spectata sunt, ut constat ex Psalmo 77. 12. & 41. Aetate Isaiae, qui illius malitiam obiurgavit, fuit inferioris Aegypti metropolis, haud longe a Ramo Pelusiaco, Graecis, & Latinis *Tanis*, Chaldaeis טַנַּיִם *Tanes*, Phoeniciis *Soon*, quod maxime accedit ad Hebraicum Tzohan. Vtra vox fuerit antiquior, definire non ausim. Favent pro Hebraica antiquiora omnibus Graecis testimonia; nam & Numer. 13. 23. legimus urbem Chebron exstructam septem annis ante מִצְרַיִם Tzohan Mizraim, cuius auctoritas omnia Graecorum testimonia antiquitate excedit, & auctoritate: nec video, cur Moyses Aegyptiacum nomen Aegyptiacae urbis debuerit immutare. Crediderim igitur nomen a Graecis usitatum, posterius esse. Primaevum esse puto a צַהַן Tzahan, quod non modo significat *translatum*, sed etiam *divisum*; quae notio optime congruit huic loco, in quo Nilus dividitur, adeo ut tradat Herodotus alteram ex Nili divisionibus, *Tanicam* nuncupatam. *Tanis* vero

ab alia notione petita est, & ipsa Hebraica; nam **טנה** *Tene* aliquando significat *borreum*, ut Deuter. 28. 5. „benedicta **טנה** *Taneha borrea tua*, atque „*que reliquiae tuae*“; ita enim hanc vocem vertit Divus Hieronymus, sensum magis, quam literalem potestatem, secutus. Id vero nomen ei loco obvenit, non modo ob soli ubertatem; verum etiam, ut coniicio, propter horrea a Iosepho constructa.

V

VENUS. Dicitio Graecis ignota, quibus **ΑΦΡΟΔΙΤΗ, ΚΥΠΡΙΣ, ΚΙΘΕΡΕΙΑ**. Latuit diu etiam Romanos, ut constat ex Macrobio Saturn. Lib. 1. Cap. 12. Varro consentit, affirmans nomen „Veneris ne sub Regibus quidem apud Romanos, vel Latinum, vel Graecum fuisse“, Immo Pausanias Lib. 1. tradit antiquis Graecis etiam fuisse ignotum; sed ab Aegeo e Phoenicia, & Cypro in Graeciam translatum. Tuscis id nomen *Vendra* fuit, ut constat ex antiqua patera, redoletque originem Hebraicam; nam **בן-טרה** *Ben-Thara filia maris*; quippe **טרה** *Thara* notat *humiditatem*, unde Graecis **ΤΑΡΑΣ** Neptuni filius. Hinc Tarsus omnes fere urbes maritimae, & **תרשיש** *Tarsisc mare, littus, portus*. Multa quoque Dearum nomina ab eadem voce **בן** *Ben* composita sunt, ut *Bendis* Scytharum, *Benteficime* Neptuni filia, apud Philostratum, & alia plura.

Haec in testimonium Hebraismi Aegyptiorum festinanter adnotasse sufficiat, multo plura collecturis, si per otium liceat, & publicas sollicitudines, inter quas haec veluti raptim adnotata sunt, ut ex iis viam veluti sternamus alteri Translationi *de Hebraismo Latinorum*, quam in gratiam Etruscae linguae brevi in lucem prodere meditamur.

IO. BAPTISTAE PASSERII
PISAVRENSIS

PROT. APOST. ET REGIARVM SOCIETATVM
LONDINENSIS ET OLOMVCIENSIS MEMBRI
NĒC NON ACADEMIARVM CORTONENSIS
. COLUMBARIAE ET PISAVRENSIS SOCI.

DISSERTATIONES

- I. De aebeneo Iovis signo duplici ferto coronato.*
II. De Nummo aereo Ballearum.

ARGVMENTVM DISSERTATIONIS

I.

*N*uncupatoria ad Socios Columbarios, quibus eucharistici loco lucubratiuncula haec inscribitur, quod in eorum Coetum Auctor cooptatus sit.

II.

Singulare sigillum Iovis duplici ferto coronati describitur. Symbolum ex eius manu delapsum per coniecturas inquiritur; comparatur cum altero sigillo Musei Carpinei, cuius occasione aliqua de Laribus observantur.

III.

Statuitur sigillum hoc ad Iovem potius, quam ad ceteros Deos, pertinere.

IV.

Ratio adducitur cur Iovi duplex corona in hoc athenaeo sigillo adtributa sit.

V.

Coronae temporariae Diis additae in eorum solemnitiis.

VI.

Sacrorum certaminum victores, & triumphantes coronas sibi detractas in Deorum capita transferbant.

VII.

Vbi vero simulacra prae altitudine inaccessibilia essent, coronae ad eorum pedes, vel in sinum deponebantur.

VIII.

Huius sigilli pretium commendatur.

I V P I T E R Π Ο Λ Υ Τ Ε Τ Ε Φ Η Σ

D I S S E R T A T I O I .

A D S O C I E T A T E M

C O L V M B A R I A M

F L O R E N T I N A M

I.

Vod me hominem alienigenam, & vix
rumore tenui vobis denunciatum, in
Coetum vestrum cooptaveritis, & a-
mantissime complexi sitis, *SODALES*
NOBILISSIMI, ATQVE DOCTIS-
SIMI; non tantum gaudeo, quam
erubesco, tali impar beneficio; quum praesertim
acceptam gratiam *MVTVIS* non valeam *OFFICIIS*
compensare. Quicumque tamen sim, ex quo unum
vestrum esse voluistis, parebo legibus communi-
bus, & quos coram adire non possum, per Epi-
stolas frequentabo. Et quidem opportuna scriben-
di occasio nuper mihi oblata est, quum praecla-
rissi-

rissimus collega noster GORIVS veteris sigilli aerei imaginem, quam ipse ex Museo lectissimo V. C. CAROLI FRIDERICK Equitis Angli depromptam, eiusque cura egregie delineatam, aereae tabulae diligenter incidendam curavit, atque ut ipse identidem solet, mihi obiecit contemplandam, atque explicandam; quod ubi, ut mei moris est, ex tempore praestitissem, constitui lucubratiunculam de eo exaratam, Vobis sistere, ingens iudicium vestrum in primis expectans, quo adnuente, periculum publicae lucis non formidabo.

II.

Cimelum igitur hoc, cuius duplicem adspexit producimus, hominem barbatus repraesentat, unico pallio obvolutum, dextero brachio exserto, ac pectore, & ventre nudo; quae forma quantum a paganico cultu, & hominum usu recedebat, eo magis pertinebat ad divinum. Sic plerumque Serapidem, Aesculapium, ac Saturnum expressos intuemur, potissime vero ipsum Iovem. Dexteram vero eo gestu protendit, quo Consul, atque Oratorum simulacra chartam involutam constringunt; quod insigne erat professionis vel dignitatis. Vbi vero novum hoc ornamentum in signo Numinis admiratus sum, in mentem subijt id minime habendum esse singulare, quum tale quid manu contineat celebratissimum illud Musei Carpinei sigillum litteris Etruscis adornatum, quod idem immortalis nominis Socius noster Gorius illustravit Mus. Etrusc. Tom. I. Tab. xx. in quo Larem domesticum mihi videor deprehendere, quem veteri religione sepositum, & supra familiarem modum deveneratum, Paterfamilias

lias in loco aliquo publico adiecta dedicatione consecraverit; quae una mihi causa occurrit, cur hae imagunculae inscriptionibus ab Antiquis notarentur, quae in privato Larario inanes futurae erant. Constat vero Lares domesticos non modo omnem ornatum, sed & vultum excepisse; quum aliquando sub specie infantum, quandoque iuvenum expressi sint: quinimmo aliquando & barbati, aliquando inermes, saepe saepius armati, & insigniter cristati nobis occurrant. Inter cetera vero ornamenta, quae ex omni paene hominum exercitio expetita Laribus donabantur, nullus ambigo quin aliquando etiam volumina illis adtribuerentur, & in eorum manibus effingerentur, tanquam album familiae, cuius praesides erant, custodientes: quum alioqui sciamus prope Larium forulos tabellam suspendi consuevisse, in qua tot clavi infixi erant, quot numero homines in familia numerarentur; quam caeremoniam in Notis ad Vasculariam Etruscam luculentissime demonstramus. Venia tamen mihi sit, si longius quam par erat, ab argumento aberravi, quum praesentis imagunculae cum Etrusca aliqualis similitudo coniecturam de illo meam, vel ab invito, eripuerit: quum ceteroquin icuncula illa eximia inter ignotiora monumenta censita sit, & usque adhuc Ignoto Deo fuerit adtributa.

III.

Symbolum vero, quod in huius sigilli manu continetur, pugillat ne sit, aut aliud quidpiam simile, immo an integrum sit, seu potius alicuius instrumenti aetate corrupti vestigium, definiri non potest, nisi prius quale Numen hic referatur, constitua-

stituamus. Saturnum in eo expressum esse minime crediderim, cui semper senilis adpectus, & truculentior adtributus est. At contra huius simulacri species mediam refert aetatem, & quamdam cum maiestate venustatem. Serapis semper modio instructus cernitur, tanquam praecipua officii sui dote, & tricipite monstro e latere posito semper munitur. Aesculapius ornatur semper baculo serpentigero, cuius nulla heic vestigia, vel adminicula adparent, quae fere semper supersunt in hisce signis, quae unico opere fusili una cum propriis parergis ducta sunt. Quin immo huius sigilli manus ita composita est, ut si virgam Aesculapianam illi vel invito adicias, constare nunquam poterit. Quapropter neminem video, qui potiore iure hanc imaginem sibi vindicet, nisi forte IVPITER solus, cui & vultus convenit, & pallii forma, & caligae, insuper & corona geminata. Pergo nunc ad gestamen, quo eius dextera insignitur. Hoc vero assequi facilius esset, si viri docti, qui antiquarium orbem adhuc illustrarunt, potissimam illius partem, scientiam nempe sigillariam aliquando diligentius coluissent: puto enim tot, & tam varia symbola unicuique Deo fuisse adtributa, quot varia nomina illis adconsuit Antiquitas. Anne putamus Iovem *Tribulem*, qui ΦΑΤΡΙΟΣ dictus est, & ΞΕΝΙΟΣ, hoc est *Hospitalis*, eodem habitu ac *Fulminantem* expressum fuisse? non quidem ut ratio suadet, & evincunt coniecturae? Quapropter si imagines illae nobis innotescerent, quibus ea adtributa explicabantur, diversis sane symbolis ornatæ nobis adparerent, quod de Dapali Iove, ac Sereno in priore Lucernarum libro monstravimus. Nulla igitur ratione prohibemur credere, Iovi Curiarum Custodi volumen attri-

attributum, in quo Contribulium nomina signata essent: nec magis ibo inficias, Hospitalem, officii signum, tesseram detulisse. Ne vero a communibus Iovis ornamentis recedere videamur, liceat etiam coniicere virgulam, quam hic continet, esse vestigium fulminis, cui longa aetas geminam detraxerit cuspidem, & intortos ignes: sit denique sceptrum, seu manubrium paterae ex eo genere, quo Etrusci utebantur. Quidquid sit, cui manus dispositio non repugnet, omnia ad Iovem pertinebunt.

IV.

QVod tamen sigillum hoc nostrum maxime commendat, illud est, quod duplici corona exornatur, unde nomen illi derivamus. Harum inferior ex solido circulo constat, qui ex auro intexto, seu purpura constare solebat, Strophium adpellat Plinius lib. xxi. cap. 2. ubi de coronis differit „*Tenuioribus utebantur Antiqui, strophia appellantes, unde nata strophiola. Quin & vocabulum ipsum tarde communicatum est inter sacra tantum, & bellicos honores, coronis suum nomen vindicantibus*“, quod etiam colligitur ex Festo in *lemnisci* „*Antiquissimum fuit genus coronarum laenearum*“. Hoc vero gestamine Iupiter plerumque decoratur in Graecorum nummis, & signis ubique terrarum diffusis: quamquam ob peculiaria illius attributa aliquando adpareat laureatus. Adeo vero transit strophiorum usus ad sacra, ut Sacerdotes, quod hoc veluti filamentum caput praecingerent, ut plerisque placet, Flamines dicti sint. Sed praeter hanc insignem Iovique communem coronam, quam ab artifice immobilem reportabat, accessoriam aliquando, & temporariam obtinebat quo-

quoties hominum religio singulari aliquo cultu illum prosequeretur. Hanc autem caeremoniam huius sigilli Artifex peculiari consilio expressam voluit, quam priori coronae solidae, seu strophio illi familiari lauream accessoriam superimposuit, supraque cervicem non inseruit, sed collocavit; quam si detraxeris, nihil de ornatu Iovis immi-
nueris.

V.

HAec vero caeremonia coronarum geminandarum frequens erat apud Antiquos: adventantibus enim diebus Festis, simulacra Deorum, quamquam stabiliter a Sculptore coronata, superinductis convenientibus sertis, iterum coronabantur, ut eorum quaelibet ΠΟΛΥΤΕΦΗΣ nuncupari posset. Sic Hipponae simulacrum rosis coronatum obiecit nobis Apuleius Metamorph. 3. „ *Respicio pilae mediae, quae stabuli trabes sustinebat in ipso fere meditullio, Hipponae Deae simulacrum praesidens aediculae, quod accurate corollis roseis recentibus fuerat ornatum.* Coronae floreae imponebantur etiam capitibus Larium. Tibullus 2. 1.

*Rure puer verno primum de flore coronam
Fecit, & antiquis imposuit Laribus.*

& Plautus in Aulul. act. 2. sc. 8.

*Nunc thuscum emi., & hasce coronas floreas,
Haec imponentur in foco nostro Lari.*

Horatius eos coronatos describit ramusculis roris marini, & myrti Lib. III. Ode 14.

*Parvos coronantem marino
Rore Deos, fragilique myrto.*

Tibul-

Tibullus vero ipsis adtribuit cororam spiceam
lib. I. 2.

*Hic placatus erat, seu quis libaverit unam,
Seu dederit sanctae spicea ferta comae.*

Hae vero coronae pro modulo minorum Simulacrorum parvulae esse debuerunt, ut illorum capitibus instarent. Hinc tenuem coronam Laribus tribuit Iuvenalis Satyra IX. versu 137.

*Lares, quos thure minuto,
Aut farre, aut tenui soleo exornare corona.*

quamquam non dubitem aliquando coronas ampliores illis fuisse adtributas, ut auctor est Festus in *Donaticae*, qui nobis coronas describit „*supra modum aptarum capitibus, quali amplitudine fiunt, cum Lares ornantur.* Huius vero instituti Simulacrorum coronandorum elegantissimum testimonium, atque monumentum superiore anno in agro Tuderite observatum est, dum rudera veteris Villae egererentur studio & opera Presbyteri Andreae Ioannellii patriarum antiquitatum illustratoris solertissimi; prodiit quippe inter cetera Antiquitatis vestigia marmoreum Genii signum, cuius caput circum circa claviculis ferreis munitum erat adhuc aliqua sui parte superstitis, quorum ope ferta haec temporaria, atque adcessoria sustinerentur.

VI.

Superest ut de coronis Diis dari solitis ab iis, qui victoriam peperissent, breviter disseramus: nec enim institutum nostrum patitur ut ad quasque coronas votivas, quae citra victoriam dabantur in templis, digrediamur. Quod tamen at-

SYMBOL. LIT. VOL. IV.

H

tinet

tinet ad Triumphantes, atque Hieronicas, illud certe constat, religiosum fuisse, ut coronae tanquam res sacrae, & a Diis profectae, illis restituerentur. Hinc inolevit ea dicendi forma, Deos in Victoribus coronari: quod in Christiano homine intolerandum esse sentit Tertullianus de Corona, ubi vetuit „*Olympium Iovem, & Nemeum Herculem, & misellum Archemorum, & Antinuum infelicem in Christiano coronari*. Nam cum divini instituti coronae putarentur, nonnisi perfunctorie eas humano capiti insidere posse reputabat. Ita ad rem Plinius Lib. XVI, Cap. 4. „*Corona antiquitus quidem nulla nisi Deo dabatur. Novissime & in sacris certaminibus usurpatae, in quibus hodieque non Victori datur, sed patriam ab eo coronari praenunciatur. Inde natum, ut etiam Triumphaturis conferrentur in templis dicendae* „ Itaque nihil solemnius Romanis, quam Triumphantium coronas Iovi offerri. Suetonius in Domitiano Cap. 6. „*De Sarmatis lauream modo Capitolino Iovi retulit*, & Ovidius IV. Tristium:

Et dabitur merito laurea vota Iovi

Et de Ponto Lib. II. Eleg. I.

Dabitur tua laurea templis.

& rursus Lib. IV. Eleg. IV.

Danda Iovi laurus,

VII.

AT plerumque vetabat ipsa Simulacrorum proceritas, quominus accessoriae hae coronae in eorum cervice locarentur. Tunc vero introductum est, ut ante illorum pedes statuerentur: quod mirifice declarat locus Propertii Lib. II. Eleg. ad Musam:

Vt

*Vt caput in magnis ubi non est tangere signis,
Ponitur hic imos ante corona pedes.*

Id ipsum praecipue contingebat in signis recta stantibus. At in sedentibus, institutum fuit ut coronae in eorum gremio locarentur, prout cum Capitolino Iove factum fuisse omnes uno ore testantur, ex quo, cessit ille antiquus.

Fidilis & nullo violatus Iupiter, auro,

illique successit eburneus, seu aureus ad similitudinem Olympici efformatus, tantae molis, ut vix illius genua a sacrificantibus essent adeunda. Quapropter fieri coepit, ut coronae in eius sinu locarentur. Silius. Lib. XV.

*Laurumque superbam
In gremio Iovis, excisis deponere Poenis.*

Et Pacatus in Paneg. Theodos. „ *Depositis in gremio Capitolini Iovis, laureis, triumphales viri rusticabantur.* Et Seneca de consolatione ad Helv. Cap. X. ita de M. Curio locutus est „ *Scilicet minus beate vivebat Dictator noster, qui Samnitium legatos audit, quum vilissimum cibum in foco ipse manu sua versaret, illa, qua iam saepe hostem percusserat, laureamque in Capitolini Iovis sinu collocarat* „ Plinius quoque Lib. XV. Cap. 30. eiusdem caeremoniae luculentissimum testimonium scriptis demandavit „ *Ex his (coronis) in gremio Iovis optimi maximi deponuntur, quoties laetitiam parva victoria attulit.* Alterque Plinius in Paneg. Cap. 8. „ *Adlata erat ex Pannonia laurea. Hanc Imperator Nerva in sinu Iovis collocarat.* Qua-

mobrem Statius Silv. l. 41. ut significaret Indos nondum a Romanis fuisse superatos, hac eadem formula usus est:

Nondum in gremio Iovis Indica laurus,

Ceterum etiam in eiusdem simulacri vertice coronas mobiles, illasque pretiosissimas, & quae proinde furto subripi potuissent, existisse colligitur ex Trinum. Act. I. Scen. II.

*Nam nunc ego si te surripuisse suspicer,
Iovi coronam de capite, e Capitolio
Quod in culmine adstat summo, si id non feceris,
Atque id tamen lubeat suspicari:
Quid tu id prohibere me potes, ne suspicer?*

Quod igitur privata, & publica veterum religio praestare Diis solebat, quum coronas hasce temporarias illis quamquam stabiliter coronatis superponebant, hoc idem exprimere voluit Artifex aenarius, qui sigillum hoc concinnavit; quod praeter consuetam Iovi coronam, qua simulacri tempora revinxit, alia quoque cumulavit, eamque cervici eius imposuit.

VIII.

Quum tamen hoc ornamentum in aliis Simulacris haenus a me perlustratis observare datum non sit, facile colligitur quanto in pretio sigillum hoc habere debeamus. At haec, & multo plura speranda essent a scientia sigillaria, quae adhuc apud quosdam negligitur, si studiosius excoleretur. Nempe in hac latitat veterum Mythologia, & symbolorum intelligentia; in hac Deorum

tum omnium schemata, & differentiae continentur, quae sine ingenti eorundem cimeliorum collectione, in qua viri docti meditentur, minime adsequemur. Impedit vero, quominus haec Antiquitatis provincia accuratius illustretur, ipsa plerumque suburbana, atque rudis sculpturae species, qua ut plurimum haec signa constant, potissime quae antiquiora sunt, & Tuscanicum stilum redolent, & quae proinde minus probantur ab his, qui oculis magis, quam ingenio indulgere solent. Deterret etiam omnium conatus ipsa sumptus magnitudo privatas vires longe superantis. Quidquid interim raptim carpere hinc, atque inde datum est, quo Antiquitas illustretur, pergamus colligere, *VIRI ORNATISSIMI*, & ingentiores ausus seculis felicioribus, si qua ventura sunt, relinquamus.

DE NUMMO BALLAEORVM

DISSERTATIO II.

AD INCLVTVM ORNATISSIMVMQVE EQUIT. MANFREDVM MALASPINAM

FILACTERIAE ET TERRAERVBRAE

MARCHIONEM. PATRICIVM

FLORENTINVM.

I.

Ccepi nuper, *MALASPINA MAR-
CHIO NOBILISSIME*, Numisma ma-
ximae formae, in quo spirantem ima-
ginem tuam non suspexi modo, sed
& complexus sum; praecipue quum
non tam corporis speciem, atque
oris tui dignitatem intueri in illo mihi datum sit,
quam testimonium tuae humanitatis in me singu-
laris; quippe quia tam eleganti Cimelio mihi ul-
tro oblato sacrarium Musarum mearum adornare
voluisti. Quum vero nescirem quonam pacto tibi
gratias referrem, in mentem subit, ut lucubra-
tiunculam hanc, quae est de nummo *BALLAEORVM*
tibi sisterem, nummum quodammodo rependens
pro nummo. Huius specimen mecum nuper com-
municavit Praeclarissimus Amicus noster Gorius,
qui ex penetrali suo monumentum hoc singulare
produxit, & aeri incidendum curavit. In eius
antica caput iuvenile observatur, brevi capillitio,
& Maurorum more crispo ornatum: in postica vir
stans virgam dextera sustinet, subligaculo femo-
re tenus praecinctus, cetera nudus, adiecto lem-
mate hoc:

BAVA

Λ Λ Α Θ
Υ Ο Ι Α

In hisce vero notis, quae alioqui Graecae sunt, duo mihi notanda occurrunt: Alterum nempe quod a dextera in sinistram dirigantur, more Orientalium populorum; immo & antiquissimorum Graecorum, quibus haec scribendi forma solennis fuit, ut in Roncaliensibus meis demonstratum est: Alterum vero, quod in hoc nummo notandum occurrit, est ipsa vocis intercilio: quum enim in ceteris nummis scriptura orbem circumeat; heic tamen vox divisa ad caput redit. Haec vero inscriptio non urbem notat; sed populum: est enim ex eo genere nomen, quod Grammatici *gentile* adpellant; nam ΒΑΛΛΑΙΟΣ est a ΒΑΛΛΑ, quemadmodum a ΠΕΤΡΑ fit ΠΕΤΡΑΙΟΣ, a ΠΕΛΛΑ, ΠΕΛΛΑΙΟΣ. Nostri vero ΒΑΛΛΑΙΟΥ notat secundum casum numeri singularis, ut a *Lacino*, & *Lavinio*, est *Laciniatis*, *Laviniatibus*. Sed haec forma inscribendorum populorum in nummis inusitata est; neque ad rectam significationem trahi potest, nisi subintelligamus vocem intermissam, ac si dictum esset, *nummus Populi Ballaei*, nummus populi Laviniatibus, nummus populi Laciniatis. Usitatus vero in nummis, in quibus gentile nomen inscriptum legitur, est obliquum pluralis numeri, ut in nostro veteri nummo Pisaurensium est ΠΙΣΑΤΡΙΩΝ: quae forma communis etiam fuit ceteris huius plagae populis, ut videre est apud Goltzium. Suspicio tamen in postrema huius nummi litterula lineam unam decidisse, in tantum, ut mens artificis fuerit inscribere ΒΑΛΛΑΙΟΝ. Tunc enim huius nominis forma ceteris, quae frequentiora sunt, respondebit.

II.

REstat, ut urbem hanc, seu populum orbi num-
 mario adhuc incognitum, ab antiquis Geogra-
 phis expectamus: quod nec facile sperandum est in
 tanta veterum nominum corruptione; nec si in-
 veniatur, sine controversia abibit, ex quo multae
 eiusdem nominis urbes nobis occurrunt; quam-
 quam pro varia populorum dialecto saepe saepius
 detorqueantur. Duo tamen inter ceteras urbes
 sunt, quibus libenter hunc nummum adscribe-
 rem, nempe ΒΑΛΛΑ in Macedonia, & ΒΑΛΙΣ
 in Libya. Quapropter coniecturas recensebo, quae
 utrique favent: demum cui magis inclinem, liben-
 ter declarabo. Favet pro Macedonica ipsa deri-
 vativi nominis recta ratio; nam ΒΑΛΛΑ'ΟΣ est
 a ΒΑΛΛΑ, ut nos monet Stephanus de Urbibus:
 ΒΑΛΛΑ, πύλις Μακεδονίας, ὡς Πέλλα. ὁ πολίτης,
 Βαλλαῖος. Θεαγένης ἐν Μακεδονία, Βαλλαίου με-
 ταγωγὸν εἰς τὸ νῦν λεγόμενον Πύθιον τόπον., *Bal-
 la oppidum Macedoniae sicuti Pella. Oppidanus
 Ballaeus. Teagenes in Macedoniae descriptione: Bal-
 laeos transferens in locum nunc Pythiam adpella-
 tum.* Quae praeclari Scriptoris auctoritas rem adeo
 in claro poneret, ut nummum Ballaeis Macedoniae
 assignaremus. At, si antiquiores Stephano Aucto-
 res consulamus, adeo diversam huius nominis pro-
 nunciationem inveniemus, ut nallum penitus fun-
 damentum in ea grammaticali terminatione con-
 stituere valeamus. Nam Galenus, multo antiquior
 Stephano, in explicatione vocum Hippocratis, ur-
 bem hanc non *Ballam*, sed *Balleam* nuncupat,
 quam Ortelius in Thesauro eamdem ac *Ballam*
 esse putat. Hanc rursus, ut ad antiquiores ascen-
 damus, *Vallam* nuncupat Plinius Lib. IV. Cap. X.
 Macedoniam describens, „ *Intus Haloritae, Vallei,*
Phy-

Phylacei. Ptolemaeus vero nuncupat *Vallas*, illasque in Pieria collocat

Pieriae

Phylace ——— 49. 20. 39. 30.

Vallae ——— 49. 40. 39. 30.

Cuius quidem mensurae indagine urbem hanc in accuratissimis tabulis inveni collocatam haud longe ab ora Thermaei sinus inter Aliacmonem, & Heliconem fluvios, non procul ab Olympi radicibus ad Boream. Haec vero Scriptorum discrepantia, apud quos urbs ista modo est *Balla*, modo *Valla*, quandoque *Balea*, aliquando *Vallae*, facile procedit a veterum pronuntiatione; nam litteras B & V consonantem facile confundunt; unde haec differentia ad sonum potius, quam ad substantiam pertinebat. Quum vero ignoremus, quae fuerit recta pronuntiatio eiusdem nominis ea aetate, qua nummus percussus est, quae dubio procul Scriptorum, quos adduximus, tempora excedit, non est cur immoremur in auctoritate Stephani, qui omnium recentissimus est. Nullam vero coniecturam constituere valemus ex ipsis nummi ornamentis, quae nihil paene nobis suggerunt, ex quo Macedoniae urbi nummum assignemus.

III.

AT intuenti mihi, & diligentius consideranti in hoc nummo crispam illam capillitii formam, quae frequenter occurrit in Africae nummis, in quibus Matrum Heroum capita expressa sunt, (quorum plurima observantur hic Pisauri in Museo opulentissimo Clarissimi Oliverii mei, cuius doctrinam, reliquasque animi dotes totus iam literarius orbis perspectas habet); in dubium incidi, an nummus iste inter Africanos recensendus esset; qua-

quapropter vastos illius terrae tractus scrutari incoepti, an urbs aliqua huius nominis in ea occurreret; & in primis Ballenem inveni in Caesariensi Mauritania inter Minam, & Castra Nova, sedes olim Episcopales, in ipsa via unde a Cala itur Rufucurum. Hanc Antoninus Bellenem vocat „

<i>Item a</i> CALA RUFUCURRO	M. P. CCCXCIIL.
<i>Sic. Ad</i> RVBRAS	M. P. XX.
<i>Ad</i> ABBVLAS	M. P. XXX.
<i>Ad</i> DRACONES	M. P. XIIIIL.
<i>Ad</i> REGIAS	M. P. XXIIIIL.
TASACCORA	M. P. XXV.
CALTRA NOVA	M. P. XVIIIIL.
PELLENE PRAESIDIØ	M. P. XX.
MINA	M. P. XVI.

Balianam quoque invenio in eà regione, cuius Episcopi Caecilii, & Pancrati in Historia Ecclesiastica memorantur. Nec plane silentio praetereunda erat Balesa in Mauritania, quae & ipsa sedes Episcopalis decorata fuit. Sed neutri ex istis urbibus nummum Graece inscriptum adsignarem; quippe eae cum Punica lingua uterentur, non modo proprios, sed & Siciliae nummos, donec in ea regione dominatum obtinuerunt, propria lingua, & caractere signare consueverunt. Hac eadem ratione moveor ut nummum hunc denegem alteri Balae, quam Iosue Cap. 2. 15. in tribu Iuda censitam observamus; itemque alteri, quae & Segor dicta fuit, quae nullum proprium nummum, donec Regibus Iudae paruerunt, habere. Qui vero sub Romanis Principibus in eà regione cusi sunt, longe aliam indolem, & stilum spirant.

IV.

VNA restat Balis in Libya Cyrenaica, de qua haec Stephanus „ Βάλις, πόλις Λιβύης πρὸς τῇ

τῇ Κυρήνῃ, ἀπὸ τινος Βάλεως, οὗ καὶ ἱερὸν ἔχει. ὁ πολίτης, Βαλίτες „ *BALIS*, *urbs Libyae iuxta Cyrenen*, a *Bale* quodam ita dicta, cuius etiam templum habet. Civis, *Balites*: forte eadem, quam Pausanias in Corinth. *Balaganas* adpellat, & quas in Cyrenaica reponit. Plura vero sunt, quae suadent ut huic potius, quam aliis eiusdem nominis urbibus singularem hunc nummum adtribuam; nam & caput in antica signatum Africam spirat: integra vero imago stantis in postica facile repraesentat *Balim* ipsum, a quo nomen urbs accepit, & qui in illa colebatur; nam hasta ornatur, quae inter insignia divinitatis computatur. Nudus praeterea adparet, nisi quod femore tenus subligaculo praecinctus est: quod non modo verecundiae, sed & religioni tribuendum est; quum plurima Aegyptiorum Numinum, & Sacrificulorum simulacra hoc more obvelata videamus. Fuit etiam veterum Graecorum, & Romanorum disciplina circa Athletas, atque Ludiones. De primis haec habentur apud Dionysium Lib. I. „ *Post quos Athletae graviorum, leviorumque certaminum nudi cetera, pudenda tantum telli subligaribus campestribus: qui mos Romae mansit; sicut olim fuit in Graecia, in qua nunc antiquatus est, orto a Lacedaemoniis initio. Primus nudavit corpus, & nudus in Olympiaco stadio decucurrit Acanthus Lacedaemonius Olympiade XV.* Rursus de Romanis haec Cicero de Off. Lib. I. 35. „ *Scaenicorum mos tantam habet veteris disciplinae verecundiam, ut in scaena sine subligaculo prodeat nemo.* Hunc vero Deum *Balim* facile quis cum *Belo*, vel *Baal Assyriorum*, & *Phoenicum* confunderet, quum praecipue Carthaginenses inde originem, & religiones traduxisse dicerentur. In qua sententia fuit etiam Stephani Scholastes in locum memoratum „ *No-*
men

men hoc formatum est ex Punico Bal, cui graeculi terminationem adiecere. Servius ad Lib. I. Aeneid. *Lingua Punica Bal dicitur. Apud Assyrios autem Bel dicitur quadam sacrorum ratione Saturnus, &*

Sol. „ Est autem haec vox a בַּעַל Bahal *dominari, nec non dominum, & possessorem* significat. Hinc tanquam dignitatis insigne propriis nominibus apud Carthaginienses addita est, ut in Hannibal, Hadsdrubal &c. Sed ex his, quae infra subiiciemus, manifestum erit hanc Africae urbem Graecae originis esse, adeoque non ab Orientalium superstitione, sed a patriis institutis hanc divinitatem fuisse mutuata. Mihi magis adridet Balim hunc fuisse ipsum Coloniae deductorem, a quo nomen suum urbs sortita est. Quanto vero studio conditores urbium suarum Graeci prosequuti sint, passim ostendit Pausanias. Hanc autem consuetudinem eo magis, quum in Africam secesserunt, retinere; nam ipsi veteres Africae indigenae, in more habuerunt, defunctos Reges suos pro Diis passim habere; quod manifeste ostendit Strabo Lib. XVII. „ *Eos, a quibus beneficium acceperunt, & Reges pro Diis habent, ac putant Reges communes omnium custodes, & servatores esse.* Id ipsum institutum manifeste confirmat Diodorus Siculus Lib. III. Tertullianus in Apologet. Cap. 24. Cyprianus de vanitate Gent. & Lactantius Lib. I. Cap. 15. Hinc factum est, ut Mauri Iubam Regem consecraverint, ut tradit Minutius Felix in Octavio „ *Iuba Mauris volentibus Deus est.* De Sicheo quoque a Carthaginiensibus culto multa habentur veterum testimonia, quae in Acherontico adduximus. At ne longius ab huius nummi officina recedamus, certum est finitimos illi Cyrenenses Battum suum non consecrasse motto, sed & pro Deorum maximo habuisse, quum in eius urbis

urbis nummis nihil aliud fere videndum occurrat, quam ipsius Batti caput, eiusque singulare decus celebratissimum sylphium: quae omnia tanti ponderis apud me sunt, ut non temere factum censeam, si in huius nummi averſa parte ipsum Deum Balim urbis conditorem expressum suspicemur.

V.

AT plura sunt, quibus haec nostra coniectura forte exagitetur, & illud in primis quod Graecus nummus Graecae urbi potius, quam Libycae tribuendus veniat; quum, ut supra diximus, Africa proprio charactere, & idiomate in moneta obſignanda uſa ſit. At memores eſſe oportet, Cyrenem, huic noſtrae urbi propinquam, Graecorum Coloniam fuiſſe: quod praecipue diſfuſa narratione recensuit Herodotus in Melpomene, & multiplici loco indicavit etiam Pausanias, ſcilicet in Phocicis „*Cyrenēi Delphis Batti ſtatuaſque poſuerunt in curru, quod is ex inſula Thera eos in Africam duxiſſet in Coloniam*. Rurſus vero in Loconicis Anchionem Batto ſocium iungit „*Hunc Anchionem cum Batto in Africam claſſe profeſtum, Coloniam Cyrenem deduxiſſe, eique in eiiciendis finitimis ſocium fuiſſe tradunt* „ Strabo vero Lib. 17. eos Laconica origine fuiſſe tradit „*Cyrenem Theraei condidere, qui ex Laconica profeſſi Theram inſulam coluerunt* „ Hinc perpetua Cyreneuſium cum Graecis amicitia ſtetit, in tantum, ut Plutarcho teſte in libello ad Principem ineruditum, Cyrenenſes Platonem rogaverint, ut leges illis conſtitueret; quod tamen ille reſuſcitavit, quod propter populi nimiam felicitatem ipſum legum impatientem reputaſſet: quod etiam in Luculli vita confirmavit. Floruere praeterea illi in omnibus Graecis diſciplinis tam valde, ut inter Philoſophos Cy-

Cyrenaica Schola summam laudem obtinuerit, in qua Aristippo institutori successit Arete filia, illicque iterum prioris nepos Aristippus, quadam sapientiae hereditate. In hac vero secta praecipue memorantur Anniceris a Strabone, qui illam emendavit, & Antipater atque Epitimedes, quos Strabo, & Laërtius commendarunt. Graeca quoque studia nobilitarunt in ea regione Callimachus Poëta, quem Catullus Battiadem semper adpellat, & Eratosthenes Historicus a Strabone, & Stephano in hac urbe memoratus. Minime vero mirandum est in illa Africae parte Graecas artes adeo floruisse; quum non modo Graeciae apposita, & quodammodo obiecta sit; sed inter utramque omnium facillimus, & brevissimus pateat adcessus. Idem Strabo Lib. 17. *„Cyrenensium portus contra occidentalem Cretae extremitatem, hoc est Arietis frontem, iacet mille stadiorum intervallo. Navigatur ante Leuconoto.*

VI.

Restat ut paucula de origine nominis huius urbis subiiciamus, quoad in re obscurissima per coniecturas licebit. Quod unum certum est, multae fuere toto orbe terrarum civitates, quae hoc nomine dictae sunt, vel ab eiusdem nominis origine paululum perturbata denominationem acceperunt. Nam praeter Macedonicam Ballam, & Belam Phoeniciae, ceterasque plurimas, quas in Africa recensuimus, haec nobis apud Auctores vel primo obtutu occurrerunt:

Ballata in Mesopotamia apud Ptol. Lib. 5. Cap. 8.

Balagea in Arabia ibidem Cap. 19.

Balatea pariter in Arabia apud eundem.

Balisbega in Armenia ex eodem auctore Cap. 13.

Bal-

Ballenae Mons in Phrygia apud Plutarch. Geog.

Ballera in Hispania apud Sallustium.

Ballegaria rursus in Hispania.

Balliae in Illyrico apud Strabonem Lib. 17.

Balacri in Oriente apud Curtium Lib. 4.

Balanagrae in Cyrenaica apud Paus. in Corinth.

Balaretanus limes in Africa ex Notitia Imperii.

Balbura in Lycia apud Stephanum.

Balcea in Teutrania apud Plin. Lib. 5. Cap. 30.

Balesium in Messapia apud Plin. Lib. 3. Cap. 10.

Balearides insulae ex eodem Lib. 3. Cap. 5.

Balerides insulae apud Sardiniam apud eundem Lib. 3. Cap. 7.

Ballania in Phoenicia apud eundem Lib. 5. Cap. 20.

Baltia Oceani insula apud eundem Lib. 37. Cap. 4.

Balsa rursus in Cyrene apud eundem Lib. 5. Cap. 5.

Hinc colligimus in eadem regione Cyrenaica fuisse Balim, Ballam, ac demum Balanagram, quae ex eodem themate videntur nuncupatae, quibusdam tantum adiectis signis, ex quibus una ab altera distingueretur; nam Balanagra, ni valde fallor, Balam indicat in loco excelso constitutam, ab ΑΚΡΟΣ, unde Acropolis, & Acrocorinthus, aliaque similiter composita. Hinc ΟΚΡΟΣ, quod idem apud Graecos significat: quae vox in Latium concessit, qua montium aspera, eorumque cacumina significantur, unde urbs in edito loco posita a situ *Ocriculum* dicta est, ut notavi in Tractatu de nominibus Urbium. Sed utraque vox est ab Hebraeo אַחַר *achar*, unde אַחֲרֵי *acharon*, cuius duplex est notio; nam & summum, & extremum, seu ultimum indicatur. Hinc Acheron fluvius Inferorum, quod observatum est in altero Opusculo de Hebraismo Latinorum. Quod vero ad Balam, seu Ballam spectat, ceterasque, quas recensuimus urbes

bes, quibus una fuisse videtur origo nominis, illa si quid recte sentio, minime a Graeco est; nam ΒΑΛΛΩ *iaculor*², nullam mihi ingerit imaginem, quae in urbium fundatione nomen illis effecerit; nempe haec vel a conditore, vel ab eorum religione, seu a loci natura, demum ab auguriis petebantur, ut in memorato Tractatu demonstratum est. Putarim potius Ballam, seu Balam esse a radice בלל *confundere* seu *miscere*, quae notio optime conveniebat urbibus illis, quae a multorum populorum una coeuntium concursu fuerunt constitutae, ut omen faceret concordiae, quemadmodum omnibus par gratia referebatur. Hanc ipsam ideam explicat nobis vox medio aevo frequenter usitata ad oppida denominanda, quae ex multis una confluentibus incolis constituta sunt. Quia vero in urbium fundatione haec populorum commixtio saepe accidebat, huic a lingua, quae omnibus tunc communis erat, inde nomen Ballae, seu Balae, factum fuisse existimo.

Haec fere sunt, *VIR NOBILISSIME*, quae de huius nummuli origine, emblematicis, atque nomine conicere potui: quae ego a Te, ceterisque litteratis viris excipi, atque amplecti minime praesumo; nam satis, superque consultum putavero studiis meis, si ea sapientiorum curiositatem acuerit, atque excitaverint, ut meliora ab ipsis proferantur. Quod superest gratiae habent sunt *CLARISSIMO GORIO* nostro, qui omnem adhibet diligentiam, ut undique conquesta sibi compareret eximia haec Vetustatis monumenta, fatagisque, ut vel suo, vel amicorum studio in dies in lucem ea proferantur, & in bonum Litterariae Reipublicae cedant.

DE

DE CRASSITIE LATERVVM

QVIBVS VETERES IN MAGNIS MOLIBVS
ET SVBSTRVCTIONIBVS VTEBANTVR

EPISTOLA

IACOBI BELGRADI SOC. IESV PRESB.

In Academia Parm. Pub. Math. Prof.
& Acad. & Inst. Bon. Soc.

AD

ANT. FRANCISCVM GORIVM.

ON deerunt, V. C., qui rem levissimam,
nec auribus tuis, nec mathematico vi-
ro dignam, allaturum me tibi existiment,
si laterum crassitiem, quibus plerumque
in ingentibus aedificiorum molibus, &
sumtuosis substructionibus veteres Romani uteren-
tur, Epistolae ad te scribendae materiam sumpse-
ro. Verum huiusmodi homines ii erunt, qui idem
de mechanicis disciplinis, utpote quae de malleis,
de clavis, de vectibus agunt, hoc est de rebus
in medio positis, & a proletariis hominibus per-
tractatis, iudicium ferent. Quidni iidem reprehen-
derint totius Antiquitatis studiosissimos, hoc est tui
simillimos, qui in suis Cimeliis tripodas, sartagi-
nes, petellas, ollas veterum religiosissime ser-
vant, & exotica monumenta undequaque conciunt,
& arcessunt. Aut ego fallor, aut nihil est in to-
ta antiquitate, & in architectonica arte, cuius per-
tractatio humilis, ac levis cordatis hominibus vi-
SYMBOL. LIT. VOL. IV. I deri

deri debeat : ex tenuibus enim elementis opera ingentia conflantur , & quae vulgo minima habentur , plus in recessu dignitatis habent , quam in fronte , atque conspectu praefecerunt ,

Quum vetera Urbis Romae monumenta , ac reliquias superiore anno lustrarem , quaerere subiit id quod in magnis molibus adhuc superstitibus animadverteram , cur scilicet pleraque constarent lateribus longe iis gracilioribus , quibus vel nos utimur , vel veteres etiam in privatis aedibus minus amplis uti consueverunt . Consului illico Vitruvium , ac Plinium , quos noveram accurate de laterum structura , atque opificio scripsisse . Verum homines ceterum diligentissimos in re scilicet una dormitasse deprehendi , quam ab ipsis avidè conquisiveram . Desiniunt sane ipsi , quam latos , ac longos lateres esse deceat , & imprimis Vitruvius tria eorum genera proponit , eorumque magnitudines describit . De crassitie vero nihil penitus perscribunt , ac sanciant . A veteris Architectonicae artis magistris ad iuniores consulendos accessi , duosque imprimis magistros gravissimos Albertum , atque Scamotium , Ille unice memorat quid alicubi animadverterit , scilicet , inquit , lateres vidi sex circiter digitos longos , tres latos , & unum crassos , nec ultra quicquam subiecit . Scamotius vero conqueritur , quod veteres auctores nihil de laterum crassitie praescripserunt : tum coniciendo attingere rem ipse putat , Romanorum laterum , quum sesdecim digitis in longum , octo in latum porrigerentur , crassitiem quatuor scilicet digitis constitisse . Verum idem , quum vetera aedificia , ac templa , cuiusmodi sunt Pantheon , Circus maximus , & alia huiusmodi Romae
co-

coram consulisset, animadvertit, alios sane in hisce molibus laterum modulos, aliam crassitiei legem fuisse propositam. Quum enim aliqui xxiv. digitos in longum producti essent, non ultra duos digitos crassi inventi sunt, hoc est, longe iis graciliores, quos usus in Italia aetate nostra praescripsit. Mirabuntur sane nonnulli veterum Architectorum consuetudinem, nempe penitus supervacaneam, & nimis sumtuosam redarguent. Diutius enim, ac serius moles perficitur, quae minoribus partibus coagmentatur, & magis operae exigit, ac laboris. Verum, si ad vivum rem respiciamus, non modo non inepte, sed etiam sapientissime id a veteribus factitatum inveniemus. Id ego hac in Epistola luculentissime demonstrare, quantum in me erit, nitar; & si qua vel minus veritati consentanea, vel minus proposito opportuna afferam, tuum erit, V. C. iudicium ferre.

III. Qui molem marmoream, vel lateritiam construendam suscipiunt, id imprimis sibi proponunt, ac spectant, eiusdem scilicet firmitatem. Aedes enim firmæ tutius ac diuturnius domicilium dominis præstant. Ita sine casus periculo domus incolitur, nec frequens indiget instauratione. Triapotentissimum rationum momenta sunt, cui graciles lateres in ingentibus præsertim molibus probem. Quo crassiores lateres confas, eo minus in fornace coquuntur, seu, eo minus vis ignea intimos eorum sinus pervadit, ac subit: quare inaequalibus incalescunt, ac fervent. Dum enim extimæ superficies flamma circumstante exardescunt, intimæ vel unice tepent, vel saltem longe minorem caloris gradum, ac mensuram concipiunt: quod sane absurdo, ac vitio non caret. Aliis enim igne

rarefcentibus, aliis vero densis perstantibus, necesse est, ut nexus intercidad, vel fatiscat. Illud etiam nosti, simul ac lateres conflati sunt, sub dio aliquando retineri, donec intra, humore amisso, exaruerint. Verum, si qui minus graciles sunt, aegrius intimum humorem elabi sinunt, & in aërem apricum diffundi. Quare non intelligo, quatenam firmitas huiusmodi lateribus inesse possit, quorum intimae partes facile dislocantur, & inaequali vi adhaerescunt. Alia praeterea non desunt, quae ad laterum graciliorum usum me morentur, ac trahant. Cementi lateribus interiecti humorem ipsi maxime absorbent. Bibuli enim lateres sunt, & utpote succi insiti expertes, succum contiguum maxime trahunt, & vi in se convertunt. Quo vero maior laterum crassities est, eo maior humoris ardor, ac sitis exaestuatur. Ecquis vero nescit, caementum vices quodammodo glutinis agere, cuius ope lateres invicem applicati arctissime connectuntur? glutinis vero vires non modo a materia, verum etiam praesertim a liquore eidem perfuso, & intermixto esse penitus repetendas? Neque enim calx, neque arena, neque utraque invicem composita caementum praestant, nisi humor intersit, qui utriusque naturam copulet, & coniungat. Quod si humorem integrum lateres ipsi quodammodo exhauriant, & suum faciant, intercidet sane ipsa caementi natura, & iterum in calcem, atque puram putam arenam abibit. Id animadvertenter Vitruvius, qui proinde monet, ut *struturarum genus, seu reticulatum, seu incertum, ex minutissimis instituatur, uti materia ex calce, & arena crebiter parietes satiati, diutius contineantur. Molli, & rara potestate quum sint, exsiccant sugendo e materia succum: quum autem su-*
pera-

perarit, & abundarit copia calcis, & arenae, paries plus habens humoris, non cito fiet evanidus, sed ab his continebitur.

V. Verum non modo singulorum laterum nexus, decrescente crassitie, corroborantur; sed etiam nexuum numerus, & copia augetur, unde nova firmitatis incrementa ducuntur. Quo enim graciliores lateres sunt, eo plures ad molem perficiendam desiderantur. Nequit vero laterum numerus augeri, quin etiam nexus increbrescant. Quod quantum ad molem firmandam fulciendamque conducatur, non ille recte intelligit, qui aedificiorum casus, & interitus vel levissime expendit. Quum enim causa, unde substructiones collabi incipiunt, a resolato partium nexu plerumque ducenda sit, eo difficilius ruina continget, quo plures nexus intererunt resolvendi. Neque vero unice numerus nexuum crescit; verum etiam singulorum magnitudo, quod, ut interpreter, altius repetenda res est. Ex Geometria constat, magis decrescere corporum solidorum magnitudines, quam eorum ambitus, superficiesque decrescant. Puta cubi latus constare pollicibus decem: erit eius ambitus 100, cubus vero ipse 1000. decrescat vero eius latus, & 9. evadat; evadet ambitus 81. cubus vero 729. Cuborum proinde magnitudines sese habent 1000. 729. ambitus vero ut 100. 81. Verum in maiore ratione sunt, 1000. 729. quam 100. 81. proinde minus cuborum ambitus, quam ipsi cubi decrescunt. Idcirco ea de causa contingere arbitror, ut textura corporum eo densior, & solidior evadat, quo eorum elementa minora sunt, ac tenuia. Singulorum enim perimenter prae ipsorum volumine minus decrescit, ac

propterea magis crescit punctorum numerus, prae elementis circumstantibus vel neantur, vel applicantur. Cur tantopere exiguum laterum crassitiam laudem, haecenus intellexisti. Cur idem in marmoribus improbem, brevissime subiiciam.

V. Lapis, ac marmor praesertim uniformi, ac perpetuo sibi constanti textu a natura conficitur. Quare eius partes intimae aequae atque extimae densae sunt. Praeterea marmor specie, quam lateres, gravius est ac solidius, & suo ipso pondere nexum quodammodo perstat. Demum ita sectile est, & planum arte evadit, ut alterum alteri applicatum, atque compositum validissime adhaerescat, licet nec calx, nec caementum oppositis frontibus intercedat. Quo vero moles marmoris maior est, eo magis superiecti lapides subiectis incumbunt, & compagem firmiorem efficiunt. Lapides invicem sine calce, intrito, & caemento componere in magnis molium substructionibus in usu apud Romanos fuit. Idem facilitatum aliquando a Graecis, quod Thucydides in Pyraeo portu describendo, & alii Scriptores luculentissime memorant. Verum de his satis. Tu interim rem gratissimam praestabis, si quid in hac Epistola peccatum a me sit, amice monueris.

Parmae, postridie Idus April. Anno MDCCXLIX.

IACOBI BELGRADI

SOC. IESV PRESB.

AD EVNDEM

ANT. FRANCISCVM GORIVM

EPISTOLA ALTERA

*Qua Basis Ariminensis Inscriptio militaris
recens inventa illustratur.*

Cribis ad me, V. C. ut ego quoque Symbolam meam conferam, & eruditissimum Opus tuum meis quoque pagellis ornem. Nae tu male consulis eius immortalitati, qui praestantissimis monumentis levia, & inepta miscere velis, cuiusmodi ea sunt, quae tibi a me afferentur. Utut se res habeat, votis libentissime adnuam tuis, & veterem Inscriptionem recens Arimini erutam, brevissima interpretatione comprehensam, ad te mittam, in qua si quid vel a veritate alienum, vel minus apte scriptum invenies, causssae me tuae prorsus subiicio: *dirue, & aedifica: muta quadrata rotundis.* Rem enim gratissimam facies, & amicitia tua dignam. Satius enim est, ab amico amice reprehendi, quam a toto Literatorum coetu coram exhiberi.

INSCRIPTIO MILITARIS

inſculpta in fronte Baſis marmoreae (a)
Arimini inventae menſe Ian.

An. CIOCCCXLIX.

Quum novi Collegii Societatis IESV, vetere
fatifcente, fundamenta ducerentur.

C. NONIO

C. F. AN. (b) CAEPIAN

EQVO. (c) PVBL. EX QVN (d)

DECVRIS. IVDICV

PRAEF. COH. III. BRITT. (e)

NVM. VETERANOR

EQVITATAE. (f) TRIB. LEG. I. AD (g)

TRICIS. PIAE. FIDELIS. PRA

ALAE. I. ASTVRVM. (h) PRAEPOS

(i) NVMERI. EQVITVM. ELECTOR

EX ILLYRICO

C. VALERIVS. SATVRNIVS. I. (l)

ALAE. I. ASTVRVM. PRAEF. OPT

L D D D (l)

IN-

I N T E R P R E T A T I O

ADIECTIS ANIMADVERSIONIBVS.

*Caio Nonio**Cai Filio. Anienſi. Caepiano**Equo publico ex quinque**Decuriis Iudicum.**Praefecto Cohortis tertiae Brittonum**Veteranorum Equitatae. Tribuno**Legionis primae. adiutricis. piae. fidelis.**Praefecto alae primae Aſtutum. Praepoſito**Numeri Equitum Elektorum ex Illyrico.**Caius Valerius Saturninus Decurio**Alae primae Aſtutum. Praefecto optimo**Locus Decreto Decurionum Datus*

(a) Basis e marmore graeco conſtat, palmos Romanos circiter novem alta, baſi & coronide ornata. Latera quattuor ferme rectangula praefert, quorum tria artifex opere architectonico ornavit: quartum averſum rude, & inconditum reliquit. In fronte antica ſatis nitida Inſcriptio exſtat ferme integra, niſi quod extremas literas, quae dextro legentium margini occurrunt, & reliquum ornatum, vel antiquitas, vel alius caſus delevit, ac perdidit. Non procul ab hoc alii lapides ſatis magni nullo ferme opere, ſed unice materia (*giallo antico*) inſignes inventi. Puto, reliquias haſce ad publicum aedificium pertinuiſſe, in quo publica monumenta titulis inſcripta poni mos erat. Id coniiicio tum ex poſtica Baſis parte rudi, & ſcabra, tum ex aliis lapidibus minime ſectis, atque arte elaboratis. Puto enim averſum Baſis latus ex circumſtantibus lapidibus

re-

teſtum, ac ſeptum ferme latuiſſe, ac proinde nihil illud ornari intererat. Ornantur enim unice membra, quae oculis patent.

(b) Hoc eſt *ex Tribu Anienſi*. Mos erat inter gentis nomen, atque cognomen, Tribum, ad quam pertinerent, inferere, veluti nobilitatis argumentum, ac teſſeram. Innumera apud veteres Auſtores monumenta exſtant, quae certam rem efficiunt. *C. Verres Romilia* (Cic. 3. in Ver.) *Ser. Sulpicius Q. F. Lemonia* (Cic. 9. Phil.)

L. AELIANO L. F. AN. PROVINCIALI.

(Grut. 347. n. 6.)

T. AVFIDIO. T. F. AN. BALBO.

(Grut. 525. n. 2.)

Aliquando duabus, aliquando pluribus literis *Tribus* nomen expreſſum legitur. Exſtant duae Inſcriptiones Ariminenſes apud Gruteram, & Garuſſium *C. Faefellio C. F. An. Rufioni*, & *C. Gallerio C. F. An. Iuliano* ex eadem tribu Anienſi, & equo publico honoratis, ex Grutero pag. 1094. n. 2. & 1095. n. 2. & Garuſſio in Theſauro Graevii Tom. VII.

(c) *Equo publico*, ſubaudi *bonorato*, aut *exornato*, aut *donato*. *Equo publico bonorari dicebatur miles* (Sponii Miſcell. Erud. Antiq.) *cui equus impenſis publicis alebatur, & ubi equo publico legitur, ſubaudiendum bonorato, vel donato*: quod confirmat Inſcriptio Reinf. Cl. VIII. 33.

M. METTIO.

M. F. PAL. PIO EQVO. PVBLICO.
PRAEF. COHORT. V. THRACVM.

Plu-

Plures Inscriptiones exstant, in quibus vox *honoratus*, vel *exornatus* modo exprimitur, modo reticetur.

(d) Caius Nonius Quinque Decuriis Iudicum adscriptus erat. Ex quo deducere licet, Inscriptionem hanc non ante Caligulae imperium positam: puto autem, ut infra ostendam, longe serius. Nam Suetonio teste, Caligula, ut *labor levior indicantibus foret, ad quattuor priores quintam Decuriam addidit*.

Frequentius in priscis Inscriptionibus legitur *ex quinta Decuria*, vel *quintae Decuriae*. Ita apud Reinesium:

EQVO. PVBLICO. EX. QVINCTA. DECVRIA.

Decuris pro Decuriis apud veteres usitatum. Ita Lavini pro Lavinii, nugatori pro nugatorii, Pontis pro Pontiis, & alia similia occurrunt.

(e) *Brittonum*. Aliae inscriptiones exstant, in quibus milites Brittones memorantur.

(f) *Equitatae*. Paucae Inscriptiones occurrunt, in quibus vox *Equitatae* integra scripta legitur. Duas unice apud Gruterum invenio p. DL. 4.

P. LICINIO. P. F.

GAL. LICINIANO.

PRAEFECTO. COH. VII.

PREF. RVM. AL. PRAEELECTORVM

EQVITATE. &c.

L. FLAVIO. T. F. Ibidem p. MCVIII. 5.

QVIR. SECVLARI.

PRAEF. COH. PRIMAE

EQVITATAE. &c.

Co-

Cohortes Equitatae memorantur ab Hygino, ad Vagetio. Fortasse vox *Equitatae* usitatio erat in castris, quam in urbibus, & elegantes auctores malunt uti vocabulo *Cohortes Equestres*, quam *Equitatae*. Hermanus Schelius (in notis in Hyginum) conqueritur, ante se neminem, quid *Cohortes equitatae* sibi vellent, vel leviter docuisse. *Ipsae partim ex peditum, partim ex equite constabant. Erant Cohortes peditum, quae habebant proprios, & infitos, ut cum Vegetio loquar, equites suos. Aliae erant miliariae, aliae quingenariae.* In hisce Cohortibus ratio equitum ad pedites erat, ut 1. ad 3.

(g) Adiunctum *Adiutricis, pia, fidelis*, satis vulgare

TRIB. MIL. LEG. II.

ADIVTRICIS. PIAE. FIDELIS

(Grut. 556. n. 1. & 387. n. 8.)

Legio 1. Adiutrix a Galba, Tacito & Dione auctoribus, instituta. Romae pro Othone contra Vitellium stetit: Othone victo a Vitellio in Hispaniam missa: inde bello Germanico contra Batavos in Germaniam Domitiano, & Muciano accita. Onuphr. Panu.

Romae apud Gentilem Delphinum in fragmento legitur.

TRIB. LEG. I. ADIVTR. P. F.

Alibi: V. F. Scilicet, *Vittricis, Fidelis*.

Puto eius insigne fuisse *Capricornum*, ut constat ex numo Gallieni apud Mediobarbum.

(b) *Asturum*. Apud Gruterum (1028. n. 6.)

LEG. X. PRAEF. ALAE. I. ASTVRVM

Ali-

Aliquando legitur ASTYRVM. Conversio Y in V patrum frequens apud Romanos (Epist. 1. Pontaderae de veteri scrib. rat.) *lacruma, inclutus, & alia &c.*

(i) *Numeri*. Exercitus, & Cohortes vocari coeptae *Numeri* feris Romani Imperii seculis. Ex quo conicio, inscriptionem hanc declinante Romano Imperio, impressam. (Sozomen.) *Exercitum, non unam Cohortem, neque aliam dicimus, sed Numeros multos militum*

PRAEF. NVMEROR.
TENDENTIVM. IN. PONTO.
(Grut. 1046. n. 6.)

Numeri (Du Fresne Gloss.) *Cohortes*. Vox *Ulpiano, Vopisco, Ammiano, & aliis nota*. (Optatus lib. 3.) *Reversi sunt vexati milites ad Numeros suos. Numeri militares apud alios,*

(k) P. Ita ambigue scriptum, ut reipsa posset aliquis ambigere, legendum ne sit D, vel P. Vero simillimum tamen puto, legendum Decurio, Eruditorum enim consensus, ratio ipsa, & Inscriptionum stilus id quodammodo exigunt.

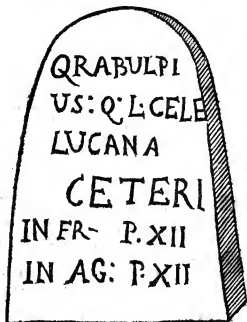
(l) Sigla usitatissima, cuius interpretatio Oedipo non indiget coniectore,

Si quae vel Arimini, vel alibi in apricum aetas, vel casus proferet, ad te scribam. Interim pagellas hasce excipe, & rem literariam strenuus urge.

Parmae postrid. Kal. April. MDCCXLIX.

Ne

Ne pagella haec vacet, perlubet adiciere vetusti Cippuli fragmentum, quod hoc ipso anno MDCCCL. inventum Tibure propter viam Flaminiam, mecum perhumaniter communicavit idem V. C. Iacobus BELGRADIVS S. I. P. missis ad me litteris Prid. Non. Aprilis eiusdem anni.

Respicit titulus iste communem sepulturam, quam CETERI obtinuerunt, exstructam a Rabulpio Q. Liberto CELERE (CELE...) forte legendum CELER, & a LUCANA; sed incertum est, num a familia LUCANIA adpellationem obtinuerit, vel sit cognomen. LUCANIA familia ex Gruteriano Thesaurus Antiquariis iam nota est.

AD

AD CLARISSIMVM PATREM
 ROMVALDVM ROTAM
 SOCIETATIS IESV
 ARIMINENSIS COLLEGII RECTOREM
 DE
 C. NONII CAEPIANI INSCRIPTIONE
 ARIMINI NVPER REPERTA
 FRANCISCI ANT. ZACHARIAE
 EIVSDEM SOCIETATIS
 E P I S T O L A

I. Osteaquam sexto Eidus Februarias, ni fallor, misi ad te Bononia amicorum suasa, CLARISSIME PATER, egregii Ariminensis marmoris, te auspice, in effodiendis Aedium nostrarum fundamentis feliciter sane reperti, interpretationem; de edenda in eundem lapidem Dissertatione cogitare coepi. Addidit ad id animos Florentiae celeberrimus, mihiq̃ue amicissimus Antonius Franciscus Gorius, cui Inscriptionis exemplum ostendi, measque de illo coniecturas aperui. Tum literis tuis a. d. xv. Kal. Martias humanissime a me perscriptis, in hoc consilio plane sum confirmatus. At de sententia ferme discessi, quum in Literariis Ephemeridibus Florentiae excusis prid. Kal. Mart. Epistolam Iohannis Dian-

Blanchi Ariminensis super eadem Inscriptione prodissse intellexi. Vt illam tamen legi (legi autem Nonis Martii) non inutilem fore sensi Dissertationem hanc meam, quae multa uberius explicaret ab illo vel praetermissa, vel paucis adtacta; nonnulla etiam, ut iis in rebus sit, quae sola coniectura definiri possunt, aliter atque ipsum sensisse video, proponeret. Itaque, ut ad rem ipsam adgrediar, illud primum edocebo, quae legenda sit Inscriptio; deinde aliqua ad eandem inlustrandam adnotabo; de aetate etiam, qua posita videatur, sententiam meam promam; tandem de loco pauca dicam, in quo lapidem inventum scribis.

II. Inscriptionem igitur legendam etiamnum puto, uti ad te scripseram vi. Eid. Febr. *Caio Nonio Cui Filio Autensi Caepiano, Equo publico, ex quinque Decuriis Iudicum, Praefecto Cohortis tertiae Brittonum Veteranorum Equitatae; Tribuno Legionis primae Adiutricis Piae, Fidelis; Praefecto Alae primae Asturum; Praeposito numeri Equitum Electorum ex Illyrico; Caius Valerius Saturninus Decurio Alae primae Asturum, Praefecto optimo. Locus datus Decreto Decurionum.* Hanc ipsam marmoris nostri explanationem dat, probatque idem Blanchus in memorata epistola, quam misisse dicitur a. d. xv. Kal. Martias; quo scilicet die de interpretatione mea ad te perscripta, ut nuper indicabam, gratulabar mihi per literas. Lectu facilis Inscriptio est. Gaudeo tamen, lectioni meae suffragium adcessisse Viri, qui in antiquaria re peritum se cum aliis monumentis comprobavit, tum epistolis illis, quas de Sentinatibus Inscriptionibus nuper emisit in lucem in Florentinis Ephemeridibus.

III.

III. At monet idem Blanchus non defuisse, qui notas illas EX. QVN. DECVRIS. IVDICV. sic legerent; *ex Quinquennalis Decuris Iudicium Decreto*. Aiebant nempe hi, C. Nonium equo publico donatum fuisse *ex Decreto Quinquennalis Decuris*, seu *Decurionis*. Enimvero *Quinquennalis Decurionis* mentio in celeberrimo illo apud Gruteram lapide pag. XCVI. 5. SEMONI. SANÇO. *Decures* autem, olim *Decuriones* dictos, auctor est Festus. Neque porro mirandum, heic obsoletum *Decuris* nomen, occurrere, quum & illud, quod plane videtur insolens, *EQUITATAE* adhibeatur. Haec illi, a quibus tamen eruditus Blanchus dissentit, & porro Antiquariorum natio dissentiet uniuersa. Quorsum enim antiquatam illam *Decuris* vocem, huc transferamus? quum multo planior sit interpretatio nostra, atque ab aliis, quas infra recitabimus, Inscriptionibus suffragium habeat? Neque *Equitatae* nomen, quod illi in suam causam trahunt, facum tibi faciat: nam nihil vocabulo, illo frequentius in Inscriptionibus post Augusti aevum; quod mox evincam. Addit Blanchus ad explicationem nostram confirmandam: *tanto più, che nel margine destro di questa lapida non manca mai più che una lettera o due; dove se quel QVN avesse voluto dire Quinquennalis, ce ne sarebbero almeno mancate quattro*. At haec viri docti ratiocinatio, ut vides, sumit, quod falsum est, *Quinquennales* nomen debuisse hoc vel simili modo scribi QVINQVENN. Atque in multis quidem lapidibus ita illud invenias descriptum. Exemplum habes in Inscriptione, quam reddunt Eruditi illi, qui Florentiae Diarium Literatorum hominum edunt in lucem, T. III. Part. IV. pag. 257. Saepè tamen illud reperio hoc literarum compendio in:

SYMBOL. LIT. VOL. IV

K

scul-

sculptum QVINQ. ut in Gruteriana Inscriptione 6, pag. 417. in Pifaurenfi xxxi. & xxxv. inque alia sane inlustri, quam ineditam primus vulgavit generis, doctrinaeque praestantia clarissimus Hannibal de Abbatibus Oliverius in egregiis suis ad Marmora Pifaurenfia Notis pag. 96. Fac igitur, & in nostro lapide *Quinquennalis* nomen ea sigla QVINQ. adscriptum fuisse; neque enim video, cur aliter fieri debuisset statuamus: tum una tantum in marmore desiderabitur litera Q.

IV. Aliud ipse argumentum contra Interpretes illos, quos subpresso nomine refellit Blanchus, duco ex iis, quae de *Equo publico* explorata habemus. Putant nempe illi, ut vidimus, Nonium nostrum *Equo publico* ornatum fuisse ex Decreto Quinquennalis Decurionis. At id quam absurdum est! quam ab antiquis moribus alienum! *Quid sit Equus publicus*, (ait Graevius in *Praef. Tom. 1. Thes. ant. Rom.*) iam satis notum est: nimirum qui dabatur a Censore ei, qui erat equestri loco natus, quique haberet equestrem censum, si Censoribus placeret, ut mereret in Turmis legionariis Roman. Equitum, cuique ad alendum illum equum erat adsignatum stipendium. Quae vere a Graevio scripta esse, docent veteres, quos etiamnum habemus, Historici. Vnum tamen addi debuit, quod miror a Cl. Viro praetermissum, ab Imperatore quoque datum fuisse equum publicum. Hinc in antiquo lapide apud Pitiscum V. *Equus publicus: Iudici decuriae quintae, equo publico per Traianum*, & apud Gruterum p. 404. 5. *Equo publico donatus ab Imperat.* pag. vero 415. 3. & 1101. 5. *equo publico exornatus ab Imp.* Quo ista spectent, intelligis, opinor. Ostendunt scilicet equum pu-

publicum donari Nonio non potuisse ex *Quinquen-*
nalis Decurionis Decreto, quum Censoris tantum,
aut Imperatoris esset, illo Equites exornare. At-
que haec sufficiant de interpretatione illa satis
exotica, quam post Blanchum impugnandam sub-
sceperam. Age iam, singula iam Inscriptionis ver-
ba expendamus.

C. NONIO

C. F. AN. CAEPIANO

V. De Inlustribus Noniis. Dissertationem ne heic
exspectes: eam aliquando Gorius fortasse conscribet.
Non illa certe huius loci est, ne (quod tamen
a multis antiquariae eruditionis aut prodigis, aut
ostentatoribus fieri adsolet) in una Inscriptione
explicanda, videar thesauros Romanae Antiquita-
tis universos effundere. velle. Adi intereasis, Pi-
tisci Lexicon Antiquitatum Romanarum. Invenies
ibi, Noniam Gentem fuisse plebeiam: *ex ea enim*
ortus est Nonius Balbus Tribunus Plebis, qui edi-
cto, quod Sotius in Antonii gratiam contra C. Cae-
sarem fecerat, intercessit. *Reperitur* (quod ibi-
dem Pitiscus monet) *in denariis Sex. Nonius Suf-*
senas, qui Praetor ludos votivos fecerit. *Exstat*
& aereus nummus, in quo Sex. Nonius Quincti-
lianus notatus est, qui fuit Consul A. 760, cum
M. Furia Camillo. At Nonios longe plurimos
dabunt maiores illi Inscriptionum Conlectores. Gru-
terus, Reinesius, Fabrettus, ac Muratorius, apud
quos tamen nullus (quod meminerim) occurrit
Caepiani cognomine. In his memoratu dignissimus
L. Nonius Verus Patronus Mutinensium, Aquile-
giensium, Brixianorum, & universarum Urbium
Apuliae, Calabriaeque, de quo Gruteri Inscriptio

MXCVIII. I. Nonius item ille, qui, ut Blanchus acapte notavit, paullo ante Nonium Ariminensem caput extulit ex Herculani, (si fas est credere in tanta Antiquariorum dissensione) redivivi ruderibus, atque a Cl. Gorio *Symbol. Liter. Vol. I.* inlustratur.

VI. Quae porro ante Nonii nostri cognomen adscribitur Tribus sigla AN. *Aniensis* dubio procul est, quam cum Terentina rustica additam fuisse xxxi. Tribubus A. V. C. CCCCLIV. docet Livius lib. ix. c. xx. Ariminenses tunc primo certae Tribui adscriptos fuisse, quum lege Julia A. DCCLXIII. Italis omnibus Civitas cum iure suffragii data est, certum videtur. At cuinam? Si lapidibus fides apud Oliverium in *Notis ad Marmora Pisaur.* in Anienti Tribu censi fuere Ariminenses, in Palatina quoque, & Lemonia. Hinc quaeri illud potest, quanam ex his prima fuerit, & quibus de causis in alias mutata? Sed quaestio isthaec perobscura certe est, atque explicatu difficilis. Nam quum Ariminenses lapides Augusti aetatem non superent, qui Ariminum Coloniam postremus deduxit, eo perfugio nobis uti non licet, quod Fontanino, aliisque ante ipsum feliciter cessit, a novis Coloniarum deductionibus Tribuum mutationem repetentibus. Multa de Pisaurensibus disputat hanc in rem a pag. 100. citatus Oliverius. Ea fortasse Ariminensibus aptari commode possint. Quamquam duo mihi praesertim in ea re diligenter consideranda viderentur, quae quod minime animadversa fuerint, vereor, ne eadem urbs pluribus Tribubus perperam adscripta fuerit a Viris eruditione praestantibus. Primum illud, ne peregrina marmora sint, & in ur-

urbem aliquam retroactis temporibus aliunde translata: alterum ne alieni hominis sint, qui ad eam Civitatem adcesserit, inque illa commoratus fuerit; patriæ suæ Tribu retenta: cuiusmodi inter marmora Pisaurensia Fatius ille Haruspex Fulguriator Etruscus homo, atque adeo Cortonenlis, qui a Pisaurensibus, ut Haruspices Fulguriatoris munere apud ipsos fungeretur, advocatus, a Stellatina Tribu, ad quam patria eius Cortona spectabat, ad Camiliam minime transiit, in qua censi fuerant Pisaurenses. Ut ut se res habet, Aniensem Tribum Ariminensibus plerique lapides vindicant, quibus hinc noster adcedet.

EQVO. PVBLICO

VII. Quæ ad equum publicum spectant, numero tertio occupavimus. Si plura cupis, consule præter Pitisci, & Caroli de Aquino Lexica, Oliverium pag. 104. not. in *Marm. Pisaur.* atque Italicam, quæ a Taurinensium Marmorum Inlustratoribus prodiit paucis ab hinc annis, de veteri urbe *Industria* Dissertationem.

EX. QVIN. DECVRIS. IVDICV

VIII. C. *Vibius Iudex de quinque Decuriis* occurrit in Gruteriano Thesauro pag. 487. 2. Quintam Decuriam adiecit Caius Princeps (Caligula), inquit Plinius lib. xxxii. cap. 1. Idem narrat Svetonius in eius *Imp. vita*. At cur DECVRIS scriptum heic? non DECVRIS; quo ferme pacto geminam litteram I insculpere consueverunt Romani. Fateor, id. satis apud illos usitatum fuisse. Plane adfuit illud, quod in Grutero legimus cccv. 4.

EX. QVATVOR. DECVRIS.

At inscriptiones quoque non desunt, in quibus I sine ullo a literis ceteris discrimine pro duplici I exhibeatur. Eiusmodi (ut aliquas indicem) est Gruteriana xxxii. 10. & xxxix. MVNICIPI pro *Municipii* habet inscriptio: in *marm. Pisaur.* xxx. v. vero & lxx. in *iisdem Marmoribus* L. RVTILI. Ne plura de hac apud Romanos I pingendi ratione, quam in praeclarissima *de Romanorum Nominibus* Dissertatione iam pridem inlustravit splendidissimum Italiae decus Marchio Maffei.

PRAEF. COH. III BRITTO

NVM. VETERANORVM

EQVITATAE

IX. Praefectum Cohortis dictum, qui Cohorti legionariae praeerat, scripsit Panvinus *Imp. Rom. cap. xvi.* Qua in re errasse virum summum docuit *Gracvius in Praef. T. I. Thef. Ant. Rom.*, ubi pluribus ostendit, nullos in Legione Praefectos, sed tantum Cohortium socialium, & auxiliarium fuisse. Hinc monet Oliverius *p. 113.* Cohortes illas *Civum Romanorum quatuor in Hispania*, quarum *Praefectus* in Pisauensi Inscriptione xxxv. dicitur P. Cornelius Cicatricula, non legionarias fuisse, sed ex illis, quae ab Inpp. institutae, variis in locis conlocatae in praesidiis erant. Haec profecto tertia Brittonum Cohors inter auxiliares fuit. Mentionem eius habeamus in Gruteriano lapide xxiv. 7. quem lubet heic adscribere.

IVNO.

IVNO. R. ET. MINER. SAC.
 GENIO. COH. III. BRIT. ARAM
 T. FL. FELIX. PRAEF. EX
 VOTO POSUIT. L. M.
 DEDICAVIT. KAL. DEC.
 GENTIANO. ET
 BASSO COS

Speciat lapis, ut ex notato *Gentiani*, & *Bassi* Consulatu vides, ad annum Chr. ccxi. Celebres item in lapidibus, quos quidem ego descriptos viderim, Brittonum Cohortes *prima*, *secunda*, & *sexta*. Primam commemorat Muratoriana Inscriptio p. 870. 5. & p. 1114. 5. in qua etiam *Flavia* dicitur. Id tamen nominis paullo post abiecit, *Aeliae* cognomine adsumpto. Testificatur id Gruterianus lapis p. 359. 3.

T. APPAEO. T. F. VEL
 ALFINIO. SECUNDO
 PROC. AVGVST. XX. HERED
 PROC. ALP. ATRECTIANAR
 PRAEF. VEHICVL. SVB. PRAEF
 GLASS. PRAET. RAVENN. PR
 ALAE. I. AVG. THRAC. TRIB. COH
 I. AELIAE. BRITTON. PRAEF
 COH. IIII. GALLOR. PATRON
 COLON. FLAMINI. DIVOR
 OMNIVM. AVGVRI
 II. VIR. QVINQ. BIS
 OB. MERITA. EIVS

D. D.

Se-

Secundam quoque, cuius mentio fit apud Muratorium p. 778. 2, *Flaviae* nomine insignitam fuisse docet vetustum Marmor a Reinesio descriptum Cl. vi. n. 128. p. 462. Sextam denique indicat Inscriptio, quam reddit Gruterus p. 1101. 3. Notitia Dignitatum Imperii *Tribunum Cohortis 111: Brittorum Abusinae* conlocat: ibi autem pro *Brittorum* legendum *Brittonum* scite monuit Doctiss. Pancirolus cap. 84. Cluverius porro, quem sequutus est Cellarius, Abusinam, seu Abusenam docet in Vindelicia fuisse, eamque hodie vocari *Abensperg*.

X. At qui Brittones hi? Caute Pancirolus citato nuper loco fuisse ait *Populos Galliae*, aut *Insulae Britanniae*, seu *Angliae*. At Blanchus Britannos fuisse, Anglos nempe, nihil dubitans adfirmat. Atque ille quidem magnam suae sententiae patronum habet Cellarium, cuius haec verba lib. 11. c. 4. pag. 322. ubi de Britannis Britanniam insulam incolentibus: *Est & alia forma nominis Brito, vel potius Britto, quo posteriores frequenter usi sunt. Aufon. Epigr. cx:*

*Silvius hic bonus est. Quis Silvius? iste Britannus:
Aut Britto hic non est Silvius, aut malus est.*

At sunt qui propter eam aliquid discriminis inter Brittonem, & Britannum quaerunt; in qua opinione etiam Christophorus Broverus ad Fortunati lib. 111. Carm. 6. pag. 69. quod verius Elias Vinetus negat ad dictum locum Aufonii, & illos confutat, qui Britones non in Insula, sed in Armorica Galliae regione ponunt; nam Iuvenalis aetate nulli Britanni in Gallia: nihilominus illè Satyr xv. vers. 124. dixit.

Qua nec terribiles Gimbri; nec Brittones unquam:
Sci-

Scilicet, rabie saeviunt, geminato Tau non tantam metri caussis, sed etiam alibi hac forma scribitur. Haec Cellarius. A qua quidem viri summi sententia abhorrebam maxime, quod noverim, sequiore praefertim aëvo, Britanniae Aremoricæ, seu minoris incolas in Galliis *Brittones* appellatos fuisse; de quo auctor sum; ut adeas Hoffmannum in *Lexico*, & Hadrianum Valesium in *Notitia Galliarum*. At vel invitum me in eandem sententiam pertrahit Tacitus, a quo *Britannorum Cohortes* saepissime nominantur, nusquam *Brittonum*, iisque in locis; ac verbis illis nominantur, quæ nonnisi de Britanniae Magnæ populis intelligi possint. Sed, quod rem plane conficit, *Flaviae*, & *Aeliae* nomen est, quod Brittonum Cohortes antea vidisti praenotatas. Perdomita Britannia est ab Iulio Agricola sub Flavio Domitiano, quod fuscè persequitur idem Tacitus in *vita Agricolæ*. Deinde T. Aelio Hadriano imperante, quum *deficientibus nationibus; quas Traianus subegerat, Mauri lacefferent, Sarmatae bellum inferrent, Britanni teneri sub Romana ditioe non possent*, ut in *Hadriani vita* scribit Spartianus, expeditio in Britanniam suscepta est, quam etiam Inscriptio Reinesii antea indicata commemorat:

M. MAENIO C. F. COR. AGRIP
PAE ET VSIDIO CAMPESTRI
HOSPITI DIVI HADRIANI
PATRIS SENATORIS PRAEF. COH
II. FL: BRITTON. EQVITAT.
ELECTO A DIVO HADRIANO
ET MISSE IN EXPEDITIONEM BRIT
TANNICAM &c.

Tum

Tum Imperator, Spartiano eodem teste, *Britanniam petiit, in qua multa correxit, murumque per octoginta millia passuum primus duxit, qui Barbaros Romanosque divideret.* Vides, unde *Flaviae*, unde *Aeliae* nomina Cohortibus Brittonum? A Flavio Domitiano, a quo domita Britannia maior, *Flaviae* dictae: tum *Aeliae* a T. Aelio Hadriano, qui compressis Britannorum motibus, muroque ibi ducto, Romanam rem in ea insula plane restituit. Quam belle omnia! Fac, *Brittones* intelligas Britanniae Aremoricae populos; frustra quidquam satis verosimile excogitabis, quo illorum Cohortibus *Flaviae*, atque *Aeliae* nomina vindices.

XI. Cohors III Brittonum *Veteranorum* dicitur in Ariminensi tuo lapide, vel ex hoc, mea quidem sententia, magni faciendo. Nam in universis Gruteri, Reinesii, Donii, ac Muratorii collectionibus nulla exstat Cohors Veteranorum. In Indice quidem Muratorii legitur *Cohors II. Veteranorum*; sed minus apte. Vide Inscriptionem ipsam, quae ibi notatur p. 760. 1.

P. VIRGILIO. P. F. P. N. POL.
LAVREAE AED. II. VIR. I. D. PRAEF. FABR.
IUDICI. DE. III. DECVRIS. EQVITI
SELECTIONVM PVBLICIS PRIVATISQ.
PRAEF. DRVSI. CAESARIS. GERMANI. II. VIR. QVINQ.
P. VIRGILIO P. F. P. N. POL. PAVLINO
EQVO. PVBLICO. IVDICI. DE III. DEC.
PRAEF. FABRVM. PRAEF. COHORTIS. II.
VETERANORVM EXERCITVS
Num

Num genuina Inscriptio isthaec sit, non quaero : illud aio, vocem *Veteranorum*, quae a Muratorio Cohorti II. iungitur, ad exercitum potius referendam esse. Magna sane multitudo Veteranorum sub Tiberio fuit, ut notat Tacitus *Ann.* Lib. IV. c. 4. Exercitum vero Veteranorum intelligo *Veteranorum Vexillum*, ut idem Tacitus loquitur Lib. III. c. 21. Veteranos scilicet, qui exauclorati retinebantur sub vexillo, ceterorum immunes, nisi propulsandi hostis. *Decuriam Veteranorum* visus quoque sibi est videre Reinesius in lapide, quem Cl. VIII. n. 27. pag. p. 542. exhibet :

M. IVNIO M. L. LANTANVSO

K A D R E M A P R O C V R.

D E C V R. VII. D V P L I C A R I O

M. IVNIVS. M. L. ASTYLVS

O L. D D.

Nam & heic, inquit ille, notae numerorum in literas resolvendae sunt; sed quotusquisque est, qui Reinesii nimiam in vexandis Marmoribus licentiam ignoret, feratque? Decuriae septimae ibi lego; nec ullam causam subesse video, cur numeros in literas convertamus. Fuere enimvero Cohortes aliquae Veteranorum, sed numero paucae, eaeque, ut equidem credo, auxiliares. Nam Veterani milites, qui nempe vicena stipendia meruerant, florente Republica, militia solvebantur; sed sub Principibus aliter factum. Tiberius enim, Suetonio teste in vita cap. 48. missiones Veteranorum rarissimas fecit, ex senio mortem, ex morte compendium captans. Hinc vero in seditione

ne

ne illa Pannonicarum legionum sub eodem Tibērio; quam *Annal. lib. 1.* describit Tacitus, Percennius quidam *promptis iam & aliis seditionis ministris*, velut concionabundus interrogabat, cur paucis Centurionibus, paucioribus Tribunis, in modum servorum obedirent? quando ausuros exposcere remedia, nisi novum, & nutantem adhuc Principem precibus vel armis adirent? satis per tot annos ignavia peccatum, quod tricena, aut quadragena stipendia senes, & plerique truncato ex vulneribus corpore tollerent? At qui honeste non dimittebantur, exauctorabantur; ac retinebantur sub aliquo vexillo, donec illis praemia solverentur, & agri immunes a labore, & munere omni castrensi; pugna in hostem excepta. Itaque vix apud Romanos Veteranorum Cohortes esse potuere. Singulare tamen quodpiam *Legionis VIII. Veteranorum* exemplum obliques in *Inscript. CLXXXVIII. Oliverii p. 73.*

.....
 POL. MILES. LEG.
 VIII. VETERAN
 ORIVNDVS. TVDER
 MIC. SITVS. EST.

Fortasse tamen intelligi posset Miles Legionis VIII. Veteranus. Hinc Oliverius ipse in *Indice §. III.* Inscriptionem hanc tum ad Legionem VIII. Veteranum ad Veteranum militem refert. Quis etiam omnia notis, quae militari disciplina apud Romanos conlapsa inreperunt? Porro in auxiliaribus Cohortibus non eadem omnia, quae a Romanis, instituta servabantur, ut facilius; etsi non admodum

dam frequenter Veteranas Cohortes in sociis populis, quam in Romano exercitu, invenias. Certe Batavorum Cohortes, quae sub Vespasiano a Romanis defecerant, *Veteranas* adpellat idem Tacitus *Hist. Lib. quinto Cap. XVII. & XXVII.*

XII. Quid autem monstri est vox illa *Equitatae*? Insoleus fateor esse hocce nomen, sed magno se auctore tuetur, Hygino, ut Fabricius sapienter notavit, Traiani Augusti Liberto, alio sane ab illo, quem sub Octaviano Augusto floruisse Suetonius narrat. Lapidēs quoque plurimi illud confirmant. Recole Reinesianae Inscriptionis verba nuper descripta. Vin? Inscriptiones alias? Gruterus p. 1108. 5. dabit L. Flavium Titi Filium Quirina Secularem

PRAEF. COH. PRIMAE
E Q V I T A T A E
C I V. R O M A N.
IN GERM. INFERIORE

Caïum vero Sagurum Priscum

PRAEF. COH
III LINGON. EQVITA
T A E

invenies in Marmore, quod primus edidit Oliverius meus in *Adnotat. ad Marm. Pisaur. p. 96.* Quid plura? Milites duos exhibet Thesaurus Muratorianus, alterum *Coh. viii. Praetoriae Piae Vigricis Equitatae p. 858. 3.* alterum *Coh. x. Equitatae*

tatae p. 866, 5. Imo vero quotiens in Inscriptionibus additur Cohortibus Sigla EQ. explico *Equitatae*: quum nusquam reperiam diserte scriptum *Equitum*, *Equitatae* semper. Quamobrem haud probare possum, quod ad Inscriptionem a Cl. Gori editam *T. I. Inscript. Etruriae* p. 337. 6. ubi *Praef. Coh. V. Eq. Spanorum* legitur, adnotavit vir ceteroqui magna eruditione Antonius Maria Salvinus, compendio illo EQ. *Equites*, Hispanos scilicet, denotari. At Salvino praeiverat Vrsatus in suo *de Notis Romanorum* commentario, quem heic propterea ut in aliis pluribus locis, emendandum intelligis. Neque in lapidibus solum vox illa longe usitatissima, *Cohors prima Claudia Equitata Sebastopoli*, *Cohors quoque prima Equitata Calamoniae* occurrit in Notitia Imperii ab eruditissimo Pancirolo illustrata, illa quidem sub titulo *in Ponto*, haec sub titulo *Palaeestinae*. *Equestres* eiusmodi Cohortes vocat Plinius, itemque Traianus Imperator (*Lib. Epistol. Plinii* x. ep. cvii. & cviii.) nisi potius id ad Criticos referas, qui *Equitatae* nomen aut ignorantes, aut malo consilio explodentes, siglam EQ. in epistolis illis *equestris* reddiderint. Hygini certe Sub Traiano scribentis auctoritas, & mira lapidum consensus magno argumento esse potest, *Equitatae Cohortis* nomen apud milites iam tum obtinuisse, ut cur illud defugerint Plinius, ac Traianus, non facile adsequaris.

XIII. Multo difficilius explicatu est, quid Cohors Equitata significet. Quum porro apud Hyginum Cohortes equitatas, & peditatas inveniamus, in earum assignando discrimine situs est labor universus. Enimvero putant eruditissimi quique inter recentiores militaris antiquae rei Scriptores,
Cohor-

Cohortes ex solo peditate constituisse; tum aliquas equite auctas, quibus *equitatarum* nomen additum, *peditatarum* vocabulo ab illis retento, quae ex veteri consuetudine pedites tantum censerent. Addit Schelius, eiusque exscriptor Pitiscus, quas Hyginus *Equitatas* Cohortes adpellat, eas ceteris antiquis auctoribus, Tacito, Suetonio esse auxiliares; Cohortes vero sine ullo additamento ab aliis nominari, quae ab Hygino *Peditatae* nuncupantur.

At aliter hac de re ita esse existimaverim, Equitatum Cohortium ante Imperatores nulla mentio. In Cohortibus tamen Equites fuisse, contra quam eruditissimi quique sentiant, multa mihi suadent. Nam praeter alarios, equites legionarios fuisse apud Romanos vel a remotissimis Reipublicae temporibus nemo negaverit. Livium adpello *lib. 35. 5. Ad perturbandos ordines eorum C. Livium Salinatorem, qui praeerat alariis equitibus (auxiliaribus scilicet) quam concitatissimos equos immittere iubet: legionarios equites in subsidio esse.* Hos porro *legionarios* dictos, quod ad legionem omnino spectarent, extra controversiam est. Vegetius enim *lib. 11. cap. 11. Legionem* adfirmat *propriis Cohortibus plenam... proprios, & sibi infitos Equites legionarios, iisdem matriculis tenere.* Hinc saepe idem Livius scriptas legiones dum memorat, in his equites recenset. Audi illum *lib. V111. Scribebantur autem quatuor fere legiones, quinque millibus peditum, equitibus in singulas legiones trecentis, Libro autem XL111. Finitus ibi quoque in legiones militum numerus, peditum quina millia, trecenti, & xxx. equites.* Aio iam, legionum Equites in Cohortibus censos fuisse. Nam Vegetius, qui *eiusdem lib. 11. cap. 1v.* adse-

adferit, expositurum se *ordinationem legionis antiquae secundum normam militaris iuris* cap. vi, ait: *his decem Cohortibus legio plena fundatur, quae* (aucto scilicet in dies legionariorum militum numero, qui nec satis constans ante Livianis temporibus fuit) *habet pedites sex millia, equites septingentos viginti sex*; equites autem istos ad singulas Cohortes ibidem refert, plures paucioresve pro Cohortium dignitate. Isidorus quoque dum scripsit, *Legionem habere centurias LX. manipulos xxx. Cohortes x.*, non alia de causa legionarios equites videtur praetermisisse, nisi quod in Cohortibus comprehenderentur. At, iniquis, axiomatis instar esse, Turmas equitum, Cohortes peditum fuisse. Fateor; sed axioma hocce ab errore profectum reiicere quid vetat? Quamquam aliquo illud pacto defendi potest; nam quum Turmae solos equites admitterent; Cohortes vero maxima ex parte peditibus constarent, peditum ratio haberi potuit in his potius, quam equitum. Hinc Tacitus *Ann. Lib. xiiii. 35. Adiecitque ex Germania legio cum equitibus alariis, & peditatu Cohortium*, socialium nempe, quae in Marmoribus *Equitatae* saepissime adpellantur. Non ergo inde equitatarum Cohortium a peditatis discrimen petendum, quod equites admitterent equitatae, nisi Cohortes omnes, quae Imperatorum aevum praecessere, equitatas fuisse dicamus, cuius rei nullum apud veteres vestigium. Etsi tamen legionarii equites Cohortium pars erant, in acie a peditibus separari potuere: nam & Vegetio auctore, qui equites ad Cohortes refert, constructa acie equites ordinabantur.

XVI. Nec minus falsum, quas Hyginus *equitatas*

*tatas Cohortes vocat, eas auxiliares fuisse. Nam Praetoriam Cohortem quis inter auxiliares recenset? Atqui illa Equitata dicitur in veteri illa Inscriptione, quam ex Muratorio indicabam num. XII. & in lapide apud Gruterum CCCLIV. 3. Sed & Cohortes plurimae Equitatae adpellantur in lapidibus, quae quum nullus illis adscribatur peculiaris populus, ad quem pertinuerint, sed tantum numerus, ut in altera Muratorii Inscriptione ibidem citata, Civium Romanorum fuisse videntur, non subsidiorum. Audiamus nunc Hyginum. *Habet itaque Cohors equitata milliaria pedites septingentos sexaginta, centurias decem, equites ducentos quadraginta, turmas decem. Cohors equitata quingenaria (fortasse quingentaria, ut loquitur Vegetius) habet centurias sex, reliqua pro parte dimidia. Cohors peditata milliaria habet centurias decem &c.* Hoc igitur videtur Hyginus statuere equitatarum, & peditatarum discrimen, quod nullas hae Turmas equitum habuerint, illae habuerint, & eo quidem numero, ut tribus peditibus unus eques adiungeretur, quod a Schelio quoque notatum video. At vel Hygini locus ille, praesertim ubi de peditatis Cohortibus sermo est, ab Amanuensibus male vexatus est: vel Traiani aeo nova isthaec Cohortium ratio originem duxit. Nova, inquam, neque solum quod peditatas haec videamus sine equite Cohortes; sed etiam quod ex his constituta legio Centurias omnino LXIV. comprehenderet, quum tantum LV. Centurias habere Legio consueverit, equitumque Turmae XXIV. equitibus constarent, quae XXXII., aut certe, ut cum Varrone loquar, *terdenos* numerabant. Vtut se res habet, Hyginianas has Cohortes non diu omni ex parte perdurasse existima-*

verim. Nullum enim post Hygini aetatem superest illarum vestigium in monumentis, & Vegetius, cui Hyginus ignotus fuit, Cohortium eiusmodi non meminit, licet, ut antea animadvertēbam, *ordinationem Legionis antiquae* explicandam susceperit. Itaque opinarer, paullo post Traianum, cuius aetate scripsit Hyginus, ad pristinam Cohortium formam rediisse Romanos, eam ipsam, quam Vegetius describit, numero pro conditione temporum aliquantulum aucto, vel inminuto. Quid ergo Equitatae Cohortes fuerunt post Hygini aetatem? Non illae certe, in quibus pedites, Equitesque militabant: tum enim omnes fuissent Equitatae, quum tamen aliae *Cohortes equitatae* dicantur, aliae *Cohortes* sine ullo additamento, atque adeo una, atque eadem Cohors uno tempore equitata fuerit, non item alio: quod (ne ad aliena exempla evagemur) Cohors III. Brittonum probat, in nostro Marmore *Equitatae* nomine praenotata, contra quam in alia Inscriptione, quam retuli numero IX. factum reperio. Igitur si me audis, peculiari de causa augebantur aliquando Cohortes Equitum numero, & ea quidem lege, ut Turmae Centurias ipsas componerent. Nam in Vegetiana, eaque antiqua Cohorte, praeter Centurias aliquot Turmae Equitum censebantur: in Hyginiana vero Equitum Turmae Centuriarum ipsarum pars erant, easque explebant. Id ergo solum ex Hyginiana Cohorte deinceps servatum crediderim aliquando, gravioribus quibusdam de causis, ut peditum numerus ex Centuriis detraheretur, ac totidem equitum numero suppleretur. Expende quaeso celebrem Taciti locum de Batavorum, & Caninefatium Cohortibus *Hist. lib. IV. 19. Pretium itineris, donativum,*

tivum, duplex stipendium, augeri Equitum numerum, . . . postulabant? Equites igitur aliquot habebant. At non eo certe numero, quem praefert Hyginiana Cohors. Tum enim insana fuisset earum petitio, & contra omnem Romanorum consuetudinem. Videntur igitur constitutae fuisse ad Vegetii descriptionem; dum porro augeri Equitum numerum postulabant, aliam Cohortis formam induere petebant, & equites addi peditibus detractis, inque Centurias ipsas referri. Equidem scio, augeri potuisse Equitum numerum, quin Centuriis admiscerentur. Sed, vere ut dicam, quum ab Hygino equitatas Cohortes dictas inveniamus, quae Centurias ex equite, & peditibus coactas haberent, ac paullo maior equitum numerus, nisi alia adcedant, equitatis Cohortibus a non equitatis discernendis vix videatur sufficere, id perplaceret. Hinc vides, cur quae Brittonum Cohors adpellatur equitata in Marmore nostro, equitata non fuerit anno cccxi. quo alia illa Inscriptio posita fuit. Nimirum quo tempore illi praefuit. Notius, ad Hyginianam formam constituta fuit, duas tantum Turmas praeter Centurias habuit de more, quum a Tito Flavio Felice regeretur; Idem dic de Batavorum Cohortibus, quas *equitatas* aliquando fuisse Marmora testificantur. At cur Vegetius plane equitatas Cohortes omisit? Mirandum sane eius silentium, eoque mirandum magis, quod auctor ipsi ferme aequalis, qui notitiam dignitatum Imperii conscripsit, earum aliquot recenset. Putarem tamen, eam ob causam de illis Vegetium nihil differuisse, quod extraordinariae Cohortes eiusmodi essent, ac praeter *normam* iuris militaris. Hae meae sunt de Equitata Cohorte coniecturae, quae utinam tibi probentur!

T R I B . L E G . I . A D I V

T R I C I S . P I A E . F I D E L I S

XIV. De Tribunis legionum passim rei militaris Scriptores, in quibus Lipsius in *lib. de Milit. Rom.* & Stevechius ad *Vegetii lib. 11. cap. v11.* Tantæ dignitatis erant Praefecti equitum, ut Tribunis legionum aliquando praelati sint; sed Claudius id inmutavit; nam *equestres militias ita ordinavit, ut post Cohortem, Alam, post Alam, Tribunatum Legionis daret.* Suet. in *Claud. cap. xxv.* Id sane fugit Blanchum, qui Praefecturam Alae I. Asturum; de qua mox, praecipuam fuisse ex dignitatibus a Nonio gestis adfirmavit; quo vero fundamento? Reddo Blanchi verba: *Sembra, che questo posto sia la maggior carica, ch'egli abbia sostenuta, venendo questa nell' Inscrizione, come cosa più onorifica, due volte mentovata.* Vbi nam quaeso Praefecturae huiusmodi mentio secundo in hac Inscriptione? Sub finem scilicet, ubi legimus: *C. Valerius Saturnius Decurio Alae primae Asturum Praefecto optimo.* At heic certe non ut honoris nota, reperitur Praefecti nomen, sed veluti causa, cur C. Valerius Saturninus lapidem istum C. Nonio Caepiano posuerit, Decurio nimirum Alae Primae Asturum eiusdem Alae Praefecto optimo. Et plane hospes sit, oportet, in vetustis Inscriptionibus, qui exempla desideret. Vnum tamen habeto ex Marmoribus Pisaurensibus p. 26. LIX.

D. M.

N. P A C C I. M. F. C A M.
 V E R O N A S E N E C I O N
 M I L. C O H. V I I. P R A E T.
 7. M A X I M I. V I X. A N. X X X.
 M I L I T A V I T. A N. X I I I.
 M. V A R I V S O P T A T V S
 A M I C O O P T I M O.

PRAEF. ALAE. I. ASTVRVM

XV. *Astures*, qui & *Astyres*, Hispaniae populi. Vide tamen Cl. Gorium *Inscript. Etrur. Tom 11. pag. 21. L. HAEBIVS. L. F. GAL. IVNCINVS. PRAEF. ALAE ASTVRVM.* exstat apud Gruterum p. 378. 4. *Ala vero prima Asturum* in alio lapide Gruteriano occurrit p. 1028. 6. Celebres quoque in lapidibus Cohortes Asturum. Ex his III. ASTVR. EQ. C. R. *Asturianorum* nempe, ut explicat Vrfatus, seu melius ad constantem Inscriptionum usum, *Asturum Equitata Civium Romanorum*. Nempe in Cohortibus socialibus quandoque Cives Romani militabant; cum autem titulus addebatur *Civium Romanorum*, ut notatum invenio ab eruditissimo Oliverio p. 113. *suarum in Marm. Pisaur. Notarum*. Equites Alarios a Legionariis Equitibus, quos ad Cohortes spectasse antea dixi, alios fuisse nemo ignorat.

PRAEPOS. NVMERI. EQVITVM. ELECTOR. EX
 ILLYRICO

XVI.

XVII. Io non mi fermo ora a considerare altre cose di questa lapida, come è quel titolo di *Pia*, e di *Fedele* dato a quella *Legione*; nè che cosa fosse quel *PRAEPOSITVS NVMERI. EQVITVM ELECTORVM. EX. ILLYRICO*; perciocchè queste cose sono facilissime ad intendersi da ognuno, e nel *Grutero*, e nel *Reinesio*, e nel *Tesoro del Sig. Muratori* si ritrovano *VARII esempi sopra CIASCUNA*. Haec *Blanchus*: quae verà quidem sunt, quod ad *Piae*, ac *Fidelis* nomina legioni illi tributa adtinet. Verum in universis illis *Gruteri*, *Reinesii*, ac *Muratorii* collectionibus ne semel quidem occurrit *Praepositus Numeri Equitum Electorum ex Illyrico*. Habebamus quidem apud *Gruterum* p. *MXCVI* 6. *Praepositum Numerorum tendentium in Pontum*, & *Praepositum Numeri Syrorum Sagittariorum* apud *Murat.* *MXCIX*. 6. At *Praepositus Numeri Equitum Electorum ex Illyrico* nunc primo prodit; neque quid eiusmodi *Equites electi* fuerint, imo quid *Numerus* facile est explicare. Nam ut a *Numeris* ordiar, alii *Cohortes* intelligunt, *Legiones* alii, alii *vexillationes*, alii generale quoddam militiae nomen ad agmina, & corpora militum significanda adhibitum. Nec vero dubitandum, aliquando *Numerorum* nomine *Cohortes*, *Legiones* aliquando denotari. *C. Aemilius Severus Centurio Numeri Pannonici* memoratur a *Muratoriana* Inscriptione p. 775. Heic ergo *Numerus*, aut *Cohors* fuit, aut certe *Legio*; nam alterutram indicat *Centurionis* dignitas. At in nostra Inscriptione, quum de *Equitibus* sermo sit, neque iis *Legionariis*, aliud omnino a *Legione*, & *Cohorte* significat *Numerus*, corpus nempe *Equitum*, ac fortasse, quod nos *Itali* hodie dicimus, un distaccamento di *Cavalleria*. Numerum equestrem *Tertiacorum* dixit
Am-

Ammianus Marcellinus *Lib. xxv.* Saepe igitur Numerus generatim indicat Corpus, *τάγμα*, manum militarem; atque hoc sensu a Vegetio saepe usurpatur, ut *Lib. ii. Cap. ii. & Lib. iii. Cap. ix. & xv.*

XVIII. Ad Equites electos transeo: *Equitem Se-lectorum publicis privatisque* habet Muratoriana Inscriptio num. xi. descripta: Alii hi Equites ab Electis nostris, & iidem fortassis atque extraordinarii, quos Polybius memorat *Lib. vi. C. xxviii.* & Spartianus in *Caracalla. Cohortem primam Iuliam Lectorum valle alba* invenio in Notitia Imperii: item *V Alam praelectorum sub Comite Aegyptii.* Subspicatur autem Pancirolus Cohortem, Alamque huiusmodi tamquam ceteris praestantiorē, *selectam* dictam fuisse. In hanc sententiam Tacitus *Hist. Lib. iv. Cap. xii.* *Erat & domi delectus Eques praecipuo nandi studio, arma, equosque retinens.* Num hoc sensu Equites nostri *Electi*? Sed fortasse haec somnia sunt; neque alia ulla de causa electi dicuntur ex Illyrico; nisi quod lecti in Illyrico fuerint; seu Illyrici. Sic apud Ammianum Marcellinum antea citatum *Lib. xviii. p. 8.* lego; *duarum turmarum Equites circiter septingentos ad subsidium Mesopotamiae recens ex Illyrico missos fuisse.* Tacitus vero *Hist. Lib. i. 31.* *Missus & Celsus Marius ad electos Illyrici exercitus: capite autem 6. dixerat: multi ad hoc numeri e Germania, ac Britannia, & Illyrico, quos idem Nero ELECTOS praemissosque ad claustra Caespium . . . revocaverat.* Tum Nonius noster Praepositus fuisset Numeri; seu Praefectus Alae Equitum Illyricorum. Id mihi homini in antiquaria re mysteria omnia defugienti veri longe similis

C. VALERIVS. SATVRNINVS D
ALAE. I ASTVRVM PRAEF. OPT.

XIX. Blanchus heic vulgaris quaedam de Decurionibus Turmarum adscribit, eos monens olim x. tantum militibus praepositos fuisse; deinde vero xxx. Turma enim xxx. Equitibus constabat, ac tribus Decurionibus; tum dempti Decuriones duo, inque eorum locum duo subfecti milites, unus autem relictus Decurio, qui universis imperaret. At haec ad Turmarum, quae in Legione habebantur, Decuriones spectant. De Alis dicendum fuerat, in quibus Decuriones fuisse, testem habemus Inscriptionem nostram, aliasque, quas inter Muratoriana MXXX. 2. *Decurionem Alae I. Casanatium* nobis exhibet. Porro Savilius ad Tacit. Hist. Lib. II. 14. Alam monet (Milliariam puto) decem Turmas complexam fuisse. Si verum id est, longe plures, quam xxxii. Equites Alari Turma censebantur. Ala enim Milliaria M. quingentaria IO. equites numerabat. Ammianus citatus *duarum Turmarum Equites circiter septingentos* enumerat: quo tamen in loco, si copia mihi esset, Graecum auctoris textum libenter consulerem.

L. D. D. D.

XX. Heinc putaverim, Inscriptionem Basi Nonii Statuam sustinenti insculptam fuisse, & a Saturnino publico aliquo in loco positam. *Quotiens enim*, inquit Oliverius p. 2. Not. in Marm. Pisaur. publico in loco ponenda erat Inscriptio, sive
sacra

saera esset, sive profana, a Decurionibus eiusdem loci concessio erat impetranda. Quod autem ad me scripsisti, haud ab Inscriptione procul inventa fuisse marmorei capitis fragmenta quaequam, rem mirifice confirmat. Nonii nimirum caput illud adicio ad Statuam spectans, a Saturnino ibi conlocatam. Quaeri heic illud posset, num Inscriptio isthaec sepulcralis fuerit? *De loco dato in sepulcralibus, numquam mentionem vidimus*, ait Maffei in Galliarum Antiquitatibus p. 65. Quod si vere pronunciatum a Viro summo, a sepulcralium numero plane Inscriptio nostra dispungenda erit, quum in ea *locum datum Decreto Decurionum* habeamus. At Benedictinus, qui Parisiis an. MDCCXXXIX. librum edidit praenotatum: *Explication de divers Monuments singuliers* p. 80. aliquibus exemplis probat, locum sepulturae a Decurionibus quandoque datum fuisse. Nihilo tamen minus vix adducor, ut Inscriptionem nostram sepulcralibus adenseam. Nam praeterquamquod illud perraro factum fuit, ut Decurionum Decreto locus sepulcri daretur: nulla in marmore nostro sepulcralis formula exstat, contra quam in eiusmodi monumentis fieri consuevisse, ipsae illae Inscriptiones confirmant a P. D. Martin (hoc enim Benedictino illi nomen) adversus Maffei prolatas. Nam haec in prima sub finem legimus: *sub ascia dedicaver*: alterius vero hoc initium est: D. M. Tertia tandem, quam ille ex Kirchmanno hausit, ac post Gruterum cccLxxiv. 1. Fabrettus quoque descripsit *Inscript. Cap. vi. p. 463.*, a filiis, filiabusque posita est M. Baebio Suetrio *Patri optimo*, ac *funeris publici* meminit eidem Baebio a Decurionibus decreti. Addamus quartam Inscriptionem ex Iacobi Menoetii Vaseoncelli libro quinto *de Antiquit. Lusitan. p. 297.*

LABERIAE L. F. GALLAE
 FLAMINICAE EBORESI
 FLAMINICAE PROV. LUSI-
 TANIAE IMPENSAM PVNE-
 RIS. LOCVM SEPVLTVRAE
 ET STATVAM. D. D. COLLI-
 P. PONESIVM DATAM L.
 SVLPICIVE CLAVDIANVS

Sed quoniam haec adnotamus ad siglas illas L. D. D. D., ad explicationem libet excurrere, quam Oliverius citatus p. 142. tradit, haram notarum in Pisfaurensi marmore XLIV. L. D. D. D. P. *locus datus Decreto Decurionum Pisfaurensium*. Ita illas interpretatur post Manutium Eques ille, amicusque meus praestantissimus. Mallem ego interpretari: *locus datus Decreto Decurionum Publice*. Concedo equidem; Inscriptionem illam ad Pisfaurense omnino spectare: quid enim? Infensus ego Pisfaurenribus, quos ab eo tempore amavi semper, quo apud illos in Ecclesia principe sacri Ieiunii tempore verba feci? At Pisfaurensis est & Inscriptio, quam idem Oliverius primam in Marmoribus suis esse voluit. In ea autem lego. L. D. D. D. *Publice*: quod adverbium in aliis quoque Pisfaurenribus Inscriptionibus occurrit, ut in XIX. XX. XXXII. XXXV. Quidni igitur in marmore illo siglam P. ex aliis item Pisfaurenribus marmoribus interpretemur potius *publice*, quam *Pisfaurensium*. Ad haec adcedit, notam illam P. in monumentis legi, quae ad

ad Pifaurensem Urbem minime spectant, ut in Gruteriano lapide cmit. 2. Ego certe, quod ab ipfomet Oliverio fervatum video, ex Infcriptionibus Infcriptiones interpretari malo, quam ex coniecturis. Haec amice contra amiciffimum virum dicta sunt: qui si *Pifaurenſium* omnino velit ibi legendum, me tandem non difficilem habuerit ſubfragatorem.

XXI. De aetate Infcriptionis agendum nunc eſt. Et eam quidem poſt Galbae tempora collocandam, argumento eſt Legio I. *Adiutrix pia, fidelis*, cuius Tribunus fuit Nonius; haec enim Legio, quum a Galba inſtituta fuerit, ut ex Tacito, ac Dione certum eſt, vetuſtior Galba Infcriptio eſſe non poteſt, in qua Legionis eius mentio. Blanchus porro putat, illam non eſſe Domitiani Imperio recentiore, eo ductus argumento, quod numeralibus notis, atque adeo literae I. linea ſuper poſita ſit; morem autem hunc ad Domitiani aetatem obtinuiſſe numiſmata confirment. Qua in re nolim ego, Blanchi errorem illum carpere, ſcribentis, in noſtro marmore lineam numeralibus notis, ac literae I. inminere; quaſi vero, quae ibi linea diſtinguitur, litera I. numeralis nota non ſit. Facile peccatum hocce condonetur homini raptim epistolam conſcribenti. At doleo, eruditum illum virum ignorafſe, longe poſt Domitiani obitum conſuetudinem apud Romanos perſiſtiſſe linearum ſupra numeros, literaſque in marmoribus ducendarum. Vin? exempla. Vel ſola inclyta Piſarum Urbs, ex qua ad te ſcribo, tria ſubgerit, in Infcriptionibus totidem, quas ex ipſo lapide a me deſcriptas heic reddo.

I.

in exteriori Basilicae Pisanae latere

T. AELIO HADRIANO
 ANTONINO AVG. (a) PIO PONT
 MAX. TRIB. POTEST. III, COS. III. PP.
 INDVLGENTIS.

(a) AVGVS. *Martinius legit in Theatro Basil. Pis:*
 T. I. pag. 19. *contra marmoris fidem*

II.

*In celeberrimo, admirandoque Coemeterio, quod
 vulgo Campo Santo, Columna milliaria*

CAES. I. AEL
 HADRIANVS. ANTONINVS
 AVG. PIVS P. M. TR. P. VI. COS III
 IMP. II. P. P. VIAM AEMILIAM
 VETVSTATE DILAPSAM OPERIB (b)
 AMPLIATIS RESTITVENDAM CVR
 A ROMA M. P. CLXXXVIII.

(b) OPER. *Idem Martin. ibid. p. 119. sed mar-*
more refragante. Nec mirum, indiligentem fuisse
in lapide describendo Virum illum; qui primas illas
figlas: CAES I. AEL. interpretari potuit: Caesar
Imperator Aelius, quo nihil miserabilius. Impera-
toris

toris enim & Caesaris nomina ita constanter in lapidibus, & numis conlocantur, ut priore loco Imperatoris, posteriore Caesaris nomen legatur. Feliciter Gorius restituit: Caesar Titus AELIUS. Nimirum Iota illud longiore hasta insculptum est a quadratario pro litera T. praenominis Indice. Qua de re consulendus Hagenbuchius in Epistola epigraphica de Diptycho Brixiano a pag. CXXXI.

III.

Columna milliaria conrota in porticu Ecclesiae
S. Petri in Gradu

IMP. CAES. D. NRO (c)

PIO FELICI. SEMP. AVG.

IMP. CAES. DN EL. GRATIANO

PIO. FEL. SEMP. AVG.

DIVI VALENTINIANI AVG. FILIO

IMP. CAES. FL. VALENTINIANO

PIO. FELICI. SEMPER AVG

DIVI VALENTINIANI AVG FILIO

CIVIT. PISANA

M P. II II.

(c) Suppl. FL. VALENTI

Mea igitur haec est de lapidis tui aetate opinio, eum non multo post T. Aelii Hadriani Antonini exitum positum fuisse. Cohors III. Brittonum heic *Veteranorum* dicitur: igitur quum so-
lum

lum domita sub Fl. Domitiano Britannia, ibidem Cohortes conscribi potuerint, & Veteranorum nomen Brittonibus nonnisi post vicena stipendia dari licuerit, ante postremos imperantis Domitiani annos statui non potest. Praeterea ut mittam ante Traianum vix equitatas Cohortes inveniri, neque *Flaviae*, neque *Aeliae* nomen additur Cohorti; quod vix factum fuisset pimis illis temporibus, quibus nomina illa Brittonum Cohortibus a Domitiano, atque Hadriano imposita fuisse num. x, arguebam. Tandem characteres ipsi lapidis, ipsa lapidis forma clamat, ultra Aelii Hadriani aevum differri multum non posse eius aetatem.

XXIII. Quod ad locum adinet, in quo lapis inventus (de hoc dicendum aliquid extremo loco proposueram) ibi antiqua Ariminensis Urbis moenia existisse, nullus dubito. Haec autem quos auctores habuerint, incerta res est. Nam Romanos illa aedificasse vix dixerim, non ea quidem de causa, quam adfert Blanchus veri haud simile ratus, Romanos praeclara suorum monumenta in eum usum convertisse, quum gravis hostium metus extrema quaeque quam saepissime suaserit, & Atheniensium muri ex sacellis, sepulcrisque constituerint, ut scribit Cornelius Nepos in *Themistocle Cap. 6.*; sed quod nulla ad id Romanos post Vespasianum, ac Virellium necessitas videatur coegisse. Itaque a Belisario murum illum constructum fuisse inducor ut credam, Gothorum iurruptioni obstiturum. Idem certe ex Procopio *Lib. III. de Bello Gothico Cap. XI.* discimus, a Belisario Pisauri factum; quum enim ille devastata a Witige Pisauri moenia reparare instituisset, Protectoribus suis praecepit, ut *murorum minas omnes,*
quo-

quomodocumque possent, restaurarent, iniectis lapidibus, luto, & siquid esset aliud. Hoc autem illi adcurarunt. Haec inter sacrarum Concionum labores de lapide tuo perscripisse sit satis. Tū vero, PATER CLARISSIME, de Ariminensi Vrbe, deque literaria Republica bene mereri perge, qua coepisti, in curandis antiquorum rudum fragmentis diligentia, quam Deus optimus maximus felicem, faustamque tibi, & Antiquariis omnibus esse velit. Dabam Pisus, Anno vulgatae Aerae, MDCCCXXXIX, quinto Kal. Aprileis.

Ps. Ex Venetis literariis Ephemeridibus nunc adcipio, P. Iacobum Bellogradum Mutinensibus typis Explanacionem quampiam edidisse in eundem hunc lapidem. Scribit autem ad me Cl. Eques Hannibal de Abbatibus Oliverius, misisse se quoque Ariminum eiusdem inscriptionis Enarracionem, Ferme poenitet, me in hoc argumento bonas horas insumpsisse post tot Doctissimorum Virorum curas, quibus vix quidquam novi adcedere posse intelligo. Sed iacta est alea. Quidquid illud est, quod ad te scripsi, habeto! cumque illorum commentariolis, quorum mihi copiam haud fuisse vere doleo, ubi contuleris, quae a me praetermissa deprehendes, aut etiam perperam indicata, emendato. Nostros in aureum Hermanni Hugonis librum *de prima scribendi origine* commentarios ad finem perductos brevi edemus, tum ad Pistoriensium Anecdotorum conlectionem typis parandam adgrediar. Vbi Roma advenerit Clarissimus Abbas Garampus, ut illum adeas, auctor sum. Dignus est ob ingenii, eruditionisque praestantiam, quem plurimi facias. Vale iterum,

L E T T E R E
DI
FRANC. ANTONIO ZACCHERIA
DELLA COMPAGNIA DI GESV'
ALL' ILLVSTRISSIMO SIG.
ONOFRIO DEL MOSCA
CAVALIERE DI S. STEFANO,
ETRA GLI ARCADI DELLA COLONIA
ALFEA
PERSIMBO SELLENIANO
SOPRA ALCVNE ANTICHITA'
DI PISA.

P R E F A Z I O N E.

Grandissima infelicità dell' Italia nostra ho io sempre giudicato essere, che de' singolari, e stasi per la moltitudine, stasi per la magnificenza, stasi per la preziosità incomparabili Edifizj, e Monumenti, i quali l' adornano, e sovra d' ogni altra regione rendonla maravigliosamente bella, ed invidiabile, da quel, che ne hanno scritto certi Viaggiatori, portino gli Oltramontani sentenza. Nel continuo girare, che è per mio privato piacere, e per la santa predicazione ho fatto da non molti anni, ho in quasi tutte le Città nostre pregevolissime cose osservate, delle quali ne' costoro libri appena si vede menzione farsi, in mentre che le più volgari vi sono diligentemente notate. Un sola esempla recherò quì in mezzo, che all' argomento di queste mie Lettere appartiene. Il P. Montfaucon dottissimo

SYMBOL. LIT. VOL. IV.

M 2

Be-

Benedettino nel suo Diario Italico pag. 395. parlando di Pisa se ne spaccia con queste parole: Illo comite (D. Pietro Benedetti, il quale era allora in quella famosa Vniversità Maestro delle lingue Siriaca, ed Araba, e fu dappoi nostro Religioso, ed insigne Editore dell'opere Siriache di S. Efrem) Campum sanctum, ut vocant, adiimus, areamque subdialem veterum sepulcris oppletam, Baptisterium, Ecclesiam Cathedralem, Turrim Campanariam, quae ab altera parte propendet, ac si vergeret in ruinam; sed haec trita, & vulgata sunt: Indi pag. 397. segue a dire: pomeridianas horas visendis Thermis Pisanis, quarum grandes hodie reliquiae superfunt, insumpsumus: dal che prende occasione di ricopiare due moderne Inscrizioni ivi poste, quando che non perissero tali preziose reliquie, fu provveduto. Non mi fermo a disaminare la forza di quelle parole: sed haec trita, & vulgata sunt, le quali quando in tal senso volessero prendersi, che le accennate cose triviali fossero, e volgari, farebbono veramente ridere; e se per esse volle dimostrarsi, che quelle cose già note erano, e divulgate; mostrano, che il Padre Viaggiatore potea similmente spacciarsi delle altre Città, le cose delle quali da lui rammentate, sono in grandissima parte, non pure a Nazionali, ma agli Esteri ancora manifeste, e conte, ed alla mole di un Lunario ridurre la Descrizion del suo Viaggio Italico, Ma sembrami strana cosa, che un Uomo dell' antichità intendentissimo, e che sì fatte memorie ebbe a precipua mira di notare nel suo Diario, almen de' Cenotafi, che sono nel Campo santo, o di qualche altra vetusta Inscrizione, non facesse special ricordanza, e che niuna o delle antiche, o delle moderne fabbriche, nè il deliziosoissimo lung'Arno rammemorasse; quando i canali, e le
stra-

strade di Livorno come rara cosa ricorda. Il che non tanto a tacciare un Uomo, l' erudizione di cui sarà sempre ammirabile, voglio aver detto, quanto ad avvertire chi di tali compilazioni si diletta, a non volere da quelle, che ivi descritte sono, le cose nostre argomentare.

*Ma un piccol saggio delle cose Pisane, onde avrebbe il P. Montfaucon potuto il suo Diario ornar grandemente, propongo io in queste Lettere. Nel che quelle memorie tralasciando, che e dal Canonico Martini nel suo Teatro della Pisana Basilica, e dal Sig. Proposto Gori ne' Tomi dell' Inscrizioni della Toscana, e finalmente dall' altro Proposto Sig. Muratori nelle Antichità Italiche de' mezzani tempi sono state fedelmente descritte, ed illustrate, ad alcune mi restringo, che da questi eruditi Scrittori sono state sotto silenzio passate, o per una delle tante ragioni, delle quali i più scienziati Uomini hanno a dolersi, sono da essi state con minore esattezza stampate. Questo intendo principalmente di avvertire per le Inscrizioni, che quì si troveranno alquanto diverse da quelle, che ne' citati volumi ha inserite il Chiariss. Sig. Cori. Sarebbe veramente desiderabil cosa, che chi imprende di dare raccolte d' Inscrizioni, tutte in persona le rivedesse su marmi. Ma chi ciò può sperare? Convien fidarsi di chi ce le manda, poco pratico alcuna volta dell' antico scritto, e ciò, che più monta, dello stil lapidario, e tal fia-
ta ancor visionario: su di che grazioso avvenimento mi è occorso in Pisa stessa, il quale potrà in altra occasione raccontarsi. Per la qual cosa non a trascuraggine di questo indefesso Illustratore delle Antichità voglionfi attribuire gli errori per me corretti, comechè per altro leggieri, e di minor conto; ma alla sola fatal condizione di tali difficiliss-*

sime imprese. Perocchè per la maggior parte delle Pisane Inscrizioni gli fu d'uopo di attenersi alla fede di certe Schede della Biblioteca Stroziana, di un Manoscritto del Brunelleschi, e di altri, che gliel'e mandarono. Laonde tanto sarà dire; tal cosa è sfuggita al Sig. Gori; il Gori legge diversamente ec. che dire; gli esemp-ari, in quali il Sig. Gori ha lavorato, leggono diversamente ec. Ed è ben vero, che il detto Sig. Proposto fu alcuni pochi giorni in Pisa: ma troppo più voleavi tempo, ed agio per tutto osservare, e tanto più, che quasi tutti que' giorni gli trapassarono nella necessaria ed utilissima ugualmente che malagevole, e noiosa collazione de' Cenotafj dal Noris stampati colle lapide originarie, i quali da esso furono da importantissimi errori ripurgati, ed alla sincera lettura restituiti; il che più d'ogni altro si dichiara nella sua Opera essergli stato a cuore.

Ora è da dirsi alcuna cosa del nobil Cavaliere, a cui ho indirizzato queste Lettere. Egli è un giovane di grandissima abilità per le scienze da Dio fornito; e siccome in una mia Lettera negli Opuscoli dell'eruditissimo P Calogera, ultimamente stampata su gli studi, che da un giovane Cavaliere uscito di Collegio possono prendersi, ho procurato di animare altro mio amicissimo Cavaliere Bresciano di rari talenti, allo studio della Storia della sua patria; cos' con queste pretendo di destare in lui amore delle vetuste Pisane memorie, e desiderio grande d'illustrarle. Lo scriver Lettere, massimamente ad un Amico, usando la terza persona, mi ha sempre noiato. Per lo che niun si maravigli che ad un Cavaliere scrivendo, io faccia altrimenti; seguendo in ciò la fortunata felicità del secolo sestodecimo, detto comunemente del cinquecento

cento, secolo veramente d'oro anco perchè certe stucchevoli maniere di scrivere da Ragueta in una moderna Comedia piacevolmente derise; s'ignoravano da' nostri Maggiori.

Ma è da terminare questa Prefazione; affinchè (della qual mostruosità però abbondano a' nostri giorni esempi) più lunga non sia del libricciuolo, a cui va innanzi: Forse alcun errore mi sarà scorso. Io prego però chiunque volesse farsi a censurare queste mie Lettere; di farlo, ove egli ne abbia ragione; e con oneste maniere, le quali dagli studi delle belle Arti non dovrebbero mai separarsi. Allora io renderogli le maggiori grazie; che per me si potranno. Ma se per lo contrario talun vi fosse, il quale per solo genio di mordere altrui a torto, e con incivili e cortumeliosi modi pensasse meco attaccar briga, sappia, ch'ei va errato: Tali censure irragionevoli, e indegne di un Letterato, sono da me disprezzate.

hanno meritevolmente posto le tante e tutte eruditissime opere da lui pubblicate, mi pregio di essere amico, nel secondo Tomo delle antiche Inscrizioni di Toscana riporta questo frammento di lapida, che in una delle facciate laterali vicino alla porta detta di *Santo Ranieri* si legge:

ONEP

T. AELIO. HADRIANO.

ANTONINO. AVG. PIO. PONT.

MAX. TRIB. PŌTEST. III. COS. III. P. P.

INDVLGENTISSIM

Offervà poi, che in un Manoscritto del famoso Antiquario Frate Giocondo da Verona, e nell' edite collazioni dell' Appiano, e del Grutero tutta intiera si trova l' Inscrizione a questo modo:

IMP. CAESARI. DIVI. HADRIANI

FIL. DIVI. TRAIANI. PARTH. NEP.

DIVI. NERVAE. PRONEPOTI.

T. AELIO. HADRIANO

ANTONINO. AVG. PIO. PONT.

MAX. TRIB. PŌTEST. III. COS. III. P. P.

INDVLGENTISSIMO.

PRINCIPI.

Io vi confesso, che in su le prime stetti per gridare agl' *impostori*. Perochè dalla maniera del lavoro,

to,

ro, e da altre conghietture, le quali all' animo di chi mira quel venerabil frammento, si presentano subito, rendesi manifesto, che quale esso al presente si vede, tale fu ivi nel primo fabbricarsi di cotesta preziosa facciata locato, e che in quel sito non mai intiera fu posta la lapida: e pure dal compimento della facciata all'età, in che fiorì Frate Giocondo, contansi circa tre secoli. Niente però meno considerando, in quanta opinione il Sig. March. Maffei, il Sig. Proposto Muratori, e l'altri prestantissimi Uomini abbiano la diligenza di Frate Giocondo, e che il Panvinio; ed il Manuzio, da' quali dice il Grutero di aver tratta quella Iscrizione, per acce giudicio, e per singolare accuratezza ragguardevoli furono, e chiari, dal portare tanto a costoro disfavorevol sentenza mi trattenni alcun poco. Ma finalmente, se pur prevenzione a torto giudicio non mi sospigne, parmi di potere con sicurezza affermare, che questi della più rimota Antichità benemeriti Raccoglitori quanto veritieri furono nel riferire intiera l' Iscrizione, altrettanto nell' accennare il preciso luogo, e lo stato, in che ritrovaronla, furono trascurati.

Risovvengavi, gentilissimo Signor mio, di certo altro frammento, che alla diligenza dell' infaticabil Proposto Gori è sfuggito, ed a me pure sfuggito sarebbe, se il compitissimo Sig. Cavaliere Bartolommeo Aulla, della cui bontà presso che quotidiane riprove in cotesto mio fortunato Quaresimale soggiorno ho avute, data non me ne avesse opportunamente notizia. Vedesi questo frammento in un'altra lateral facciata del vostro Duomo, dirimpetto al Campo santo, e vicino alla porta del *Santissimo Sacramento*; ed io in appresso lo feci osservare a voi, ed al comune amico nostro Sig. Alessandro Pini giovane

vane di ottimo gusto in ogni maniera di letteratura.

IMP. CAESARI

DIVI. HADRIANI. FIL.

DIVI, TRAIANI, PARTI 1111

[illegible]

Chi non vede tosto, esser questo il principio dell' Inferizione; che i dianzi nominati Collettori hanno ne' volumi loro inferita? Perocchè i due ultimi versi, che per l'ingiuria del tempo, e del vento marino rosi ora sono, e guasti; ma vivente Frate Giocondo stati probabilmente faranno ancora interi, vanno da altre lapide così suppliti.

PARTH: NEP. 1 PGD 27

DIVL. NERVAE. PR

Vnite ora questo coll' altro frammento; intiera sarà l' Inscrizione, se l' ultima parola *Principi* se ne eccettui, la quale non potè certo esser nel marmo, quando il trascrisse Frate Giocondo, e per conghietture di altri tai monumenti vi sarà da lui stata faviamente aggiunta. Volea però l' esattezza, ch' egli ne lo avvertisse, siccome ancora, ch' egli nelle prime righe seguisse la distribuzione, che nella pietra si vede, e molto più, che egli notasse, come da due pezzi in diverso luogo incastrati avesse una sola Inscrizione felicemente tratta. Ma troppo fino gusto io desidero in uno Scrittore, che visse nel cinquecento, quando in un secolo così delicato, qual' è il nostro, trovansi assai, che sì fatti monumenti dan-

do fuori, non ad altro sembran mirare, che a disfigurarli bruttamente, e a moltiplicare mostruosi errori. Per la qual ragione medesima non vi pensate, che di quegli Antichi vostri voglia io quì querelarmi, i quali con una in fatto di lettere sacrilega barbarie hanno nella riferita lapida poste le mani; e non contenti di averla spezzata, quasi temessero, che a cercare di riunirsi natural simpatia dovesse moverli, ne hanno i pezzi in tanta lontananza collocati. Troppo peggiori eccessi, ed alla vera letteratura troppo più funesti commettonsi anche a' dì nostri in cose di altro rilievo, e che non una piccola parte dell' Antichità riguardano, ma un fondato sistema potrebbero stabilire in quasi tutti i punti di questa vastissima Scienza. Non è di prudenza lo spiegarli più chiaro; ma gli Antiquarii delle venture etadi peneranno a credere la barbarie della nostra, e bastevoli lagrime non avranno per deplorarne le irreparabili conseguenze.

Ma è da ritornare alla Iscrizione di T. Elio Antonino. Anche il Martini nel suo Teatro della Basilica Pisana pag. 15. la pubblicò; ma egli, oltre il non aver de' due pezzi fatto il dovuto confronto, legge: AVGVS. quando nel marmo non v'è, che AVG. Piccolo sbaglia in vero, ma pur nella materia di che trattiamo, di maggior conto, che a prima vista non sembra. Chiaro è il senso di questa lapida: *Imperatori Caesari Divi Adriani filio, Divi Traiani Parthici Nepoti, Divi Nervae Pronepoti, Tito Aelio Hadriano Antonino Augusto, Pio, Pontifici Maximo, Tribunicia potestate tertium, Consuli tertium, Patri Patriae, indulgentissimo Principi*. L'anno di Cristo CXL. fu Antonino per la terza fiata Consolo, e similmente entrò a' xxv. di Ferraio nel ter-

zo anno della Tribuniizia Podestà. A questo anno dunque, o certo a' primi due mesi del CCLI. nel quale lo stesso giorno xxv. di Ferrajo terminava Antonino il terzo anno della Tribuniizia Podestà, appartiene codesta vostra Iscrizione, della quale sia detto abbastanza. Conservatemi il vostro amore, e state sano. Firenze xxiii. di Maggio cio. io. cc. xxxix.

L E T T E R A . I.

Sopra due Iscrizioni del Campo Santo.

DAL Duomo vi condurrò con questa mia al famoso Campo Santo, che gli sta dirimpetto. Voi sapete, quante volte celiando su certa lettera del Sig. Annibale Olivieri, mio caro amico, e Cavaliere veramente dotto, a codesto valente Sig. Operaio Francesco Quarautotti, vi solea dire, che da che non avea il Sig. Operaio voluto la scherzevole commissione adempiere da quegli datagli di entro chiudermi al Campo Santo, io la volea da me eseguire: e di vero assai giornate vi ho dentro fatte. Or eccovene il frutto. Tra le altre Iscrizioni, che ivi sono, e che già state sono dal Sig. Gori fedelmente trascritte, e dottamente illustrate, ve n'ha una in grande, ed ornato Sarcofago scolpita, che dal Martini nell' Appendice al Teatro della Basilica Pisana fu data in luce in questa forma.

D. M.

L. IVLIVS. LARCIVS
SABINVS TRIB. PL. QVI.
VIXIT. ANNIS. XXVIII.
DIB. V. EID. IN. HO
TRIB. SV PERSIIT

Mo-

Mostruesà cosa in vero! Il che ancor più chiaro apparisce dalla esplicazione, che alle ultime figle dà l'Editore: *eadem in honore Tribunatus superstes, vel superstites*. Più cauto fu il mentovato Sig. Gori, il quale così la riporta:

D. M.

L. IVLIVS. LARCIVS

SABINVS. TRIB. PLEB

V, ANNIS. XXIII. DIEB III

ed aggiugne in appresso: *Reliqui versus desperatae sunt lectionis*. E certo il marmo non puote esser più guasto. Niente però di meno io non mi sono voluto per difficoltà sgomentare; e comecchè con fatica grandissima, parmi di averne non mal ricavata una tutt'altra Iscrizione

D. M.

P. IVLIVS. LARCIVS

SABINVS. QVI. VIXIT

ANNIS, LXXIX. M. VIII.

DIEBVS, VII. ELENE

ASINEIA, E. V. CONIVGI. PIENT,

IVL. LVCANIVS. P. CVRAVIT

H, M, H, N, S.

Io non sono però affatto contento di questa mia lezione. Primieramente non so bene, come riempere

piere la laguna, che dopo la parola SABINVS ho lasciata. Credetti da prima, che si potesse leggere MILES; ma troppo magnifico Sarcofago è codesto per un semplice soldato. E' ben vero, che ne' bassi tempi a persone di rango trovavasi questo titolo dato; ma allora, come potrete vedere nel Lessico del Du Cange, tutt'altro significava questo nome, che nell'età del Gentilissimo, a cui l'Inscrizione appartiene. Questo posso assicurarvi, dopo una diligente disamina del marmo, che non può per alcun modo leggerfi TRIB. PL. o *Tribunus Plebis*. Fors'anco qualche nota numerale mi è sfuggita nella quinta riga. Credo poi, che o nella sesta riga dopo il PIEN. o nella settima al principio, manchino le lettere ET. P. a significare, ET PATRI, o altra simigliante sigla a dinotare la ragione, per cui Giulio Lucanio s' unì ad Elena Asineja in fare il sepolcro di P. Giulio Larcio. Del rimanente facil cosa è di esplicare l'Inscrizione. Vuol' ella dire: *Diis Manibus. Publius Iulius Larcus Sabinus, qui vixit annis novem & septuaginta, mensibus octo, diebus septem. Elene Asineja eius uxor Coniugi Pientissimo, & Patri Iulius Lucanius poni curavit. Hoc monumentum Heredes non sequitur*, Desidero, che altri più fortunati sieno in correggerla, e supplirla,

Ma da questa benedetta lapida, su cui ho avuto a lasciare gli occhi, ad un'altra passiamo, ch'è veramente del dodicesimo secoi Cristiano, ma non pertanto è pregevole, e forse per antico è inedita. Scrive da suo pari il Sig. March. Maffei nella Notizia del nuovo Museo di Verona p. 208. *Ma per terminare le Romane (Inscrizioni) non terminerà la nostra raccolta; grand'error parendomi il disprezzare, e' l non far conserva delle*
po-

posteriori, quasi che per esser barbare di stile, e deformi di carattere, preziose esser non possano per notizie tanto più utili talvolta, e tanto più necessarie, quanto di cose più vicine, e di tempi più oscuri. Ma tra queste più preziose memorie de' bassi tempi va certo riposta la lapida, di cui parlo; conciossiachè un atto contenga di Rolando Canonico di Pisa, il quale fu poscia al governo della Chiesa assunto col nome di Alessandro III. La pietra dice dunque così:

EGO . ROLANDV CANONIC . ET
 DIAC AD HONORE DI ET BEATE
 MARIE - P - REMEDIO ANIME MEAE AD
 EXEPVM MVLTORVM HANC DOMVM MEIS
 STIPENDIS A FVNDAMENTO CONSTRVXI
 INQVA RELIQVIAS MRM VITI ET ANTO *Martyrum*
 NIN AD EIVSDEM TVTELAM RECONDIDI
 SIQVA IGITYR ECCLESIASTICA SECVLARISVE
 PERSONA HANC DOMVM AB OSPITALI
 PAVPERVM MVLIERVN ALIENARE VOLVERIT
 PERPETVE ANATHEMATIS SVBIACEBIT
 SICQVE FACTVM EST ANATHEMA CANONICIS
 ET CLERQ CIVITATIS ANNO DOMINI MCXLVII
 SIT TIBI ROLANDO REQVIES ET VITA PERHENNIS

Se voi consulterete gli Zibaldoni lasciati dal Sig. vostro Zio, troverete forse, che la Casa, di cui parlasi nella Iscrizione, era in via detta di San-

ta Maria; e che nel muro di essa Casa stava al di fuori la lapida, trasportata dappoi nel Campo Santo l'anno MDCCXVIII. secondo lo stile Pisano. Potrei qui alcuna cosa aggiugnervi sopra le formole *pro remedio anime mee*, e sopra quella clausola: *si qua igitur* ec., ma già il Mabillon; il Muratori, ed altri Valentuomini ne hanno abbastanza parlato; onde io penso di risparmiarmi questa fatica. Anzi a dirvela non voglio per ora la fatica di scrivervi altro. State sano, ed amate-mi. Firenze 26. Maggio 1749.

L E T T E R A III.

Sopra alcune Inscrizioni di Casa Roncioni.

DI otto Inscrizioni; che sono in casa Roncioni, tre sole ne sono finora state esattamente pubblicate; la famosa di Quinto Largennio Severo con un intiero libro illustrata dal Chimentelli; quella di L. Ovinio Amando, che troverete nel Gori T. II. p. 38. e cert'altra di Vmmidia Cale, che similmente sta nel Gori p. 37. Queste dunque lasciando stare, delle altre cinque, prendo di scrivervi. Debbesi a voi specialmente questa chiacchierata su tali lapide, essendo Voi riguardo ad esse non solo mio compagno stato nel leggerle; ma presso di codesto riveritissimo Sig. Ball Roncioni mediatore, ed autore, che dato per lui mi fosse l'agio di vederle, e di copiarle. Ma non perdiam tempo in proemj, che nelle Lettere, come ho altra volta detto, ho io nojosi riputati sempre; ma in quelle, che tra cari amici si scrivono, ancora disconvenevoli.

PAR-

. PARTHENI . HAVE .
 . BENE .. BALEAS .
 . QVI . ME .. SALVTAS .
 . CVM . SOSSIA . FILIA . MEA .

//////////

Questa è la prima Iscrizione, che voleasi per me riprodurre . Il mentovato Chiarissimo Sig. Gori alla p. 36. dove la riferisce, saggiamente nota come singolare, e bizzarra cosa, i due punti, che sono nella terza riga . Ma come vedete (e questo di qui nuovamente trascriverla mi è appunto il sol motivo stato) nella seconda riga sono ancora i due punti . Belle cose della interpunzione delle lapide ha osservate il valorosissimo nostro P. Antonmaria Lupi nella incomparabile Dissertazione sopra l' Epitafio di S. Severa pag. 67. e seqq. nella quale della p. 121. alla p. 124 coll' usata sua sceltissima erudizione tratta similmente dell' adoperarsi lovente (di che nel secondo verso di questa lapida ne abbiamo pure esempio) la lettera B. per la V. Ma passiamo ad altra Iscrizione :

D. M.

POMPEIAE

PRIMITIVAE

QVAE V. A. XXVIII.

M. III. D. XII.

T. POMPEIVS

N 2

PRI.

LETTERE SOPRA ALCUNE
 PRIMITIVOS
 PATER. ET
 Q. MAECIVS
 SEDATVS CON
 IVGI CARISSIMAE
 ET CASTAE FECER.

Legge il Gori p. 37. nella quinta riga M. III.
 ma nel marmo chiaramente si vede un'altro I.
 Ma è da dire alcuna cosa di quel PRIMITIVOS.
 Nelle Novelle letterarie di Firenze del XXI. Feb-
 brario di quest'anno, trovasi questa Iscrizione di
 Saffo ferrato:

D. M.
 QVINTAE
 C. GRAECINIVS
 VERINVS PATER
 IIC GRAECINIVS
 PRIMITIVOS
 CONIVB OPTVME
 VIX. ANN. XXXIII.
 MENS. V. D. XII.

Su di che osserva l'erudito Editore: *bisogna di-
 re, che questa lapida sia fin de' tempi della Re-
 pubblica Romana, avendo Primitivos, in vece di Pri-
 mitivus, e Optume in vece di Optimae. Ma ne
 saggi*

faggi Accademici de' Nobili Convittori del Real nostro Collegio Carolino di Palermo pag. 16. stampò nell'Aprile del 1736. il P. Lupi dianzi lodato, riferisce la seguente Iscrizione, scavata allora di fresco dalle rovine de' Sepolcri vicino a Roma:

M. BLOSSIO
 Q. FANI. PVDENTI
 T. LEG. V. MACEDONIC
 DONIS. MILITARIBVS
 DONATO. AB
 IMP. VESPASIANO. AVG.
 TORQVIBVS. ARMILLIS
 PHALER. CORONA. AVREA
 VIX. AN. XLIX. SANCTISSIMÆ
 ET. PROPE. DIEM
 CONSUMMATIONIS
 PRIMIPILI. SVI. DEBITVM
 NATVRAE. PERSOLVIT
 M. BLOSSIVS. OLYMPICVS
 PATRONO. OPTVMO
 FECIT. ITEM. SIBI. ET. LIBERTIS
 ET. LIBERTABVS. SVIS. POSTERIS
 QVE. EORVM.
 LONG. P. XXX. LAT. P. XVrr.

Questa Iscrizione non è certo *fin da tempi della Repubblica Romana*; ma fatta su sotto l'Impero di Vespasiano. Eppure Marco Blossio figliuol

figliuol di Quinto Pudente, della Tribu Anienſe, da M. Bloſſio Olimpico è detto *Patronus Optimus*, ſimilmente che in lapida nelle Antichità della Francia dal Sig. March. Maffei riferita pag. 52. nomafi certo T. Carenzio Dafni, ch'era Seviro Auguſtale: e così pure VIVOS. per *Vivus* in altra Inſcrizione ſ'incontra tra marmi di Peſaro pag. 51. cxvi. ne vi farà facilmente chi tal marmo creda ne' tempi della Romana Repubblica ſcritto. Per la qual coſa da queſta maniera di ſcrivere *Primitivos*, non voglio io a codeſta Piſana lapida la più rimota antichità attribuire. Ma l'aver quella Inſcrizione di Saſſoterrato rammentata, fa, ch'io laſciar non poſſa di ſcrivervi il mio ſentimento ſopra i due II, che ſono nel principio della quinta linea. Vi fu chi leſſe *ſecundus*, o ſecundo loco, che vale a dire, che *Cajo Grecinio Verino padre*, e di poi in ſecondo luogo *Cajo Grecinio Primitivo poſero inſieme queſta lapida a Quinta moglie*. Che ne dite? Io di tale interpretazione non vorrei eſſere autore. Che dunque? Que' due II. ſono poſti per E. come in altre lapide eſſerſi fatto ci dimoſtrano moltiffimi eſempi. Forſe vi era il terzo I colla traſverſal linea della T. ma queſta farà ſtata corroſa, e guaſto farà ſtato il primo I. onde chi leſſe la pietra, due ſoli I. ſ'immaginò di vedere. Forſe ancora lo ſcalpellino laſciò la T. ſiccome lo ſteſſo editor della lapida a vizio dello ſcalpellino non ſenza ragione attribuiſce il *CONIVAP* per *Coniugi*, e l'*OPTVME* ſenza dittongo. Ma comunque ſia ita la coſa, non altro, ſe a me ponete mente, ivi leggerete, che queſte parole ET C. cioè *Et Cajus*. Torniamo alle lapide di Caſa Roncioni, e rechiamone un'altra.

D. M.

D . . M .

METTIA . IANVARIA . HIC . ADQ. CON'

B . M .

Q. OBSEQUESTIVS . SEVERINVS .

AVG. PISIS . CVR. KAL. FLORENTINOR .

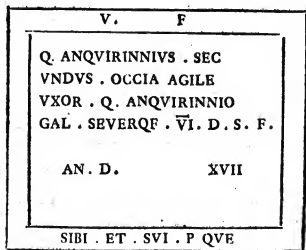
SIBI . POSTERISQ. SVIS

In questa non altro errore ha commesso il Gori pag. 23. che nel leggere steso il *Posterisq.* che nel marmo scritto è così con abbreviatura . Giuseppe Castiglione nella quinta Decade delle sue Osservazioni in Lione stampate nel 1608. Cap. IV. cerca, come scriver si debba il gentil nome de' Mezzj : e con due lapide prova , che *Maecius* col dittongo , e colla lettera C. si può ugualmente scrivere , che colla semplice E. e con due TT. *Mettius* . L'una e l'altra maniera di scriverlo comprovano le lapide di Casa Roncioni . Nell'antecedente abbiám veduto *Q. Maecius Sedatus* ; in questa troviamo *Mettia* . Ma di tal varietà nella Ortografia, se volete un'altra graziosa prova , scorrete i Marmi Pesaresi , ne' quali la Gente Azzia , ora *Attia* si scrive , ed ora *Accia* . Lande non veggo per anco essere incontrastabile ciò , che altri ha voluto per indubitata cosa doverfi tenere , che la Famiglia *Itia* non possa scriversi *Iccia* , come si è da molti praticato coll' autorità di alcune lapide Gruteriane , e Muratoriane ; conciossiachè in una medaglia d'argento , ed in una pietra ITIA. si legge .

D. M.
 T. MVRTIO
 GLYCONI
 MVRTIA
 ADIECTA
 CONIVNX
 ET. MVRTIA
 GLYCONIS
 FILIA

B. M.

ET. MVRTIA sono le parole dal Gori o più veramente dallo stampatore del Gori intralasciate. Della Gente Murzia non parlano le medaglie. Passo alla quinta celebre Iscrizione

Ho *celebre* chiamata questa Iscrizione. Perocchè

chè la riportano il Reinesio, il Fabbretti, il Noris, e l' Gori. Ma niuno di questi l'ha felicemente copiata. Reinesio nella Classe XI. n. 109. legge: SEVERO F. VI. D. S. E. Noris, e Fabbretti Severo F. M. D. S. F. e sotto *sibi, & suis* P. Gori p. 23 meglio, che gli altri: SEVERO - Q. F. VI. D. S. E. ed in fine *sibi, & suis*. Ma il fatto sta, che il marmo contradice a tutti questi valentissimi Editori. La difficoltà è, come l'Inscrizione esplicare ragionevolmente si possa: Strana cosa può sembrare, che Q. Anquirinnio Severo, a cui è posta, dicasi figliuol di Quanto, come pare, che spiegare si debbano le Sigle Q. F. perocchè essendovi già il nome del Padre Q. Anquirinnio Secondo, che gliela dirizzò; perchè s' intendesse, lui essere padre stato di Q. Anquirinnio Severo, bastava, che al costui nome si aggiungeffe la Sigla F. Quanto alla Sigla VI. non può ella esplicarsi *Viventes*; conciosiachè nella prima riga vi sia V. F. cioè *Vivus, o vivens fecit*. Quindi Noris, e Fabbretti ad uscire d'impaccio si persuasero, che si leggesse M. con che venivano a dare a tutto il resto questa facile, naturale interpretazione: *Monumentum de suo fecerunt*. Nel Diario Italico del P. Montfaucon trevo p. 110. questa Inscrizione

D. M.
ARRECINAE
GNOMES
ARRECINA
TERTVLLO
DELICIOSVO
FECIT:

Che

Che sarebbe, se nella vostra leggessimo? *Qui fuit vivens delictum suum fecit*. Ma io non me ne sò appagare. Se non vi dispiacesse un mio pensiero, direi piuttosto, che Q. Anquirinnio Severo stato fosse figliuolo di Q. Anquirinnio Secondo, ma d'altra madre, che non era Occia Agile; nel qual caso torrebbe la difficoltà, che io movea poc'anzi allo spiegarfi le Sigle Q. F. *Quinti filio*; perocchè allora, a non equivocare, era mestiere distintamente notare, che non di tutti e due figliuolo era stato Severo; ma del solo Quinto. Direi poi, che quella linea, che alle lettere vi. sovraffa, è ivi stata malamente posta dallo scalpellino a dinotare, che quelle lettere doveansi riguardare, quasi se tra parentesi fossero. Con che le spiegherei vi. *vixit*, e le accorderei con le Sigle AN. D. XVII. che altrimenti rette non sono da alcun verbo; e per l'altre darei ad esse la nota interpretazione: *de suo fecerunt*. Nella quale opinione: oltre a tali somiglianti sconcature di trasposizioni, che abbiamo in altri marmi, mi conferma vie più il considerare, che lo scalpellino erasi ancor dimenticato della O; onde la scolpi dappoi entro al giro della Q. Quando non disapproviate sì fatta coghiatura, potete tutta intiera spiegar la lapida a questo modo: *Quintus Anquirinnius Secundus, Occia Agile uxor, Quinto Anquirinnio Galeria* (sottointendesi *Tribu*, alla qual Galeria Tribu ascritta era la Città di Pisa) *Severo Quinti filio de suo fecerunt. Vixit annum, dies XVII. Viventes fecerunt sibi, & suis, posterisque*. Ora tempo è, che all'altre Iscrizioni facciam passaggio, che nelle altre Case particolari abbiain vedute. Di queste però un'altra volta. Firenze 29. Maggio 1849.

LET-

L E T T E R A IV.

*Di altre Inscrizioni, che nelle Case particolari
de' Signori Pisani si conservano.*

A Questa mia darò cominciamento da quella graziosa Inscrizione, ch'è in casa de' Signori da Scorno.

DIS. M.

ZETHO. CORINTHVS

TATA. EIVS. ET: NICE. MAMÆ

Vien' ella dal Gori descritta nel Tomo II. p. xxix. e fedelmente, se l'ultima parola sen tragga, ch'egli rende, come esser dovrebbe, *Mama*, non come sta almeno ora, *Mamae*. Nel che è da notarfi quel dittongo fuor di luogo, e fatto alla maniera nostra corrente, che forse posterior mano vi aggiunse per suo trastullo. Vuol considerarsi ancora quella Zeta fatta a rovescio. Il nome *Tata* mi ricorda una Inscrizione di Casa Roncioni, che non ho nell'altra mia ricopiata, perchè sta nel Gori T. II. p. 37. senza alcuna variazione dal marmo.

D. M.

VMMIDIAE. CALE

FELICIO. PATER

CALE. MATER.

MVRTILVS. TATA.

ET. EROS. CONIVNX.

FECER.

VIX. A. XVI. M. VIII. DIEB. VIII.

Mag-

Maggior diversità dalla pietra è nella Inferizione di Casa Cofi del Voglia, la quale dal Gori si riferisce nel Tomo III. p. xxix.

D. M.

POMPEIAE . ACATE
 IONICENI . P . COR .
 NELIVS . FELIX
 COIVGI . DVLCISSI
 ME . Q . V . AN . XXIII.
 M . III . D . XIII .

Legge il Gori *Acatae*, *Coniugi dulcissime*. D. XXIII.
 Il P. Lupi nella Dissertazione sopra l' Epitafio di S. Severa, che ieri vi nominai, pag. 160. e seqq. fa un Catalogo de' nomi femminini, che contro alle leggi Grammaticali crescono nel genitivo, e negli altri casi in *enis*, *eni*, *enem*, e tra questi vi mette ancora *Ionitenem*, di cui altro esempio avete costì in lapida di Casa Torti, ora trasportata altrove, ma descritta dal Gori p. 33.

D. M.

ALBIAE . IONICENI . P . ALBIVS . ATHICIVS
 CONIVGI . BENEMERENTI . FECIT . ET . SIBI .

Niuna delle due lapide, che sole in detta Casa Torti restano al presente, trovo nel Gori con piena esattezza, e qual egli stesso voluta avrebbe, riportata; per colpa, come potete credere, di chi gliele mandò. Questa è la prima:

AQ . CALP . RVSTICVS
 EVOK.

EVOK . VIX . ANN . P . M .
 LX . CALP . PHOTINVS
 LIB . PATRONO
 M . R . T .

Dove il Gori p. 28. lascia nella terza riga, la lettera P. Ma che cosa significano quelle lettere M. R. T. le spiega il medesimo Gori *merenti*. E certo non vi diano fastidio i punti, che una separano dall'altra. Assai esempi abbiamo di tale straordinaria interpunzione; come potete vedere nel P. Lupi. Vedete ancora la LXX. Iscrizione tra marmi di Pesaro p. 31. Più al caso nostro fa l'altra Iscrizione Pesarese p. 28. LXIII.

L . ACVTIO
 ARTEMIDO
 RI . F . TRYPHONI
 RHETORI
 CECROPS AMPHIO
 LIBERT
 B . M . R .

Certo queste Sigle B. M. R. non hanno altra significazione, che di *Benemerenti*. Laonde il senso di codesta Pisana Iscrizione sarebbe questo: *Aquilius Calpurnius Rusticus Evocatus. Vixit annis plus minus sexaginta. Calpurnius Photinus Libertus Patrono merenti*. Ma come prenome *Aquilio*? che nome era di una Gente assai celebre nelle Medaglie, e nelle Iscrizioni. Non è questa

sta però nuova cosa nella decadenza del Romano fiorentissimo Impero. Leggete la dotta Dissertazione *de Romanorum nominibus* del Sig. Marchese Scipione Maffei. Non voglio dissimulare, che il Sig. Gori osservando, che nelle lapide Pisane si usa volentieri la sepolcral formula *adquiescit*, come in quella di Mettia Ianuaria, di cui ieri vi scrissi, sospetta potersi la figla AQ. spiegare quì ancora: *Adquiescit*. Ma parmi, che vi vorrebbe allora un *hic*, o altra simile particella. Così in fatti nella mentovata lapida di Casa Roncioni si legge HIC. ADQ. cioè *adquiescit*. Degli *Evocati* vana cosa è, che io vi scriva, chi fossero, parlandone tutti coloro, che le militari cose de' Romani hanno illustrate.

Vna sola unità manca presso del Gori p. 33. nell' altra Iscrizione di Casa Torti, ch' è la seguente:

TI. CLAUDIO AVG. L.

SEVERO

VIXIT. ANNIS. XXXVIII.

A terminare la presente Lettera vi recherò per ultimo certa Iscrizione, che dal Gori è riferita T. II. pag. 40. e pag. 460. come esistente nella Chiesa di S. Silvestro, ed era in un' Orto de' Signori Navarreti. Voi sapete, che io la debbo alla gentilezza del Sig. Cavaliere Aulla interessatissimo a favore de' miei studj:

DIS. MANIBVS

VITELLIAI. DIODOTAI.

Così la riporta il Gori, ed ognuno al veder-
vi

vi i dittonghi AI. la crederebbe della più rimota antichità. Ma il marmo tutto altrimenti dice.

DIIS . MANIBVS

VITELLIAE . DIODOTAE .

Se mai la volesse vedere, badate di non più cercarla in quell'Orto; perocchè se non erro, il padrone per assicurarla, l'ha ritirata in casa. Vorrei però esser con Voi a vederla; non perchè dubiti, che non sia, quale ve l'ho qui rappresentata; ma per essere appunto con Voi. Ma queste sono chimere; nè altro mi rimane, che quello scrivervi, che a Marcantonio Mureto scrisse Aldo Manuzio figliuol di Paolo nel terzo libro *de Quaestis per Epistolam: Interim fruamur literarum bono, quae absentes praesentes nos efficiunt, & ut me scias id praecipue optare, nihilque mihi tanti esse; adfirmo tibi, in quo vel sine iurando potes mihi fidem adhibere, nulla me ex re pari laetitia, ac ex tuarum literarum lectione adfectum iri*. Firenze 30. Maggio MD. LV. CCXXXIX.

MAG 2022 306

